ספרות עזר · תולדות עם ישראל

יון מצולה

רבי נתן נטע הנובר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יון מצולה

רבי נתן נטע הנובר

מקור הטקסט: פרויקט בן־יהודה

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יון-מצולה/

הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הַקְדָּמָה מֵאֵת הַמְחַבֵּר 4
אֵלּוּ הֵן גְּזֵרוֹת נַלְוִיקוֹ ימ"ש 6
אֵלּוּ הֵן גְּזֵרוֹת פַּוּלוּק ימ"ש 6
גְּזֵרָה שֶׁל ק"ק נֶמְרוֹב 15
גְּזֵרָה דק"ק טוּלְטְשִׁין 17
גְּזֵרָה דק"ק פּוֹלְנוֹאָה 20
גְּזֵרָה דְּק"ק אוֹסְטְרָא וּדְק"ק זַסְלַב 23
גְּזֵרָה דק"ק קוֹסְנַטִין 24
גְּזֵרָה דִּמְדִינַת לִיטָא 26
גְּזֵרָה דק"ק בַּאר 27
גְּזֵרָה דְּק"ק לְבוּב הַבִּירָה 28
גְּזֵרָה דק"ק נַרוֹל 30
גְּזֵרָה דק"ק זַמוֹשְׁטְשׁ 30
גְּזֵרָה שְׁנִיָּה דק"ק אוֹסְטְרָא 33
הנהגת מדינת פולין 40

הַקְדָּמָה מֵאֵת הַמְחַבֵּר

אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ, אֲשֶׁר הִכָּה ה' לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי בְכוֹרָתוֹ, הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאַרְתּוֹ, אֶרֶץ פּוֹלִין חֶמְדָּתוֹ, יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ וְהַדְרָתוֹ, בִּלַּע ה' וְלֹא חָמַל אֶת נְאוֹת יַעֲקֹב, חִבֵּל נַחֲלָתוֹ וְלֹא זָכַר הֲדֹם רַגְלָיו בְּיוֹם אַפּוֹ וַחֲמָתוֹ. וְכָל זֹאת רָאָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּנִבּוּאָתוֹ, שֶׁיִּתְחַבְּרוּ קֻדָּרִים וְיָוָנִים (קדרים ויונים – טאטארים ואוקראינים. יונים – על שום דתם היונית-האורתודוכסית) לְכַלּוֹת יִשְׂרָאֵל עַם סְגֻלָּתוֹ בְּשָׁנַת זא"ת (זא"ת – בגימטריא 408=ת"ח, היינו 5408 לבריאת העולם, 1648 לספירת הנוצרים) לִבְרִיאָתוֹ, וְאָמְרוּ לָהֶם בְּנֵי הָאֱמָה הַיָּוָנִית כְּמִנְהָגָתוֹ: מִי שֶׁרוֹצֶה לִהְיוֹת בְּחֵיָתוֹ יָמִיר דָּתוֹ, וְיִכְתּוֹב עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בְּיִשְׂרָאֵל וֵאלֹהוּתוֹ; וְלֹא שָׁמְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדִבְרָתוֹ וּפָשְׁטוּ צַוָּארָם לָטָבַח עַל שֵׁם קָדֻשָּׁתוֹ, גְּאוֹנֵי אֶרֶץ וּשְׁאָר אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף וְכָל עֲדָתוֹ. אֵל נְקָמוֹת ה' יִנְקוֹם מֵהֶם נִקְמָתוֹ, וְיָשִׁיב אוֹתָנוּ עַל אַדְמָתוֹ.

וְעַל זֹא"ת הַגְּזֵרָה, דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּתְהִלִּים ל"ב מַזְהִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל-זֹא"ת יִתְפַּלֵּל כָּל-חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵ"ת מְצ"א" וְגוֹ' שֶׁלֹּא תָּבֹא הַצָּרָה; לְעֵ"ת מְצ"א – בְּגִימַטְרִיָּא יָוָ"ן וְקֻדָּ"ר יַחְדָּי"ו חֻבָּר"ו, כַּלְבָּא וְשֻׁנָּרָא, לַעֲקוֹר אֻמָּה הַיִּשְׂרְאֵלִית שֶׁנִּמְשְׁלָה לְשֶׂה פְּזוּרָה, בִּשְׁנַת חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים זא"ת לִיצִירָה, וְאֶחָד אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן בְּמִסְפָּרָהּ. גַּם מִזְמוֹר ס"ט עַל גְּזֵרָה זֹאת נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים וְגוֹ' טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה וְגוֹ' וְשִׁבֹּלֶת שְׁטָפַתְנִי וְגוֹ' עַד גְּמִירָא. טָבַעְתִּ"י בִּיוֵ"ן מְצוּלָ"ה (טבעת"י ביו"ן מצול"ה – 730=171+68+491) בְּגִימַטְרִיָּא חְמֵ"ל וְקֻדָּ"ר בְּיָוָ"ן יַחְדָּי"ו חֻבָּר"ו, (חמ"ל וקד"ר ביו"ן יחד"ו חבר"ו – 720=216+38+68+310+88. חסר עשרה, אין זאת אלא שהמחבר כתב, לצורך הגימטריא, חמייל, בשני יודים.) עִקְּרָבָא וְזִבּוֹרָא וְשִׁבֹּלֶ"ת בְּגִימַטְרִיָּא (ושבלת – 738; חמילעצק"י היו"ן וקד"ר: 739=301+71+358. יֶתֶר אחד) חְמֵ"לְעִצְקִ"י הַיָּוָ"ן וְקֻדָּ"ר; שְׁטָפַתְנִי שֶׁטֶף אַף וְעֶבְרָה, כִּי בִלְשׁוֹן פּוֹלִין סִבְּבוּ שְׁמוֹ חְמֵ"לְעִצְקִי לְשׁוֹן שְׁרָרָה, וּבִלְשׁוֹן רוּסְיָא חְמֵיל נִקְרָא. וְעָלָיו אָמַר הַגָּאוֹן מוֹהר"ר יְחִיאֵל מִיכֶל אב"ד ור"ם מק"ק נֶמְרוֹב הַיְקָרָה, שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתוֹ עַל קִדֻּשַׁת הַשֵּׁם בְּטָהֳרָה, חְמֵ"ל רָאשֵׁי-תֵּבוֹת חֻבָּלִי מָשִׁיחַ יָבֹא לְעוֹלָם, וְאַחֲרָיו יָבֹאוּ רַגְלֵי הַמְבַשְּׂרָה. עַל כֵּן קָרָאתִי שֵׁם זֶה הַסֵּפֶר בְּשֵׁם זֶה הַמִּקְרֶה יָוָן מְצוּלָה, שֶׁנִּרְמַז בּוֹ רֹעַ הַגְּזֵרָה וְאוֹמֵר קֻדָּרִי"ם וְיָוָנִי"ם אֻמָּה הַצּוֹרֶרֶת, וְהַצּוֹרֵר חְמֵי"ל יִמַּ"ש יִשְׁלַח ה' בּוֹ אֶת הַמְּאֵרָה. וְלִהְיוֹת לְמִשְׁמֶרֶת לַדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים לְסַפֵּרָה, הִרְבֵּיתִי בּוֹ הָאֲמִירָה, מֵאֵיזוֹ סִבָּה הִתְחִילָה הֶעֱצָה הַנִּבְעָרָה, שֶׁמָּרְדוּ הַיָּוָנִים בְּמַלְכוּת פּוֹלִין כְּפָרָה סוֹרָרָה, וְהִתְחַבְּרוּ יָוָנִים עִם קֵידָרָה, שֶׁהָיוּ שׁוֹנְאִין מֵעוֹלָם בְּתִדְרָה, וְכָל הַמִּלְחָמוֹת וְהַגְּזֵרוֹת שֶׁהָיוּ מֵרַבָּא וְעַד זְעִירָא, גַּם הַיָּמִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָם הַגְּזֵרוֹת הַגְּדוֹלוֹת בּוֹ נִזְכָּרָה, כְּדֵי שֶׁכָּל אֶחָד יוּכַל לְשַׁעֲרָה, יוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ אִמּוֹ לְהַסְפִּיד

כַּשׁוּרָה. גַּם יְבֹאֲרוּ בּוֹ כָּל הַנְּהָגוֹת מְדִינַת פּוֹלִין צִבְיִ תִּפְאָרָה, שֶׁהֵם עַל דֶּרֶךְ הַטּוֹב וְהַיְשָׁרָה, הַכֹּל בְּיִרְאַת ה' טְהוֹרָה, וְיָסַדְתִּי אוֹתָם עַל ו' עַמּוּדִים שֶׁהָעוֹלָם עֲלֵיהֶם עוֹמֵד וְקַיָּם בִּגְבוּרָה. וְכָתַבְתִּי הַכֹּל בְּלָשׁוֹן זַכָּה וּבְרוּרָה, וּבִדְפוּס וּנְיָר יָפָה וּבָרָה, לָכֵן קָנוּ זֶה הַסֵּפֶר בִּמְהֵרָה, וְאַל תָּחוּסוּ עַל כַּסְפְּכֶם לְחַסֵּרָה, כְּדֵי שֶׁאוּכַל גַּם לְהַדְפִּיס וּלְהוֹצִיא לְאוֹרָה, סֵפֶר "נְטַע שַׁעֲשׁוּעִים" שֶׁחִבַּרְתִּי דְּרָשׁוֹת עַל כָּל הַתּוֹרָה. בִּזְכוּת זֶה הָאֵל, אָיִם וְנוֹרָא, יִשְׁמָרְכֶם מִכָּל צוּקָה וְצָרָה, וְיִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּמְהֵרָה, אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה הָאֵל דָּר בִּנְהוֹרָא.

כֹּה דִּבְרֵי הַמְחַבֵּר נָתָן נָטַע בֶּן הַקָּדוֹשׁ מוהר"ר מֹשֶׁה הַנּוֹבֶר זצ"ל הי"ד אַשְׁכְּנַזִי אֲשֶׁר שְׁכוּנָתוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְּק"ק זַסְלַב הַסָּמוּכָה לְק"ק אוֹסְטְרָא הַבִּירָה בִּגְלִיל וולין בִּמְדִינַת רוּסְיָא (במדינת רוסיא – אין הכוונה למדינת מוסקווה, כי-אם לחבלים הדרומיים-מזרחיים של פולין, שאוכלוסיהם רובם אוקראינים: גלילות לבוב, וולין, פודוליה, בראצלאב וקייֶב) הַמְּפֹאָרָה.

וַיְהִי בִּשְׁנַת חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים שמ"ה (צ"ל שמ"ח, זיגמונד השלישי הוכתר למלך פולין בדצמבר 1587) לִבְרִיאַת הָעוֹלָם מָלַךְ זִיגְמוּנְד מֶלֶךְ שְׁוֵידְן בִּמְדִינַת פּוֹלִין וּבִשְׁנַת שנ"ב (1592 לספירת הנוצרים) לַיְצִירָה לָקַח אִשָּׁה מְיֻחֶסֶת, בַּת אָחִיו (רוצה לומר בת דודו) שֶׁל הַקֵּיסָר רוּדוֹלְפּוּס, וּשְׁמָהּ אַנַא, בַּת הַדֻּכָּס קַרַ[וֹ]לוּס בֶּן הַקֵּיסָר וֶרְדִּינַנְדּוּס (ורדיננוס – פרדינאנד I, קיסר בשנות 1556–1564) וְזֶרַע לִבְרָכָה. כְּךָ מָצָאתִי בְּסוֹף סֵפֶר "צֶמַח דָּוִד". וְהָיָה מֶלֶךְ חֶסֶד וְכָשֵׁר וְאוֹהֵב מִשְׁפָּט וְאוֹהֵב יִשְׂרָאֵל. בְּיָמָיו נִתְחַזְּקָה דָּת הָאַפִּיפְיוֹר (הדת הקאתולית) בִּמְדִינַת פּוֹלִין, כִּי מִימֵי קֶדֶם הָיוּ רֹב הַדֻּכָּסִים וְהַשָּׂרִים הַיּוֹשְׁבִים רְאשׁוֹנָה בַּמַּלְכוּת נִמְשָׁכִים אַחַר דָּת הַיְוָנִים, וְהָיוּ כָּל אַנְפִּין שָׁוִין עַד שֶׁמָּלַךְ הַמֶּלֶךְ זִיגְמוּנְד הנ"ל, הָיָה מַגְבִּיהַּ לְהַדֻּכָּסִים וְהַשָּׂרִים שֶׁהָיוּ מִדַּת הָאַפִּיפְיוֹר וְהָיָה מַשְׁפִּיל לְהַדֻּכָּסִים וְהַשָּׂרִים שֶׁהָיוּ מִדַּת הַיְוָנִים, עַד שֶׁכְּמַעַט כָּל הַדֻּכָּסִים וְהַשָּׂרִים הֵפְרוּ דָּת הַיְוָנִים וְעָמְדוּ עַל דָּת הָאַפִּיפְיוֹר, וְעַם הַיְוָנִים הָיוּ הוֹלְכִים וְדַלִּים וְהָיוּ נִבְזִים וּשְׁפָלִים וְהָיוּ לַעֲבָדִים וּלְשִׁפָּחוֹת לְעַם פּוֹלִין וְלַיְהוּדִים לְהַבְדִּיל. רַק גִּבּוֹרֵי הַחַיִל שֶׁהָיוּ בָּהֶם לְקָחָם לוֹ הַמֶּלֶךְ לְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה, כְּשִׁלְשִׁים אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא, וּשְׁמָם קוֹזַקִין, וְהֵם הָיוּ פְּטוּרִין מִן מַס הַמֶּלֶךְ וְשָׂרִים, רַק הָיוּ מְחֻיָּבִים לֵישֵׁב תָּמִיד עַל הַגְּבוּל שֶׁבִּמְדִינַת רוּסְיָא הַסָּמוּךְ לְמְדִינַת בְּנֵי קֵדָר, לִשְׁמוֹר הַמְּדִינָה מִן הַקֵּדָרִים, כִּי הֵם הָיוּ מֵעוֹלָם אֻמָּן נֶגֶף וְצוּר מִכְשׁוֹל לְמְדִינַת פּוֹלִין, וּמֵעוֹלָם הָיְתָה שִׂנְאָה גְּדוֹלָה בֵּין הַקֵּדָרִים וְהַיְוָנִים. הַקֵּדָרִים בָּאוּ עַל הַיְוָנִים לַמִּלְחָמָה, וְהַיְוָנִים עַל הַקֵּדָרִים, וְלָכֵן הָיוּ פְּטוּרִים מִן הַמַּס וְהָיְתָה לָהֶם חֵרוּת כְּאֶחָד מִן הַשָּׂרִים. אֲבָל שְׁאָר דַּלַּת עַם הַיְוָנִים הָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים בָּהֶם הַדֻּכָּסִים וְהַשָּׂרִים מְאֹד, וַיְמָרְרוּ חַיֵּיהֶם בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה, וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׂרִים מִסִּים גְּדוֹלִים, וּקְצָת מִן הַשָּׂרִים הָיוּ מְעַנִּים אוֹתָם בְּעִנּוּיִים קָשִׁים וּמָרִים

שֶׁיַּעַמְדוּ עַל אֱמוּנַת הָאַפִּיפְיוֹר. וְכָל כָּךְ הָיוּ שְׁפָלִים עַד שֶׁכְּמַעַט כָּל הָאֻמּוֹת וַאֲפִלּוּ אוֹתָהּ אֻמָּה הַיְרוּדָה (עם ישראל) בֵּין כָּל הָאֻמּוֹת הָיוּ מוֹשְׁלִים בָּהֶם.

אֵלּוּ הֵן גְּזֵרוֹת נַלֶּוִיקוֹ ימ"ש

וַיְהִי בִּשְׁנַת ה' שֹׁס"ב (1602 לספירת הנוצרים) לְפ"ק (לפ"ק – לפרט קטן, אולם צריך להיות לפ"ג – לפרט גדול, שהרי הוא מונה גם את האלפים. טעות זו נשנית גם להלן כמה פעמים.), שְׁנַת י"ז לַמֶּלֶךְ זִיגְמוּנְד הנ"ל, קָם כֹּמֶר אֶחָד מִן הַיְוָנִים וּשְׁמוֹ נַלֶּוִיקוֹ (נלויקו – שני אחים היו, האחד כומר ושמו דאמיאן והשני ראש-גדוד ושמו סֶמֶן; המחבר ערבב את שניהם, פתח בראשון וסיים בשני) וְקִנֵּא קִנְאַת בְּנֵי עַמּוֹ הַיְוָנִים, וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ: עַד מָתַי אֲנַחְנוּ מַחֲרִישִׁים לְעַם פּוֹלִין? וַיִּמְרְדוּ בְּמַלְכוּת פּוֹלִין, הוּא וְעַמּוֹ הַיְוָנִים, וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו עַם רָב, כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם, וְכָבְשׁוּ כָּל מְדִינַת רוּסְיָא, עַד ק"ק טְשׁוּדְנוֹב (טשודנוב – מחוז ז'יטומיר, וולין) וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר, שָׁלַח שְׁנֵי שָׂרֵי צָבָא שֶׁלּוֹ עִם כָּל חֵילוֹ, רֹכְבוֹ וּפָרָשָׁיו, אַנְשֵׁי חַיִל מֵעַם פּוֹלִין, לַעֲרוֹךְ עִמָּהֶם מִלְחָמָה. וְגִבְרָה יַד עַם פּוֹלִין עֲלֵיהֶם וְהַצּוֹרֵר נַלֶּוִיקוֹ ימ"ש תָּפְשׂוּ חַי, וַיְבִיאוּ לַמֶּלֶךְ לְעִיר הַמְּלוּכָה וָרְשָׁא, וְשָׁם דִּבֶּר אִתּוֹ מִשְׁפָּט עַל שֶׁהֵרִים יָד בַּמֶּלֶךְ, וְעָשָׂה לוֹ כְּמִשְׁפָּטוֹ. וּשְׁאָר בְּנֵי עַמּוֹ הָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים בָּהֶם יוֹתֵר. וּלְהַקּוֹזַקִּין, שֶׁהָיוּ מְחַזְּקִים יָדוֹ, קָנָסָם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים אֶלֶף הַפְּטוּרִים מִן מַס הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים, וְהַשְּׁאָר יִהְיוּ תַּחַת מַס הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים. וְנִפְחַת מֵעַם הַקּוֹזַקִּין עֶשֶׂרֶת אֲלָפִים, שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיוּ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף, מִן הַיּוֹם הַהוּא וָהָלְאָה לֹא הָיוּ כִּי אִם עֶשְׂרִים אֶלֶף. וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ.

וַיָּמָת הַמֶּלֶךְ זִיגְמוּנְד בִּשְׁנַת שצ"א (צריך להיות שצ"ב, המלך מת בחודש אפריל 1632) לְפ"ק, וְאַרְבָּעִים וְשֵׁשׁ שָׁנִים מָלַךְ בִּמְדִינַת פּוֹלִין, וַיִּמְלוֹךְ בְּנוֹ וְלַדִיסְלַב תַּחְתָּיו, בִּשְׁנַת שצ"ב (צריך להיות שצ"ג. ולאדיסלאב נבחר למלך בנובמבר 1632 והוכתר בפברואר 1633) , וְשֵׁשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ עַל מְדִינַת פּוֹלִין. וְלָקַח אִשָּׁה מְיֻחֶסֶת, בַּת הַקֵּיסָר מַטְיָאשׁ, אֲחוֹתוֹ שֶׁל הַקֵּיסָר וֶנְצִיסְלַב (ורדיננוס – פרדינאנד III, קיסר בשנות 1636–1657) יר"ה, הַיּוֹשֵׁב בַּזְּמַן הַזֶּה בְּק"ק וִינָא עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, הַשֵּׁם יִשְׁמְרֵהוּ. וּמֵתָה הַמַּלְכָּה הַהִיא בִּשְׁנַת ת"ה לפ"ק, וּבִשְׁנַת ת"ו לָקַח אִשָּׁה אַחֶרֶת, בַּת מֶלֶךְ צָרְפַת, אֲחוֹתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ צָרְפַת שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה. וְהָיָה הַמֶּלֶךְ וְלַדִיסְלַב מֶלֶךְ חֶסֶד וְכָשֵׁר וְאוֹהֵב מִשְׁפָּט וְאוֹהֵב יִשְׂרָאֵל, וְאַךְ שָׁלוֹם הָיָה בְּיָמָיו.

אֵלּוּ הֵן גְּזֵרוֹת פַּוְלוּק ימ"ש

וַיְהִי בִּשְׁנַת שֶׁבַע לְמֶלֶךְ וְלַדִיסְלַב, שְׁנַת ה'שצ"ט (1639 לספירת הנוצרים. למעשה כבר דוכאה המרידה בשנת 1638) לְפ"ק, קָם קוֹזַק אֶחָד וּשְׁמוֹ פַּוְלוּק ימ"ש, וְקִנֵּא קִנְאַת בְּנֵי עַמּוֹ הַיְוָנִים

וּמָרַד בְּמַלְכוּת פּוֹלִין. וַיֶּאֱסְפוּ אֵלָיו אֲנָשִׁים רֵיקִים וּפוֹחֲזִים הַרְבֵּה, וַיַּעַבְרוּ מַעְבְּרוֹת הַיָּם הַשָּׁחוֹר, שֶׁנִּקְרָא אֲחוֹרֵי הַמִּפְתָּן וּבְלָשׁוֹן רוּסְיָא פּוֹרוֹהִי, וְשָׁם יֵשׁ הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל רְחַב יָדַיִם לֶאֱסוֹף הָעָם. וּבְכָל פַּעַם שֶׁמָּרְדוּ הַיְוָנִים נָסוּ לְשָׁם. כִּי שָׁם לֹא בָּא אָדָם מֵעוֹלָם, אִם לֹא הַקּוֹזָקִין. וּמִיָּד שֶׁעָבַר הַפּוֹחֵז לְשָׁם, עָבְרוּ אֵלָיו הַקּוֹזָקִין וּשְׁאָר יְוָנִים לְמֵאוֹת וְלַאֲלָפִים. אָז נִתְוַעֲדוּ שָׁם לְהַכְחִיד שֵׁם מִיִּשְׂרָאֵל חָלִילָה, כַּאֲשֶׁר הֵם מֵעוֹלָם מַלְכֵי יָוָן (כשם שמלכות יון הקדומה גזרה בשעתה, בימי אנטיוכוס אפיפנס, על ישראל ואמרה להם, לפי המדרש: כתבו על קרן השור וכו'): "כִּתְבוּ עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ לַהֲרִיגָה". גַּם חִלְקוּ בֵּינֵיהֶם כָּל מַלְכוּת פּוֹלִין, וְהַצּוֹרֵר פַּוְלוּק הנ"ל יִהְיֶה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ בְּוַרְשָׁא עִיר הַמְלוּכָה. אֲבָל הקב"ה הֵיוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת הֵפֵר עֲצָתָם וּבִטֵּל מַחְשְׁבוֹתָם וְהֵשִׁיב לָהֶם גְּמוּלָם בְּרֹאשָׁם. אַף עַל פִּי כֵן בַּחֲזָרָתָם מֵ'אֲחוֹרֵי הַמִּפְתָּן' הֶחֱרִיבוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים הַרְבֵּה בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וְהָרְגוּ לְעֶרֶךְ מָאתַיִם נְפָשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. גַּם הֶחֱרִיבוּ הַרְבֵּה בָּתֵּי תְּפִלּוֹתָם, וְהָרְגוּ הַרְבֵּה כְּמָרִים, בְּק"ק לוּחְוִיץ (בעברו המזרחי של הדניפר) וּבְק"ק לוּבֶּן (לובן – פולנית Lubny, אף היא ממזרח לדניפר, על נהר סולה) וּסְבִיבוֹתֵיהֶן, וְהַנִּשְׁאָרִים נָסוּ לִמְדִינַת פּוֹלִין.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַמֶּלֶךְ וְלַדְיסְלַב אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה, שָׁלַח עֲלֵיהֶם לַמְלְחָמָה אֶת שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא, אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד קוֹנְיֶצְפּוֹלְסְקִי, וְשֵׁם הַשֵּׁנִי פּוֹטוֹצְקִי, עִם חֵיל גָּדוֹל לְעַם פּוֹלִין וְעִמָּהֶם הַגִּבּוֹר חַיִל, שְׁמוֹ לַשְׁטָשׁ. וַיַּעַרְכוּ עִמָּהֶם מִלְחָמָה, שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל מִצַּד אֶחָד, וְהַגִּבּוֹר חַיִל לַשְׁטָשׁ לָקַח עִמּוֹ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְסָבַב עֲלֵיהֶם הַדֶּרֶךְ וּבָא עֲלֵיהֶם דֶּרֶךְ יְעָרוֹת, וְהָיָה לַשְׁטָשׁ עִם עַמּוֹ מִצַּד אֶחָד וְהַשֵּׁנִי שָׂרֵי-הַצָּבָא מִצַּד אַחֵר, וְהַקּוֹזָקִין בָּאֶמְצַע. וְהִכּוּ בָהֶם עַם פּוֹלִין מַכָּה רַבָּה. וְהַצּוֹרֵר פַּוְלוּק, שֶׁרָצָה לִהְיוֹת מֶלֶךְ בְּוַרְשָׁא עִיר מְלוּכָה, תָּפְסוּ חַי עִם הַשָּׂרִים וְהַיּוֹעֲצִים שֶׁלּוֹ, וְהוֹלִיכוּם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל אֶל הַמֶּלֶךְ לְעִיר וַרְשָׁא. וַיִּכְתְּירוּ לְפַוְלוּק שָׁם: וַיַּעֲשׂוּ לוֹ כִּסֵּא שֶׁל בַּרְזֶל וְהוֹשִׁיבוּהוּ עָלָיו, וַיַּעַשׂ הַסַּרְדִּיוֹט כֶּתֶר שֶׁל בַּרְזֶל בְּרֹאשׁוֹ וְשַׁרְבִיט שֶׁל בַּרְזֶל בְּיָדוֹ, וְהַכֹּל הָיָה לִפְנֵי זֶה מְלֻבָּן בָּאֵשׁ, וַיָּשֶׂם פֶּחָם מִתַּחְתָּיו וְנוֹפֵחַ בְּיָדוֹ וְהָיָה נִקְדָּח מִתַּחְתָּיו עַד שֶׁמֵּת. וְלִשְׁאָר שָׂרִים וְיוֹעֲצִים שֶׁלּוֹ עָשׂוּ בָם גַּם כֵּן שְׁפָטִים גְּדוֹלִים.

וְכֵן שָׂרָאָה הַמֶּלֶךְ הנ"ל שֶׁהַקּוֹזָקִין עֲדַיִן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, קָנַס אוֹתָם שֶׁלִּפְנֵי הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה הָיוּ עֶשְׂרִים אֶלֶף, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִן הַיּוֹם הַהוּא וְהָלְאָה רַק שִׁשָּׁה אֲלָפִים, וְהַנִּשְׁאָרִים יִהְיוּ לְמַס עוֹבֵד כְּמוֹ שְׁאָר דַּלַּת עַם הַיְוָנִים. וַיָּשֶׂם עֲלֵיהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים מֵעַם פּוֹלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ פַּעַם אַחֶרֶת. וְכָל זֹאת לֹא הוֹעִיל, אֵין עֵצָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנֶגֶד ה'. וַיֵּצֵא הָעֹגֶל הַזֶּה.

וְעַתָּה אַתְחִיל לִכְתּוֹב הַגְּזֵרוֹת רָעוֹת שֶׁסָּבַב חְמֶיֶל ימ"ש בִּמְדִינוֹת רוּסְיָא וְלִיטָא וּפוֹלִין בִּשְׁנַת ת"ח וְת"ט וְת"י וְתי"א וְתי"ב לפ"ק

וַיְהִי בִּשְׁנַת הת"ח לְפ"ק, שְׁנַת שִׁשָּׁה-עָשָׂר לַמֶּלֶךְ וְלַדִּיסְלַב, הָיָה קוֹזַק אֶחָד בְּעִיר טְשַׁהְרִין (על נהר טאסמינה, שלוחה מערבית של הדניפר) וּשְׁמוֹ חְמֶיל ימ"ש בִּלְשׁוֹן רוּסְיָא, וּבַלְשׁוֹן פּוֹלִין נִקְרָא חְמֶלֶצְקִי ימ"ש. וְהָיָה אֶחָד מִשָּׂרֵי הַמֵּאוֹת עַל הַקּוֹזַקִּין, וְהָיָה מֻפְלָג בַּעֲשִׁירוּת, בְּצֹאן וּבָקָר וּמִקְנֶה הַרְבֵּה עַד מְאֹד, וְהָיָה חָכָם לְהָרַע וּבַעַל תַּחְבּוּלוֹת וְגִבּוֹר מִלְחָמָה, וְהָיְתָה דִּירָתוֹ בְּעִיר טְשַׁהְרִין, שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת שַׂר הַצָּבָא קוֹנְיֶצְפּוֹלְסְקִי. וְהַשַּׂר הַהוּא הָיָה מַכִּיר אֶת הָאִישׁ וְאֶת שִׂיחוֹ, שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּפֶה רַךְ וְשָׁבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ, וְלִבּוֹ חוֹרֵשׁ אָוֶן, כְּדֶרֶךְ כָּל הַיְוָנִים שֶׁהֵם נִרְאִים כְּאוֹהֲבִים לַיְהוּדִים וּמְדַבְּרִים עִמָּהֶם דְּבָרִים טוֹבִים וְנֶחוּמִים, וּמְפַתִּים לְאָדָם בְּדִבְרִים רַכִּים שֶׁלָּהֶם, וִיפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם, וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֱמְנוּ בִּבְרִיתוֹ. וְכָל יָמָיו הָיָה מִצְטַעֵר הַשַּׂר הנ"ל עַל זֶה הָאִישׁ וְאָמַר הָרְבֵּה פְּעָמִים אֶל הַשָּׂרִים וְיוֹעֲצָיו: "אֲנִי מִתְיָרֵא שֶׁלֹּא תָבוֹא מִזֶּה הָאִישׁ תַּקָּלָה לְמַלְכוּת פּוֹלִין"; וְהָרְבֵּה פְּעָמִים בִּקֵּשׁ עָלָיו לִמְצוֹא אֵיזוֹ עֲלִילָה, לְקַח נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ, וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא, כִּי הוּא חָכָם לְהָרַע, וְהֵבִין הַדָּבָר וְשָׁמַר אֶת עַצְמוֹ מִמֶּנּוּ בְּמִלְחָמָה שֶׁלֹּא יִמְצָא בּוֹ שׁוּם דָּבָר. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ זְמַנּוֹ שֶׁל שַׂר הַצָּבָא הנ"ל לָמוּת, צִוָּה לִבְנוֹ כַּמָּה עִנְיָנִים, טַכְסִיסֵי מִלְחָמָה, שֶׁהָיָה בְּנוֹ בְּאוֹתָהּ פַּעַם חְרוֹנְזִי בִּלְשׁוֹן פּוֹלִין, ר"ל שֶׁהוּא נוֹשֵׂא דֶּגֶל לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כְּשֶׁהוֹלֵךְ בַּמִּלְחָמָה, וְעַל שׁוּם כָּךְ נִקְרָא חְרוֹנְזִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְכֵן צִוָּה לוֹ עַל זֶה הָאִישׁ חְמֶיל ימ"ש וְאָמַר לוֹ: אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת הָאִישׁ חְמֶיל ימ"ש וְאֶת מַעֲשֵׂהוּ, וְלָכֵן רְאֹה תִּרְאֶה שֶׁתִּתְעַלֵּל עָלָיו אֵיזוֹ עֲלִילָה, כְּדֵי שֶׁתּוּכַל אוֹתוֹ לְהַעֲבִיר מִן הָעוֹלָם. וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּנָּחֵם הַשַּׂר חְרוֹנְזִי אַחַר מוֹת אָבִיו, וְלָקַח אִשָּׁה מִגְּדוֹלֵי הַיְּחַס, אֲחוֹתוֹ שֶׁל הַשַּׂר זְמוֹיסְקִי, וְהוֹצִיא עָלֶיהָ הַרְבֵּה מָמוֹן, זָהָב וָכֶסֶף, יוֹתֵר מִיְּכָלְתּוֹ, כַּנָּהוּג בְּכָל מַלְכוּת פּוֹלִין, הֵן יְהוּדִים, הֵן עֲרֵלִים לְהַבְדִּיל, אִם עוֹשִׂים חִתּוּן – אִם יֵשׁ לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים הוּא לוֹוֶה עוֹד וּמְמַשְׁכֵּן נְכָסָיו כְּדֵי לְהוֹצִיא ב' אֲלָפִים זְהוּבִים. וְהִנֵּה אַחַר שֶׁלָּקַח הַשַּׂר חְרוֹנְזִי הָאִשָּׁה וְהוֹצִיא כָּל מָמוֹנוֹ, נָתַן דַּעְתּוֹ לֵילֵךְ עִם אִשְׁתּוֹ אֶל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחוֹרֵי הַנָּהָר נֶיפּוּר (ממזרח לדניפר), אֶל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ שָׁם הַקּוֹזַקִּין, לְמַעַן יִיטַב לוֹ בַּעֲבוּרָהּ וְיִתְּנוּ לוֹ מַתָּנוֹת הַרְבֵּה עֲבוּר הָאִשָּׁה הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר לָקַח, וְאַחַר כָּךְ יֵלֵךְ עִם הַקּוֹזַקִּין עַל הַקְּדָרִים פִּתְאוֹם וְיִמְצָא שָׁלָל רַב, כַּנָּהוּג שֶׁלָּהֶם מִיָּמִים קַדְמוֹנִים. וְכֵן עָשָׂה. אָסַף כָּל חֵילוֹ, רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו, וְהָלַךְ עִם אִשְׁתּוֹ אֶל מְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחוֹרֵי הַנָּהָר נֶיפּוּר. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא הַשַּׂר הנ"ל עִם אִשְׁתּוֹ לְעִיר טְשַׁהְרִין, קִבְּלוּ אוֹתוֹ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה וְנָתְנוּ לוֹ מַתָּנוֹת הַרְבֵּה. וְשָׁם הָיָה מוֹשֵׁל וּפְקִיד עַל הָעִיר הנ"ל יְהוּדִי אֶחָד וּשְׁמוֹ זְכַרְיָה סָבֶּילֶנְקִי, שֶׁהָיָה שׁוֹכֵר הָעִיר הנ"ל מִן הַשַּׂר הנ"ל – כְּדֶרֶךְ כָּל הַיְּהוּדִים שֶׁבִּמְדִינַת רוּסְיָא, הָיוּ שָׂרִים וּמוֹשְׁלִים בְּכָל מְקוֹמוֹת רוּסְיָא אֲשֶׁר מִזֶּה נִמְשְׁכָה הַגְּזֵרָה הָרָעָה שֶׁנִּתְקַנְּאוּ בַּחֲשִׁיבוּת הַיְּהוּדִים. בְּכֵן שָׁאַל הַשַּׂר הנ"ל אֶת הַיְּהוּדִי הנ"ל לְפִי

תָּמוּ: "אַתָּה מוֹשֵׁל הָעִיר, אֱמוֹר לִי מִי הֵם הָעֲשִׁירִים בָּעִיר הַזֹּאת". וְכַוָּנָתוֹ הָיְתָה לְהַעֲלִיל עֲלֵיהֶם שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ מָמוֹן רָב. וְאָמַר לוֹ הַיְהוּדִי זְכַרְיָה הנ"ל: זֶה וָזֶה הֵם הָעֲשִׁירִים, וְאָמַר גַּם כֵּן מִן הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש שֶׁהוּא עָשִׁיר גָּדוֹל וְיֵשׁ לוֹ צֹאן וּבָקָר, מִקְנֶה כָּבֵד עַד מְאֹד. וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַשַּׂר הַדָּבָר הַזֶּה, אָמַר: אָבִי צִוָּה לִי קֹדֶם מוֹתוֹ עַל זֶה הַבִּלְיַעַל, וּמֵאַיִן בָּא לוֹ כָּל הָרְכוּשׁ הַזֶּה? בְּוַדַּאי שֶׁגָּזַל הַכֹּל מֵעֲבָדַי שֶׁהֵם אַנְשֵׁי מְקוֹמִי, וְהַכֹּל שֶׁלִּי. וְלָקַח הַשַּׂר חְרוֹנְזִי מִמֶּנּוּ בְּיָד חֲזָקָה בַּיִת מִקְנֶה אֶחָד עִם כָּל הַמִּקְנֶה שֶׁהָיָה שָׁם, צֹאן וּבָקָר, מִקְנֶה הַרְבֵּה, כַּמָּה מֵאוֹת בַּעֲלֵי-חַיִּים עַד חֲצִי מְמוֹנוֹ. וַיְהִי הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש כְּמַחֲרִישׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַר הַשַּׂר הנ"ל מִמֶּנּוּ, וְגַם מִי יֹאמַר לַשַּׂר "מַה תַּעֲשֶׂה" בְּעִירוֹ, וְהוּא בְּעִירוֹ כְּמוֹ מֶלֶךְ בִּמְדִינָה. וְהָלַךְ חְמֶיל ימ"ש לְהִנָּקֵם מִן הַשַּׂר שֶׁלּוֹ, וְהוֹדִיעַ לַקֻּדָּרִים, עַל יְדֵי כְּתָב, לֵאמֹר: הִשָּׁמְרוּ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם, שֶׁהַשַּׂר שֶׁלָּנוּ חְרוֹנְזִי עִם כָּל חֵילוֹ בָּא עֲלֵיכֶם. וְהֵם הָיוּ יוֹשְׁבִים בֶּטַח, לֹא הָיוּ יוֹדְעִין מְאוּמָה מִן הַמִּלְחָמָה. וּמִיָּד שֶׁשָּׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה הָיוּ יוֹצְאִין בְּחַרְבָּם וּבְקַשְׁתָּם לִקְרָאתוֹ. כֵּוָן שֶׁרָאָה הַשַּׂר שֶׁנּוֹדַע לָהֶם הַדָּבָר, וְחֵילוֹ הָיוּ מְתֵי מִסְפָּר נֶגֶד הַקֻּדָּרִים, פָּנוּ אֶת עָרְפָּם לָנוּס דֶּרֶךְ אַרְצוֹ בְּחֶרְפָּה גְּדוֹלָה, וְלֹא נוֹדַע לוֹ בְּשֶׁל מִי הִגִּיעָה אֵלָיו הָרָעָה הַזֹּאת.

וַיְהִי הַיּוֹם הָיוּ יוֹשְׁבִים קוֹזַקִין, חְמֶיל ימ"ש וְאוֹהֲבָיו, בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן אֵצֶל הַיְהוּדִי מוֹשֵׁל הָעִיר הַנ"ל וְהָיוּ מִשְׁתַּכְּרִין. "נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד", וְסִפֵּר חְמֶיל ימ"ש לִפְנֵי אוֹהֲבָיו: עָשִׂיתִי נְקָמָה לַשַּׂר עַל שֶׁלָּקַח מִקְנֶה שֶׁלִּי, וְסִפֵּר לָהֶם הַמַּעֲשֶׂה. וְהַיְהוּדִי הנ"ל יָשַׁב בְּשֶׁלְחָן אֶחָד וְחִשֵּׁב חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו וְשָׁמַע הַדָּבָר, וְגִלָּה הַדָּבָר לְהַשַּׂר. וַיְשֻׁם הַשַּׂר לְחְמֶיל ימ"ש בְּבֵית הָאֲסוּרִים בְּכַבְלֵי בַרְזֶל כְּדֵי לְהָמִית אוֹתוֹ. וְהָיָה יְהוּדִי אֶחָד שָׁם בָּעִיר הַנ"ל וּשְׁמוֹ יַעֲקֹב סַבֵּילֶנְקִי וְהָיָה אוֹהֵבוֹ שֶׁל חְמֶיל ימ"ש, וְנָתַן לוֹ הָעֵצָה, שֶׁאוֹהֲבָיו יוֹצִיאוּ לְחְמֶיל ימ"ש מִבֵּית הָאֲסוּרִים עַל הָעַרְבוּת שֶׁלָּהֶם וְיֵלֵךְ חְמֶיל ימ"ש אֶחָד הַשַּׂר לְבֵית תְּפִלָּתָם וְשָׁם יִפּוֹל לְרַגְלָיו שֶׁל הַשַּׂר וְיִתְחַנֵּן לוֹ עַל נַפְשׁוֹ וְיֹאמַר לוֹ שֶׁהַיְהוּדִי שֶׁקֶר דִּבֵּר עָלָיו מִפְּנֵי שִׂנְאָתוֹ, וְאוֹהֲבָיו יָעִידוּ לוֹ שֶׁכְּדְבָרָיו כֵּן הוּא. וְכֵן עָשָׂה וְהִצְלִיחַ, וּפָטַר אוֹתוֹ הַשַּׂר בְּאוֹתָהּ הַפַּעַם. אֶחָד כְּךְ דָּרַשׁ וְחָקַר הַשַּׂר אֶחָד הַדָּבָר הַזֶּה וְנִמְצָא שֶׁדִּבְרֵי הַיְהוּדִי הַמּוֹשֵׁל הנ"ל הָיוּ כֵּנִים, וַיְשֻׁם הַשַּׂר לְחְמֶיל ימ"ש שְׁנִית בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְהָלַךְ מִן הָעִיר הנ"ל עִם אִשְׁתּוֹ וְעַמּוֹ לְמָטְרוֹפּוֹלִין שֶׁלּוֹ לְק"ק בְּרוֹד בִּמְדִינַת פּוֹלִין-קַטָן. וְצִוָּה הַשַּׂר חְרוֹנְזִי לְשַׂר הָאֶלֶף אֲשֶׁר לוֹ שָׁם בָּעִיר הַנ"ל, שֶׁיְּסִיר רֹאשׁוֹ שֶׁל חְמֶיל ימ"ש וְלִשְׁלוֹחַ אֵלָיו, וְאִם לָאו וְהָיְתָה נַפְשׁוֹ תַּחַת נַפְשׁוֹ. מֶה עָשָׂה הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש? כֵּוָן שֶׁבָּאוּ אֵלָיו חֲבֵרָיו שָׂרֵי הַמֵּאוֹת לְבַקְּרוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מַחֲרִישִׁים, דְּעוּ וּרְאוּ, אֲמָה זוֹ שֶׁל עַם פּוֹלִין מִתְגַּבְּרִים עָלֵינוּ בְּכָל יוֹם וְיוֹם וּמִשְׁתַּעְבְּדִים בִּבְנֵי עַמֵּנוּ בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה, וְלֹא דַי שֶׁהַשָּׂרִים מִשְׁתַּעְבְּדִים בָּנוּ אֶלָּא גַם אֲמָה הַיְרוּדָה שֶׁבְּכָל הָאֻמּוֹת מוֹשְׁלִים בָּנוּ, הַיּוֹם עוֹשִׁין לִי זֶה

הַדָּבָר, לְמָחָר יַעֲשׂוּ גַּם כֵּן כַּדָּבָר הַזֶּה לָכֶם, וְאַחַר כָּךְ יַחַרְשׂוּ עִם בְּנֵי עַמֵּנוּ בַּשָּׂדֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹרְשִׁים עִם שְׁוָרִים. אִם תִּשְׁמְעוּ לַעֲצָתִי, לְכוּ אֶל שַׂר הָאֶלֶף וּבַקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתֵּן לָכֶם נַפְשִׁי עַל עֲרֵבוּת שֶׁלָּכֶם עֲבוּר שִׂמְחַת הַשִּׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לְמָחָר, וּבַלַּיְלָה נִבְרַח יַחַד אֲנִי וְאַתֶּם עִם כָּל אֲשֶׁר לָנוּ עַל מַעְבְּרוֹת הַיָּם אֶל 'אֲחוֹרֵי הַמִּפְתָּן', וְשָׁם נַמְתִּיק סוֹד יַחְדָּו מַה לַּעֲשׂוֹת נֶגֶד עַם פּוֹלִין. וְכֵן עָשׂוּ, וְהָלְכוּ כָּל שָׂרֵי הַמֵּאוֹת שָׁהִיוּ שָׁם אֶל שַׂר הָאֶלֶף שֶׁלָּהֶם וְלִקְחוּ לְחָמְיֶל ימ"ש מִבֵּית הָאֲסוּרִים עַל הָעֲרֵבוּת שֶׁלָּהֶם, וּבַלַּיְלָה בָּרְחוּ כֻּלָּם אֶל 'אֲחוֹרֵי הַמִּפְתָּן' אֶל הַמִּדְבָּר. וַיִּשָּׁלְחוּ סְפָרִים בְּכָל מְקוֹמוֹת הַיְוָנִים שֶׁיְּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם. וְכֵן עָשׂוּ כָּל מְקוֹמוֹת הַיְוָנִים וַיִּתְלַקְּטוּ אֲלֵיהֶם אֲנָשִׁים רֵיקִים כְּעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ. וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים אֶת הַדָּבָר הַזֶּה הָיָה כִּמְצַחֵק בְּעֵינֵיהֶם, כִּי אָמְרוּ: יִפְּלוּ בְּיָדֵנוּ, כְּפַעַם בַּפָּעַם. וַיֵּלְכוּ שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא שֶׁל עַם פּוֹלִין, שֵׁם הָאֶחָד פּוֹטוֹצְקִי וְשֵׁם הַשֵּׁנִי קַלִינוֹפְסְקִי, וְעִמָּהֶם כְּשִׁשָּׁת אֲלָפִים אִישׁ גִּבּוֹרֵי הֶחָיִל, וַיַּעַרְכוּ הַמַּעֲרָכָה שֶׁלָּהֶם אֵצֶל הָעִיר קוֹרְסִין (על נהר רוֹס, ממערב לדניפר), לִשְׁמוֹר מַעְבְּרוֹת הַיָּם שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ לְצַד זֶה. וְהַתְּחִלַּת מִרְדָּם הָיָה לִפְנֵי פּוּרִים ת"ח לְפ"ק. וְהִתְוַעֲדוּ שָׁם אֲחוֹרֵי הַמִּפְתָּן חְמֶיל ימ"ש עִם שְׁאָר חֵילוֹ וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ: אַתֶּם יְדַעְתֶּם שֶׁעַם פּוֹלִין הֵם חֲזָקִים יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְכַאֲרָיוֹת וְכִנְמֵרִים הֵם, פְּנֵי לְהָבִים פְּנֵיהֶם, מִי הִתְחִיל לְמָרוֹד בְּמַלְכוּת פּוֹלִין וְעָמַד בִּפְנֵיהֶם? לָכֵן שִׁמְעוּ עַמִּי, לַעֲצָתִי, נֵלֵךְ וְנִשָּׁלִים עִם הַקֻּדָרִים שׁוֹנְאֵינוּ וְנִלָּכֶה שְׁנֵינוּ יַחְדָּו וְנִלָּחֲמָה עֲלֵיהֶם, וַיִּשִׁיבוּ לוֹ: יִהְיֶה כִּדְבָרֶיךָ. וַיֵּלֶךְ חְמֶיל ימ"ש עִם כָּל חֵילוֹ אֶל מֶלֶךְ הַקֻּדָרִים וְעָשׂוּ שָׁלוֹם עִמּוֹ וְכָרְתוּ בְּרִית שֶׁיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו עַל מְדִינַת פּוֹלִין. וְכָךְ עָשׂוּ פֶּשַׁע בֵּינֵיהֶם עַל הַשָּׁלָל, שֶׁהַקֻּדָרִים יִקְחוּ כָּל הַשִּׁבְיֵ בָּאָדָם וְהַמַּלְקוֹחַ בַּבְּהֵמוֹת, וְהַקּוֹזַקִין יִקְחוּ כָּל הַשָּׁלָל, דְּהַיְנוּ כֶּסֶף וְזָהָב וּשְׁמָלוֹת. מִדִּין וּמֹאָב עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם בִּשְׁבִיל שִׂנְאַת יִשְׂרָאֵל (עפ"י במדבר רבה כ) . וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו, הַקֻּדָרִים וְהַיְוָנִים, וַיָּבוֹאוּ דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר וְדֶרֶךְ יְעָרוֹת אֶל הַמַּעֲרָכָה שֶׁל מַחֲנֵה פּוֹלִין, וְיוֹם אֶחָד לִפְנֵי בוֹאָם אֶל מַחֲנֵה פּוֹלִין שָׁלְחוּ מְרַגְּלִים אֶל הַמַּעֲרָכָה שֶׁל עַם פּוֹלִין לִרְאוֹת בָּהֶם, הַחֲזָקִים הֵם אִם רָפִים, אִם יֵשׁ לָהֶם עַם רַב וְאִם לָאו, וְהָיוּ רוֹאִים הַמְרַגְּלִים שֶׁהֵם מְתֵי מְעַט וְהֵם יוֹשְׁבִים עַל הָהָר, אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים בְּטוּב לֵב בְּתָפִים וּבְמְחוֹלוֹת, וְהֵשִׁיבוּ לָהֶם דָּבָר. וַיֹּאמְרוּ לָהֶם: עֹלֶה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אוֹתָם וְגַם יָכוֹל נוּכַל לָהֶם, כִּי הֵם יוֹשְׁבִים בָּטַח וְלֹא נִשָּׁמְרוּ מִמֶּנּוּ וְהָיוּ שׁוֹלְחִין הַמְרַגְּלִים שֶׁיַּחְפְּרוּ בוֹרוֹת, שִׁיחִין וּמְעָרוֹת בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בֵּית מָנוֹס בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה.

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, ד' יָמִים בְּחֹדֶשׁ סִיוָן ת"ח לְפ"ק, בָּאוּ הַקֻּדָרִים וְהַיְוָנִים דֶּרֶךְ הַיְּעָרוֹת מִשְּׁנֵי צְדָדִין, מִצַּד א' הַקֻּדָרִים וּמִצַּד הַשֵּׁנִי הַיְוָנִים. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאוּ עַם פּוֹלִין כִּי כָלְתָה אֲלֵיהֶם הָרָעָה, שֶׁבָּאוּ עֲלֵיהֶם גַּם הַקֻּדָרִים, וְהֵם מְתֵי מִסְפָּר, וְהַקֻּדָרִים וְהַיְוָנִים הָיוּ יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים אֶלֶף, וּבִקְּשׁוּ לָנוּס בֵּין הַיְּעָרִים בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה, וְנָפְלוּ בַּבּוֹרוֹת שֶׁחָפְרוּ לָהֶם, וַיִּסָּבּוּ

עֲלֵיהֶם הַקֻּדָּרִים וְהַיְוָנִים. וּבִקְּשׁוּ מֵהֶם שָׂרֵי עַם פּוֹלִין שֶׁאַל יִשְׁפְּכוּ דָּמָם אַרְצָה וְיִקְחוּ אוֹתָם בַּשֶּׁבִי, וּמִלְּאוּ הַקֻּדָּרִים רְצוֹנָם וְלָקְחוּ כָּל עַם פּוֹלִין עִם שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא בַּשֶּׁבִי וְעָשׂוּ לָהֶם עְנוּיִים גְּדוֹלִים וַיָּשִׂימוּ כְּבָלִים שֶׁל בַּרְזֶל עַל רַגְלֵיהֶם שֶׁל שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא, אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד פּוֹטוֹצְקִי וְהַשֵּׁנִי קַלִינוֹפְסְקִי.

וְכַמָּה שָׂרִים מֵעַם פּוֹלִין רָאוּ שֶׁאִישׁ הַזֶּה, חְמֶיל יִמ"שׁ, אִישׁ מֻצְלָח הוּא, וְיַצְלִיחַ בְּכָל מַעֲשָׂיו, מָרְדוּ הֵמָּה גַּם כֵּן בְּמַלְכוּת פּוֹלִין, וְכָרְתוּ בְּרִית עִם חְמֶיל יִמ"שׁ וּבְשָׁבוּעָה שֶׁיַּעַבְדוּהוּ בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים, כְּמוֹ שֶׁעָבְדוּ לִפְנֵי זֶה לְמֶלֶךְ פּוֹלִין. וּבְתוֹכָם הָיָה שַׂר הָאֶלֶף שֶׁהָיָה לִפְנֵי זֶה אֲצֶל חְרוֹנְזִי, שֶׁצִּוָּה לוֹ הַשַּׂר חְרוֹנְזִי לְהָסִיר רֹאשׁ חְמֶיל יִמ"שׁ, וַעֲשָׂאוֹ חְמֶיל יִמ"שׁ לְשַׂר הָאֶלְפִים עַל עַמּוֹ. וְגַם הַסּוֹפֵר שֶׁל שַׂר הַצָּבָא קוֹנֶיצְפּוֹלְסְקִי שֶׁמֵּת נַעֲשָׂה סוֹפֵר אֲצֶל חְמֶיל יִמ"שׁ, וְזֶה הַסּוֹפֵר הָיָה פִּקֵּחַ גָּדוֹל וְיָדַע כָּל טַכְסִיסֵי מִלְחָמָה שֶׁל מַלְכוּת פּוֹלִין, וְהוּא עִם שְׁאָר שָׂרֵי עַם פּוֹלִין שֶׁמָּרְדוּ הָיוּ יוֹעֲצָיו שֶׁל חְמֶיל יִמ"שׁ, וְהֵם הַשִּׁטָנִים שֶׁל מַלְכוּת פּוֹלִין, מְנִיהּ וּבֵיהּ אִבָּא נִיזַל בֵּיהּ נָרָא (מתוכו ומעצמו בא הקרדום ביער כלומר מן היער עצמו נוטלים בית-יד לגרזן לכרות בו את עצי היער, עי' סנהדרין ל"ט ב') . וּבְאוֹתוֹ יוֹם שֶׁנִּשְׁבָּה עַם פּוֹלִין עִם שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא בָּאָה הַבְּשׂוֹרָה הָרָעָה שֶׁמֵּת הַמֶּלֶךְ וְלַדִיסְלַב וְהָיְתָה כָּל מְדִינַת פּוֹלִין כְּצֹאן בְּלִי רוֹעֶה. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ הַדַּכְסִים וְהַשָּׂרִים שֶׁמֵּת מַלְכָּם, וַאֲשֶׁר נִשְׁבּוּ כָּל שָׂרֵי עַם פּוֹלִין גִּבּוֹרֵי חַיִל מִלַּמְדֵי מִלְחָמָה, וְגַם שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא, לֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ וְנָמַס כָּל לֵב הַיְּהוּדִים כַּאֲשֶׁר נָמַס הַדּוֹנַג לִפְנֵי הָאֵשׁ, כִּי נָפַל פַּחְדָּם עַל כָּל הַיְּהוּדִים. וְנָסוּ כָּל הַשָּׂרִים הַמּוֹשְׁלִים בְּאוֹתָם מְקוֹמוֹת שֶׁל אֲחוֹרֵי הַנָּהָר נֵיפּוּר, וְשֶׁלִּפְנֵי הַנָּהָר נֵיפּוּר עַד ק"ק פּוֹלְנוֹאָה, הַכֹּל נָסוּ לְנַפְשָׁם. וְלוּלֵא ה' הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעַט כִּסְדוֹם הָיִינוּ, אֲשֶׁר הָיָה בְּאוֹתוֹ רַעַשׁ הַדֶּכֶס וִישְׁנֶוִצְקִי (Wisniowiecki) זֵכֶר לִבְרָכָה, עִם הַחַיִל שֶׁלּוֹ, אֲחוֹרֵי הַנָּהָר נֵיפּוּר וְהָיָה אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל עַד מְאֹד וְגִבּוֹר מִלְחָמָה אֲשֶׁר אֵין כָּמוֹהוּ בְּכָל הָאָרֶץ, וְהוּא נָס עִם עַמּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ לִיטָא וְנָסוּ עִמּוֹ כַּחֲמֵשׁ מֵאוֹת בַּעֲלֵי-בָּתִים, וְכָל אֶחָד עִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְנָשָׂא אוֹתָם כְּמוֹ עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים עַד הֱבִיאָם [לְ]מָקוֹם חֻפְצָם; אִם הָיָה לָהֶם שׁוּם סַכָּנָה בְּאַחֲרוֹנָה אָמַר לַיְּהוּדִים שֶׁיִּסְעוּ בָּרִאשׁוֹנָה וְאִם הָיְתָה הַסַּכָּנָה לִפְנֵיהֶם, נָסַע הוּא לִפְנֵיהֶם לְמָגֵן וְצִנָּה וְהֵם אַחֲרָיו חוֹנִים.

וְהַיְּהוּדִים [מְ]צַד זֶה הַנָּהָר (ממערב לדניפר) נֵיפּוּר שָׁמְעוּ אֵלּוּ שְׁנֵי מְאֹרָעוֹת רָעִים הנ"ל בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַשָּׁבוּעוֹת וְנָסוּ כֻּלָּם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת וְלֹא חָסוּ עַל כַּסְפָּם וּזְהָבָם וּבָרְחוּ לְהַצִּיל נַפְשָׁם. כָּל גְּלִילוֹת ק"ק אוֹסְטְרָא, וְהַקְּהִלּוֹת הַשַּׁיְכוֹת לָהֶם, כְּגוֹן הַק"ק שְׁדֵה-לָבָן (שדה לבן – פולנית Biala Cerkiew, על נהר רוש, שלוחה מערבית של הדניפר), וְק"ק פַּוְלוֹבִיטְשׁ (אף היא על נהר רוש, צפונית-מערבית לשדה-לבן), וְק"ק טשׁוּדְנוֹב (על נהר טֶטֶרֶב,

צפונית-מערבית לפבלוביטש), וְק"ק לוּבְּרְטוֹב (אין מקום בשם זה ב"גלילות ק"ק אוסטרא" והכוונה בודאי ללובאר, מזרחית-דרומית מזאסלאב), וְכָל הַקְּהִלּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת אַחֲרֵיהֶן, בָּרְחוּ קְצָת לְק"ק פּוֹלְנוֹאָה וּקְצָת לְק"ק זַסְלָב וּקְצָת לְק"ק אוֹסְטְרָא הַבִּירָה וּקְצָת לְק"ק קוֹסְנַטִין (קוסנטין – קונסטאנטין-ישן, פולנית Stary Konstantynów על נהר סלוטש, למטה מפולנואה), כִּי הָיוּ אֵלּוּ מְקוֹמוֹת חֲזָקוֹת גְּדוֹלוֹת. וְכָל גְּלִילוֹת ק"ק לְבוּב שֶׁהָיוּ בְּמִדִּינוֹת רוּסְיָא וְהַקְּהִלּוֹת הַשַּׁיָּכוֹת לָהֶם, כְּגוֹן סְבִיבוֹת ק"ק נֶמֶרוֹב, בָּרְחוּ לק"ק נֶמֶרוֹב וּסְבִיבוֹת ק"ק טוּלְטְשִׁין בָּרְחוּ לק"ק טוּלְשִׁין וּסְבִיבוֹת ק"ק בַּאר, כְּגוֹן וִינִיצָה (על נהר בוה, מזרחית-צפונית מבאר), וְק"ק טֶשַׁרִיגְרוֹד (מדרום לבאר) וְק"ק קָרַסְנִי (באותה סביבה) עִם הַקְּהִלּוֹת הַסְּמוּכוֹת לָהֶן, בָּרְחוּ כֻּלָּן לק"ק בַּאר. וּמִי שֶׁלֹּא בָרַח אוֹ שֶׁלֹּא יָכֹל לִבְרוֹחַ דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְהָרְבֵּה ק"ק אֲחוֹרֵי הַנָּהָר נֵיפּוּר הַקְּרוֹבִים אֶל הֶחָלָל, כְּגוֹן ק"ק פֶּרֵיסְלַב וְק"ק בַּרִישׁוֹפְקָה וְק"ק פְּרֵיסְטִין וְק"ק בּוֹרִישְׁפּוֹלִי וְק"ק לוּבֶּן וְק"ק לוֹחְוִיץ וַאֲגַפֵּיהֶן שֶׁלֹּא יָכְלוּ לִבְרוֹחַ וְנֶהֶרְגוּ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם בְּמִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת קָשׁוֹת וּמָרוֹת, קְצָתָם פָּשְׁטוּ עוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם וְהַבָּשָׂר הִשְׁלִיכוּ לַכְּלָבִים, וּקְצָתָם קִצְּצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְהִשְׁלִיכוּם עַל הַדֶּרֶךְ וְעָבְרוּ עֲלֵיהֶם בִּקְרוֹנוֹת וּדְרָכוּם בְּסוּסִים, וּקְצָתָם פָּצְעוּ בָּהֶם פְּצָעִים הַרְבֵּה שֶׁלֹּא יִהְיוּ כְּדֵי לְהָמִית וְהִשְׁלִיכוּם בַּחוּץ שֶׁלֹּא יָמוּתוּ מְהֵרָה וְיַפְרְפְּרוּ בְּדֶמֵיהֶם עַד שֶׁיָּצָאָה נִשְׁמָתָם. וְהַרְבֵּה קָבְרוּ בְּחַיֵּיהֶם. וְשָׁחֲטוּ יְלָדִים בַּחֵיק אִמּוֹתָם. וְהַרְבֵּה יְלָדִים קָרְעוּ לְקָרְעִים כַּדָּגִים, וְנָשִׁים מְעֻבָּרוֹת בָּקְעוּ בִּטְנָם וְהוֹצִיאוּ הָעֻבָּר וְחָבְטוּ בִּפְנֵיהֶן. וּקְצָתָן קָרְעוּ בִּטְנֵיהֶן וְשָׂמוּ חָתוּל חַי בְּתוֹךְ הַבֶּטֶן וְהִנִּיחוּן כָּךְ בַּחַיִּים וְתָפְרוּ הַבֶּטֶן וְקִצְּצוּ בָּהֶן יְדֵיהֶן שֶׁלֹּא יוֹצִיאוּ הֶחָתוּל חַי מִן הַבֶּטֶן וְתָלוּ הַיְלָדִים בְּדַדֵּי אִמּוֹתָם וּקְצָת יְלָדִים תָּחֲבוּ בְּשַׂפּוּד וְצָלָאוּם אֵצֶל הָאֵשׁ וְהֵבִיאוּם אֶל אִמּוֹתָם שֶׁיֹּאכְלוּ מֵהֶם. וְלִפְעָמִים לָקְחוּ מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים וְעָשׂוּ גְּשָׁרִים לַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם. לֹא הָיְתָה מִיתָה מְשֻׁנָּה בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשׂוּ בָּהֶם, וְכָל ד' מִיתוֹת בֵּית-דִּין: סְקִילָה, שְׂרֵפָה, הֶרֶג וְחֶנֶק. וְהִרְבֵּה לָקְחוּ הַקְּדָרִים בַּשִּׁבְיָה, וְנָשִׁים וּבְתוּלוֹת עִנּוּ וְשָׁכְבוּ עִם הַנָּשִׁים לִפְנֵי הָאֲנָשִׁים, וְהַבְּתוּלוֹת וְהַנָּשִׁים הַיָּפוֹת לָקְחוּ לִשְׁפָּחוֹת וּלְאוֹפוֹת וּקְצָת לְנָשִׁים וּלְפִילַגְשִׁים. כַּיּוֹצֵא בָּזֶה עָשׂוּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הָיוּ מַגִּיעִים שְׁמָה וְגַם לְעַכּוּ"ם שֶׁהָיוּ מֵעִם פּוֹלִין עָשׂוּ כֵּהֵנָּה, וּבְיוֹתֵר לְהַכְּמָרִים וְהַגַּלְחִים. וְנֶהֶרְגוּ אֲחוֹרֵי הַנָּהָר נֵיפּוּר כַּמָּה וְכַמָּה אֲלָפִים נְפָשׁוֹת מִיהוּדִים וְכַמָּה מֵאוֹת שֶׁהֶכְרִחוּ לְהָמִיר דָּתָם. וְסִפְרֵי-תוֹרוֹת קָרְעוּ לִקְרָעִים וְעָשׂוּ מֵהֶם שַׂקִּים וּמַנָּעֲלִים לְרַגְלֵיהֶם וּרְצוּעֵי תְּפִלִּין לָקְחוּ לִכְרוֹךְ סְבִיב רַגְלֵיהֶם, וּקְצוּצֵי תְּפִלִּין הִשְׁלִיכוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת וּמִשְׁאָר סִפְרֵי קֹדֶשׁ עָשׂוּ גְּשָׁרִים בְּרְחוֹבוֹתֵיהֶם וּקְצָת לָקְחוּ לִתְחוֹב בְּקְנֵי הַשְּׁרָפָה, אֲשֶׁר כָּל הַשּׁוֹמֵעַ תִּצַלְנָה אָזְנָיו. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ ק"ק פּוֹרְהוֹבִישְׁטְשׁ (בסמוך לשדה-לבן) וּבְק"ק זְיוֹוטוֹב וּבְק"ק בַּזוּפְקָה וּבְק"ק טֶטְיאוֹב וַאֲגַפֵּיהֶן מַה שֶּׁעָשׂוּ הַיְוָנִים לְאַחֵינוּ שֶׁבַּאֲחוֹרֵי הַנָּהָר נֵיפּוּר, כֵּן שָׁבָאוּ

עֲלֵיהֶם הַקֻּדָּרִים וְהַיְוָנִים הָיוּ הַקֻּדָּרִים מִצַּד אֶחָד מֵהָעִיר, וְהַיְוָנִים מִצַּד הַשֵּׁנִי, אָמְרוּ: אִם אָנוּ נַמְתִּין עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הַיְוָנִים לָעִיר יַעֲשׂוּ בָּנוּ כָּלָה וְנֶחֱרָצָה, אוֹ יַכְרִיחוּנוּ לְהָמִיר דָּתֵנוּ חָלִילָה, מוּטָב לָנוּ שֶׁנֵּלֵךְ אֶל מַחֲנֵה הַקֻּדָּרִים בַּשָּׁבְי, כִּי יָדַעְנוּ, אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּקוֹסְטַנְטִינָא (קונסטאנטינופול, קושטא) וְשֶׁבִּשְׁאָר קְהִלּוֹת תּוּרְקְיָא רַחֲמָנִים גְּדוֹלִים הֵם וְיִפְדּוּ אוֹתָנוּ בְּמָמוֹן, וְכֵן עָשׂוּ. הָלְכוּ אַרְבַּע קְהִלּוֹת הנ"ל אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים נְפָשׁוֹת, אֶל הַקֻּדָּרִים. וְהָיָה בֵּינֵיהֶם חַזָּן אֶחָד וּשְׁמוֹ ר' הִירְשׁ מִזִּיווֹטוֹב, כְּשֶׁבָּאוּ אֶל הַקֻּדָּרִים הִתְחִיל לְקוֹנֵן וּלְשׁוֹרֵר "אֵל מָלֵא רַחֲמִים" עַל הֲרִיגוֹת אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל גָּדוֹל, גָּעוּ כָּל הָעָם בִּבְכִיָּה גְּדוֹלָה. בְּוַדַּאי שֶׁנִּשְׁמְעָה צַעֲקָתָם בַּמָּרוֹם וְנִכְמְרוּ רַחֲמֵי שׁוֹבֵיהֶם עֲלֵיהֶם וְנֶחֱמוּם בִּדְבָרִים טוֹבִים, וְאָמְרוּ לָהֶם: אַל תִּדְאֲגוּ, אַל יִהְיֶה לָכֶם חֶסְרוֹן בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, יֵשׁ בָּכֶם שׁוֹחֲטִים, שָׁחֲטוּ לָכֶם צֹאן וּבָקָר לָרֹב וּמְהֵרָה אָנוּ מְבִיאִים אֶתְכֶם אֶל אֲחֵיכֶם שֶׁבְּקוֹסְטַנְטִינָא לִפְדּוּת אֶתְכֶם. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין הַקֻּדָּרִים וְאַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּקוֹסְטַנְטִינָא, הַשֵּׁם יִשְׁמְרֵם, פָּדוּ אוֹתָם וְגַם שְׁאָר שְׁבוּיִים מִפּוֹלִין לְעֶרֶךְ עֶשְׂרִים אֶלֶף נְפָשׁוֹת וּבִזְבְּזוּ עֲלֵיהֶם מָמוֹן הַרְבֵּה, בְּכָל מָמוֹן שֶׁפָּסְקוּ עֲלֵיהֶם וְזָנוּ וּפָרְנְסוּ אוֹתָם עַד עַתָּה וְעָשׂוּ עִמָּהֶם גַּם שְׁאָר טוֹבוֹת עַד אֵין שִׁעוּר. גַּם כָּל אֶרֶץ תּוּרְקְיָא עָשׂוּ כֵּן וּבְפָרָט בְּק"ק סַל[וֹ]נִיקוֹ יע"א פָּדוּ הַרְבֵּה שְׁבוּיִים מְאֹד. וּבְק"ק וִינִיצִיאָה הַמְפֹאָרָה וּבְק"ק רוֹמָא הַמְעֻטָּרָה וּבְק"ק לִיבוֹרְנוֹ הַיְקָרָה וְהַיְשָׁרָה וּבִשְׁאָר הַקְּהִלּוֹת קְדוֹשׁוֹת בְּאִיטַלְיָא נָתְנוּ כַּמָּה וְכַמָּה אֲלָפִים וּרְבָבוֹת זְהוּבִים לִפְדְיוֹן שְׁבוּיִים וְשָׁלְחוּ לְק"ק קוֹסְטַנְטִינָא הַגְּדוֹלָה יע"א. הַשֵּׁם יְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּלָם הַטּוֹב שֶׁגָּמְלוּ לְאַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמְרֵם מִכָּל צָרָה עַד בִּיאַת הַגּוֹאֵל.

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָזְרוּ הַקֻּדָּרִים עִם הַשְּׁבִי הַגָּדוֹל לְאַרְצָם וְהַצוֹרֵר חְמֵיל ימ"ש הָלַךְ עִם עַמּוֹ הַקְּוֻזָקִין וְכַמָּה אֲלָפִים קֻדָּרִים הִנִּשְׁאֲרִים אֶצְלוֹ לְעִיר טְשַׁהְרִין בְּתֻפִּים וּבַחֲצוֹצְרוֹת. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הָעִיר יָצְאוּ כָּל בְּנֵי הָעִיר לִקְרָאתוֹ בְּתֻפִּים וּבִמְחוֹלוֹת וּבְשִׂמְחָה גְּדוֹלָה וּבֵרְכוּ וְקִבְּלוּ אוֹתוֹ לְהִיוֹת שַׂר וְנָגִיד עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם עַד עוֹלָם. וַיֹּאמְרוּ לוֹ: נְשִׂיא אֱלֹקִים אַתָּה עָלֵינוּ וְגוֹאֲלֵנוּ, שֶׁגְּאַלְתָּ אוֹתָנוּ מִן הַשָּׁרִים עִם פּוֹלִין הַמְצָרִים אוֹתָנוּ בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָשַׁב הַצוֹרֵר חְמֵיל ימ"ש בְּבֵיתוֹ וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו, שָׂרָיו וְיוֹעֲצָיו: הָבוּ לָכֶם עֵצָה שֶׁלֹּא נִהְיֶה לְבוּז וּלְשִׁמְצָה בְּקִמֵּינוּ, כִּי נִבְאַשְׁנוּ בְּיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ פּוֹלִין וְשָׁמְעוּ כָּל מַלְכֵי אֱדוֹם (מלכי הנוצרים (הקאתולייים)) אֶת הָרָעָה שֶׁעָשִׂינוּ וְיָבוֹאוּ עָלֵינוּ לְמִלְחָמָה וַאֲנַחְנוּ מְתֵי מִסְפָּר. וַיֹּאמְרוּ לוֹ: זֹאת הָעֵצָה הַיְעוּצָה מֵאִתָּנוּ, שֶׁתִּכְתֹּב סְפָרִים אֶל הַשָּׂרִים וְהַדַּיָּכִים שֶׁל מַלְכוּת פּוֹלִין, דִּבְרֵי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת, דְּבָרִים טוֹבִים וְנִחוּמִים, וְתֹאמַר נוֹאָשׁ לִדְבָרֶיךָ עַל כָּל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ, כִּי הָיָה הַכֹּל בְּהֶכְרַח לְהַצִּיל נַפְשֶׁךָ, וַעֲשֵׂה כָּךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאסְפוּ עָלֶיךָ חֲיָלוֹת כָּל

כָּךְ מְהֵרָה, וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ שְׁלַח שְׁלוּחִים אֶל מֶלֶךְ הַקֻּדָרִים שֶׁיִּשְׁלַח אֵלֶיךָ חֲיָלוֹת הַרְבֵּה וְגַם כְּתוֹב סְפָרִים בְּכָל מַלְכוּת פּוֹלִין אֶל הַמְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ שָׁם מֵעַם הַיְוָנִים, לִהְיוֹת עֲתִידִים לְיוֹם מוֹעֵד לְהִקָּהֵל וְלַעֲמוֹד עַל נַפְשָׁם וּלְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבֵיהֶם הַשָּׂרִים וְהַיְהוּדִים לְהַבְדִּיל. וְכֵן עָשָׂה. וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה בְּסוֹד גָּדוֹל אֶל הַמְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ שָׁם מֵעַם הַיְוָנִים לִהְיוֹת עֲתִידִים לְיוֹם מוֹעֵד לְהִקָּהֵל וְלַעֲמוֹד עַל נַפְשָׁם, לְהַשְׁמִיד וְלַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים וְאֶת כָּל חֵיל עַם פּוֹלִין הַצָּרִים אוֹתָם, טַף וְנָשִׁים וּשְׁלָלָם לָבֹז. וַיִּוָּדַע הַדָּבָר אֶל הַיְהוּדִים מֵעַם הַיְוָנִים הַשְּׁכֵנִים וְאוֹהֲבִים שֶׁלָּהֶם, וְגַם הָיוּ לַיְהוּדִים מְרַגְּלִים בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, וְהָלְכוּ וְהוֹדִיעוּ לַשָּׂרִים אֲדוֹנֵיהֶם. וְהָיוּ שׁוֹלְחִין כְּתָבִים מִן קְהִלָּה לְקְהִלָּה עַל יְדֵי רוֹכְבֵי סוּסִים לְהוֹדִיעַ אֶל הַיְהוּדִים וְהַשָּׂרִים מַה שֶּׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם וָיוֹם. וּמִפְּנֵי כָּךְ הַשָּׂרִים אוֹהֲבִים לַיְהוּדִים מְאֹד וְהָיוּ עִם הַיְהוּדִים בַּאֲגֻדָּה אַחַת וּבְנֶפֶשׁ אַחַת, כִּי הקב"ה שָׁלַח הָרְפוּאָה לִפְנֵי הַמַּכָּה, כִּי לוּלֵא זֹאת לֹא הָיְתָה תְּקוּמָה חָלִילָה לִשְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל. וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר הַצּוֹרֵר וְדָתוֹ מַגִּיעַ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה לַיְוָנִים וְאֵבֶל גָּדוֹל לַשָּׂרִים וְהַיְהוּדִים, וְצוֹם וּבְכִי, שַׂק וָאֵפֶר וּתְשׁוּבָה תְּפִלָּה וּצְדָקָה. בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה, הַשֵּׁם יְרַחֵם עָלֵיהֶם.

וְיִשְׁלַח סְפָרִים גַּם אֶל הַדֻּכְסִים וְהַשָּׂרִים דִּבְרֵי שָׁלוֹם וְכָתַב לָהֶם דְּבָרִים טוֹבִים וְנִחוּמִים, מַה שֶּׁעָשָׂה הָיָה הַכֹּל בְּהֶכְרֵחַ גָּדוֹל, לְהַצִּיל לְקוּחִים לַמָּוֶת וְהַבָּא לְהָרְגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ וְנִרְדָּף רַחֲמָנָא פַּטְרֵיהּ. וְכָתַב לָהֶם שֶׁהַשָּׂרִים יָשׁוּבוּ לְבֵיתָם וְלִמְקוֹמָם וְשֶׁיַּחֲזִיר לָהֶם הַמְקוֹמוֹת. אֲבָל הַשָּׂרִים לֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים בִּכְתָבוֹ, כִּי הֵבִינוּ שֶׁזֶּה הַכֹּל דִּבְרֵי שֶׁקֶר וּמִרְמָה, כִּי תּוֹאֲנָה הוּא מְבַקֵּשׁ וְגַם רָאוּ בְּחוּשׁ שֶׁהַכֹּל שֶׁקֶר וּמִרְמָה כִּי אֵין שָׁלוֹם דְּכֹלָּא נִשְׁפָּא (זה שלום שכולו חושך, כפי הנראה תרגום של ביטוי עממי), כִּי בְכָאן קָרָא לָהֶם לְשָׁלוֹם וְהוֹלֵךְ וְכוֹבֵשׁ כָּל אֶרֶץ רוּסְיָא תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ וְשׁוֹלְחִים לוֹ מַס מִכָּל הַמְקוֹמוֹת שֶׁל הַדֻּכְסִים וְהַשָּׂרִים וְעָשָׂה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ אֲחוֹרֵי הַנָּהָר נֵיפּוּר בְּיהוּדִים וְשָׂרִים וְהֶחֱרִיב בָּתֵּי תְּפִלּוֹתָם וְהָרַג לַכְּמָרִים שֶׁבָּהֶם, הַכֹּל עָשָׂה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּה כָּל מַחֲנֵה עַם פּוֹלִין, לָכֵן לֹא הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ וְשָׁלְחוּ כְּתָבִים אֶל הָאַרְצִיבִּיסְקוּפְּ בְּלָשׁוֹן פּוֹלִין, וּבְלָשׁוֹן אִיטַלְיָא נִקְרָא קַרְדִּינַל, – הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא ק"ק גְּנִיזֵן, שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הַמֶּלֶךְ אִם מֵת הַמֶּלֶךְ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה פּוֹלִין בְּלֹא מַלְכוּת, שֶׁאִלְמָלֵא כָּךְ "אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בָּלָעוֹ" (עפ"י אבות ג' ב') . וְהָיָה בַּיָּמִים הָהֵם קַרְדִּינַל שֶׁל גְּנִיזֵן הַמֶּלֶךְ פּוֹלִין קַזִימֶר יר"ה, וַיִּפֹּל שׁוֹנְאָיו תַּחְתָּיו. בְּכֵן שָׁלְחוּ לוֹ כָּל הַדֻּכְסִים וְהַשָּׂרִים בְּהַסְכָּמָה יַחַד, שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהֶם שַׂר הַצָּבָא, שֶׁלֹּא תְּהֵא מַלְכוּת פּוֹלִין כְּצֹאן בְּלִי רוֹעֶה. מִיָּד שָׁלַח הַקַּרְדִּינַל קַזִימֶר יר"ה הַשָּׁבֵט מוֹשְׁלִים, שְׁקוֹרִין בְּלָשׁוֹן פּוֹלִין הַבּוּלַוִי, לְיַד הַדֻּכָּס שֶׁל ק"ק זַסְלַב הַדֻּכָּס הַגָּדוֹל וְלַדִּיסְלַב דּוּמִינָק יר"ה, שֶׁיְּהֵא הוּא שַׂר צָבָא עַל עַם פּוֹלִין. וְזֶה

הַדֶּכֶס הֵבִיא יוֹתֵר פֶּרְעָנֻיּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וּבְכָל הַמְּדִינָה פּוֹלִין, כִּי הוּא מֻפְלָג בַּעֲשִׁירוּת וּמִימָיו לֹא נִסָּה רַגְלָיו לְלֶכֶת לַמִּלְחָמָה, כִּי הוּא אִישׁ הַיְרֵא וְרַךְ לֵבָב וְהַקַּרְדִּינַל עָשָׂה אוֹתוֹ לְשַׂר הַצָּבָא בִּשְׁבִיל עֲשִׁירוּתוֹ, וְכַד רָגֵז רָעֵיָא עַל עָנָא עָבֵיד לְנַגָּדָא סָמִיתָא (כשהרועה רוגז על הצאן הוא עושה למשכוכית (העז ההולכת בראש העדר) עיוורת-בבא קמא נב.), כָּךְ הָיָה בְּפוֹלִין בעו"ה. גַּם צַוָּה הַקַּרְדִּינַל הַנ"ל, בְּקִנְסָ גָּדוֹל, לְהַכְרִיז בְּכָל מַלְכוּת פּוֹלִין, שֶׁיְּבַאוּ כָּל הַשָּׂרִים לַמִּלְחָמָה לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבֵיהֶם. וְהֵם הָיוּ מְאַסְּפִין לְאַט לְאַט, כְּדֶרֶךְ מַלְכוּת פּוֹלִין כְּשֶׁהוֹלְכִים לַמִּלְחָמָה הֵמָּה הוֹלְכִים בְּמָתוֹן רַב וְלֹא בְּזִרִיזוּת. לְהֵפֶךְ הֵם הַקֻּדָּרִים וְהַיְוָנִים, שֶׁהוֹלְכִים בְּזִרִיזוּת וְלֹא בָּעַצְלוּת.

גְּזֵרָה שֶׁל ק"ק נֶמְרוֹב

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַצּוֹרֵר חְמֶיֶל ימ"ש שֶׁיְּהוּדִים רַבִּים נִתְאַסְּפוּ לק"ק נֶמְרוֹב וְעִמָּהֶם כֶּסֶף וְזָהָב לְרֹב וְגַם ק"ק נֶמְרוֹב בְּעַצְמָהּ הָיְתָה מֻפְלֶגֶת בַּעֲשִׁירוּת וְהָיְתָה קְהִלָּה גְּדוֹלָה וַחֲשׁוּבָה לֵאלֹהִים, שֶׁל חֲכָמִים וְסוֹפְרִים, מְלֵאֲתִי מִשְׁפָּט, צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה – נְרָצָחִים. בְּכֵן שָׁלַח חְמֶיֶל ימ"ש רֹאשׁ אֶחָד, צוֹרֵר הַיְּהוּדִים, עַל ק"ק הנ"ל וְעִמּוֹ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ שׁוֹלְפֵי חֶרֶב וְכָתַב לְרָאשֵׁי אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁיִּהְיוּ בָּעֶזְרָם. וְאַנְשֵׁי הָעִיר הִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע לְסַיְּעָם בְּכָל כֹּחָם, לֹא מִפְּנֵי אַהֲבָתָם אֶלָּא מִפְּנֵי שֹׂנְאַת הַיְּהוּדִים. וַיְהִי בְּיוֹם ד' כ' סִיוָן, בָּאוּ הַקּוֹזָקִין סָמוּךְ לְעִיר נֶמְרוֹב, וַיִּרְאוּ הַיְּהוּדִים אֶת הַחַיִל לְמֵרָחוֹק וַיֶּחֱרַד לִבָּם, אֲבָל לֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִם הֵם מֵעַם פּוֹלִין אוֹ מֵעַם קוֹזָקִין. אַף עַל פִּי כֵן הָלְכוּ כָּל הַיְּהוּדִים עִם נְשֵׁיהֶם וְטַפָּם וְכֶסֶף וְזָהָב שְׁלֹהֶם אֶל הַמִּבְצָר וְסָגְרוּ הַמִּבְצָר בְּדָלְתַיִם וּבְרִיחִים לְהִלָּחֵם כְּנֶגְדָּם. מָה עָשׂוּ הָרְשָׁעִים הַקּוֹזָקִין? עָשׂוּ לָהֶם דְּגָלִים כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְעַם פּוֹלִין, כִּי לֹא יֵשׁ הֶבֵר אַחֵר בֵּין עַם פּוֹלִין לַקּוֹזָקִין רַק בְּדִגְלֵיהֶם. וְאַנְשֵׁי הָעִיר הָיוּ יוֹדְעִין מִן זוֹ הָעֲרָמָה וְהָיוּ קוֹרְאִים אֶל הַיְּהוּדִים שֶׁבַּמִּבְצָר: פִּתְחוּ הַשַּׁעַר כִּי זֶה הַחַיִל מֵעַם פּוֹלִין, שֶׁבָּאוּ לַעֲזוֹר אֶתְכֶם מִיַּד אוֹיְבֵיכֶם, אִם יָבוֹאוּ. וְהַיְּהוּדִים שֶׁעַל הַחוֹמָה עוֹמְדִים הָיוּ רוֹאִים בְּדִגְלֵיהֶם שֶׁהֵם כְּדִגְלֵי עַם פּוֹלִין וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁאֱמֶת דִּבְּרוּ לָהֶם אַנְשֵׁי הָעִיר, מִיָּד פָּתְחוּ לָהֶם הַשַּׁעַר. כֵּוָן שֶׁפָּתְחוּ הַשַּׁעַר, נִכְנְסוּ הַקּוֹזָקִין וְחַרְבָּם שְׁלוּפָה בְּיָדָם וְאַנְשֵׁי הָעִיר בַּחֲרָבוֹת וּבִרְמָחִים וּבְאֹתִים וְקָצָתָם הָלְכוּ בְּמַקָּלוֹת וְהָרְגוּ בַּיְּהוּדִים הֶרֶג רָב. וְנָשִׁים וּבְתוּלוֹת עִנּוּ כִּרְצוֹנָם. וּקְצָת נָשִׁים וּבְתוּלוֹת הָיוּ קוֹפְצוֹת לִבְרֵכַת הַמַּיִם הַסְּמוּכָה לַמִּבְצָר, שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ אוֹתָן הָעֲרֵלִים, וְטָבְעוּ בַּמַּיִם. וְגַם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לָשׂוּט, קָפְצוּ לְתוֹךְ הַמַּיִם וְשׂוֹטְטִים בּוֹ וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁיִּנָּצְלוּ מִן הַהֶרֶג וְהָיוּ הַיְוָנִים שׂוֹטְטִים אַחֲרֵיהֶם, בַּחֲרָבוֹת וּבְאֹתֵיהֶם, וְהוֹרְגִים אוֹתָם בַּמַּיִם. וּקְצָתָם הָיוּ מוֹרִים בְּקַנֵי הַשְּׁרָפָה לְתוֹךְ הַמַּיִם וַהֲרָגוּם עַד שֶׁנִּתְאַדְּמוּ הַמַּיִם מִדַּם הֲרוּגִים.

וְהָיָה שָׁם רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה דְּק"ק נֶמרוֹב וּשְׁמוֹ הַגָּאוֹן מוֹהר"ר יְחִיאֵל מִיכְל בֶּן הַגָּאוֹן מוהר"ר אֶלְיעֶזֶר (ספרו "שברי לוחות" נדפס לאחר מותו, בשנת ת"מ – 1680, בלובלין) זצ"ל שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ בְּעַל-פֶּה וּבָקִי הָיָה בְּכָל חָכְמוֹת בָּעוֹלָם. וְדָרַשׁ לָהֶם בַּשַּׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי הַגְּזֵרָה וְהִזְהִיר אֶת הָעָם, שֶׁאִם יָבֹא הַשּׁוֹנֵא, חָלִילָה, שֶׁיְקַדְּשׁוּ שֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא יָמִירוּ דָּתָם. וְכֵן עָשׂוּ הָעָם הַקָּדוֹשׁ. וְאַף הוּא קָפַץ לְתוֹךְ הַמַּיִם לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ וְלָשׂוּט וּתְפָסוֹ יָוָן אֶחָד וְרָצָה לְהָרְגוֹ. וּבִקֵּשׁ הַגָּאוֹן מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יַהַרְגֵהוּ וְיִתֵּן כֶּסֶף וְזָהָב לָרֹב. וְשָׁמַע לוֹ הַיָּוָן וְהוֹלִיכוּ לְבֵיתוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ הָיָה טָמוּן שָׁם וּפְטָרוֹ זֶה הַקּוֹזַק וְהִנִּיחוֹ בַּחַיִּים. וְהָלַךְ הַגָּאוֹן מִשָּׁם עִם אִמּוֹ וַיַּחֲבְאוּ שָׁם בְּבֵית אֶחָד כָּל הַלַּיְלָה עַד אוֹר הַבֹּקֶר. וּלְמָחָר, בְּיוֹם כ"ב סִיוָן, הָיוּ הַיְוָנִים מְחַפְּשִׂים גַּם כֵּן בַּבָּתִּים שֶׁמָּא נֶחְבָּא שָׁם אֵיזֶה יְהוּדִי, וּבָרַח הַגָּאוֹן עִם אִמּוֹ עַל בֵּית הַחַיִּים, כְּדֵי שֶׁאִם יַהַרְגוּם יִהְיוּ עַל בֵּית הַחַיִּים וְיָבוֹאוּ לִקְבוּרָה. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ סָמוּךְ לְבֵית הַחַיִּים רָץ אַחֲרָיו יָוָן אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הָעִיר וְהוּא תּוֹפֵר מַנְעָלִים וּמַקָּלוֹ בְּיָדוֹ, וְהִכָּה לְהַגָּאוֹן בְּמַקָּלוֹ פְּצָעִים. וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ אִמּוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן שֶׁיַּהַרְגֵהוּ אוֹתָהּ תַּחַת בְּנָהּ וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ וְהָרַג מִתְּחִלָּה לְהַגָּאוֹן הנ"ל וְאַחַר כָּךְ לְאִמּוֹ, הַשֵּׁם יִנְקוֹם דָּמָם. וְאַחַר הֲרִיגָה שְׁלֹשָׁה יָמִים, אִשְׁתּוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן הֶבִיאוּהוּ לִקְבוּרָה. כִּי בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, שֶׁהָיוּ שָׁם הַגְּזֵרוֹת, הֶחֱיוּ לַנָּשִׁים רַבָּה דְּרַבָּה, אִם לֹא מִי שֶׁהָיְתָה זְקֵנָה אוֹ חוֹלָנִית – הֵמִיתוּהָ. מַעֲשֶׂה שָׁם בְּרִיבָה אַחַת יְפַת תֹּאַר, מִמִּשְׁפָּחָה מְיֻחֶסֶת וַעֲשִׁירָה, שֶׁנִּשְׁבְּתָה לְקוֹזַק אֶחָד וּנְשָׂאָהּ לְאִשָּׁה. וְקֹדֶם שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָמְרָה לוֹ בְּעָרְמָה, שֶׁהִיא יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת בִּסְגֻלָּה שֶׁלֹּא יַזִּיק לָהּ שׁוּם כְּלִי זַיִן. וְאָמְרָה לוֹ: אִם לֹא תַּאֲמִין לִי תְּנַסֶּה בָּזֶה, יֵרֶה בִּי קְנֵה הַשְׁרָפָה וְלֹא יַזִּיק לִי. וְהַקּוֹזַק בַּעֲלָהּ הָיָה סוֹבֵר שֶׁאֱמֶת הִיא מְדַבֶּרֶת וַיֵּרֶה בָּהּ קְנֵה הַשְׁרָפָה לְפִי תֻּמּוֹ וְנָפְלָה וּמֵתָה עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, שֶׁלֹּא יְטַמְּאָנָה הַגּוֹי, הַשֵּׁם יִנְקוֹם דָּמָהּ. עוֹד מַעֲשֶׂה בְּרִיבָה אַחַת יְפַת תֹּאַר הַנְּשׂוּאָה לְקוֹזַק (רוצה לומר, אשר קוזאק ביקש לשאתה לו לאשה) אֶחָד, בִּקְּשָׁה מִמֶּנּוּ שֶׁיְקַדְּשֶׁנָּה בְּבֵית תְּפִלָּתָם, הָעוֹמֵד אֲחוֹרֵי הַגֶּשֶׁר. וּמִלֵּא רְצוֹנָהּ וְהוֹלִיכָהּ לְקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין בְּבִגְדֵי מַלְכוּת, בְּתַפִּים וּבְמִחוֹלוֹת. כֵּוָן שֶׁבָּא עַל הַגֶּשֶׁר קָפְצָה לְתוֹךְ הַמַּיִם וְנִטְבְּעָה שָׁם עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, הַשֵּׁם יִנְקוֹם דָּמָהּ. וְכָהֵנָּה וְכָהֵנָּה רַבּוֹת, אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹת בִּכְתָב. מִסְפַּר כָּל הַהֲרוּגִים וְהַנִּטְבָּעִים בְּק"ק נֶמרוֹב לְעֶרֶךְ שֵׁשֶׁת אֲלָפִים נְפָשׁוֹת; נֶהֱרְגוּ בְּכָל מִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת כנ"ל, הַשֵּׁם יִנְקוֹם דָּמָם. וְהַנִּמְלָטִים מֵחֶרֶב דְּק"ק נֶמרוֹב בָּרְחוּ לק"ק טוּלְטְשִׁין, כִּי הָיָה שָׁם מְחוּץ לָעִיר מִבְצָר חָזָק עַד מְאֹד.

גְּזֵרָה דק"ק טוּלְטְשִׁין

וַיְהִי אַחַר שֶׁמִּלְאוּ רָעָתָם כִּרְצוֹנָם בק"ק נֶמרוֹב, נִתְאַסְּפוּ פּוֹחֲזִים וְרֵיקִים, כְּמוֹ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ, וּבְרֹאשָׁם צוֹרֵר הַיְּהוּדִים קְרִיווֹנוֹס (קריוונוס – פולנית Krzywonos, מראשי המנהיגים של המרד ומפקדיו והאכזרי שבהם) יְמַח שְׁמוֹ וְזִכְרוֹ, וְהָלְכוּ מִשָּׁם לְק"ק טוּלְטְשִׁין, כִּי שָׁם הָיוּ בַּמְּבְצָר שֵׁשׁ מֵאוֹת גִּבּוֹרֵי חַיִל מִן הַשָּׂרִים שֶׁל עַם פּוֹלִין, וְגַם נִתְקַבְּצוּ שָׁם אֶצְלָם כִּשְׁנֵי אֲלָפִים יְהוּדִים וְהָיוּ בָהֶם גַּם כֵּן גִּבּוֹרֵי חַיִל וּמְלֻמָּדֵי מִלְחָמָה. וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית, הַיְּהוּדִים וְהַשָּׂרִים, אִישׁ אֶת אָחִיו יַעֲזֹרוּ לְהִלָּחֵם כְּנֶגֶד שׂוֹנְאֵיהֶם וּבִשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא יִמְעֲלוּ זֶה בָּזֶה. וְחִזְּקוּ הַמְּבְצָר מְאֹד מְאֹד וַחֲמוּשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִינֵי כְּלֵי-זַיִן וַיַּעַמְדוּ עַל הַחוֹמָה הַשָּׂרִים וְהַיְּהוּדִים. וּבְכָל פַּעַם שֶׁקָּרְבוּ לָגֶשֶׁת הַיְּוָנִים אֶל הַמְּבְצָר וַיּוֹרוּ הַמּוֹרִים הָעוֹמְדִים עַל הַחוֹמָה בְּחִצִּים וּבְקָנֵי הַשְּׁרָפָה וַיַּכּוּ מֵהַיְּוָנִים עַם רָב, וַיָּנוּסוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָזְרוּ חַיִל וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵיהֶם וַיַּכּוּ מֵהֶם כַּמָּה מֵאוֹת אִישׁ. וַיִּתְאַסְּפוּ הַיְּוָנִים עוֹד הַפַּעַם עִם כָּל בְּנֵי הַכְּפָרִים וְעָרִים הַסְּמוּכִים לָהֶם לַאֲלָפִים וְלִרְבָבוֹת וַיִּקְרְבוּ אֵילֵי בַרְזֶל לְהַפִּיל הַחוֹמָה וּבָאוּ פִּתְאוֹם לְהִלָּחֵם עַל הַמְּבְצָר בִּצְעָקוֹת גְּדוֹלוֹת וּמְשֻׁנּוֹת, כַּנַּהוּג שֶׁל הַקּוֹזָקִין, וַיִּרְאוּ הָעוֹמְדִים עַל הַחוֹמָה וַיִּתְמְהוּ עַל רִבּוּי הָעָם וַיֶּחֱרַד לִבָּם וְאַף עַל פִּי כֵן וַיּוֹרוּ הַמּוֹרִים מִן הַחוֹמָה וְלֹא נָתְנוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַחוֹמָה וַיָּנוּסוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר אָרְכוּ לָהֶם הַיָּמִים וַיִּתְיָעֲצוּ הַיְּוָנִים לִשְׁלֹחַ אִגֶּרֶת שְׁלוֹמִים אֶל הַשָּׂרִים שֶׁבַּמְּבְצָר לְהַשְׁלִים עִמָּהֶם בְּאֹפֶן וּבְתַנַאי שֶׁיִּתְּנוּ לָהֶם שְׁלַל הַיְּהוּדִים פִּדְיוֹן נַפְשָׁם. וְכֵן עָשׂוּ וְשָׁלְחוּ אִגֶּרֶת שְׁלוֹמִים כַּנ"ל אֶל הַשָּׂרִים שֶׁבַּמְּבְצָר. מִיָּד הִסְכִּימוּ הַשָּׂרִים וְשָׁלְחוּ מִן הַיְּהוּדִים אֶחָד אֶחָד וַיִּקְחוּ מֵהֶם כְּלֵי זֵינָם הַכֹּל בְּיַחַד. וַיָּבִינוּ הַיְּהוּדִים הָעֲרָמָה וּבִקְּשׁוּ הַיְּהוּדִים לִשְׁלֹחַ יָד תְּחִלָּה בַּשָּׂרִים וְלַעֲמוֹד לִקְרָאתָם, מֵאַחַר שֶׁהֵפֵרוּ בְּרִיתָם תְּחִלָּה, וַיִּצְעַק בְּקוֹל גָּדוֹל הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה שֶׁל ק"ק טוּלְטְשִׁין הַגָּאוֹן מוֹהר"ר אַהֲרֹן אֶל הַיְּהוּדִים, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: "שִׁמְעוּ, אַחַי וְעַמִּי, אֲנַחְנוּ בַּגָּלוּת בֵּין הָעַמִּים, אִם תִּשְׁלְחוּ יָד בַּשָּׂרִים וְשָׁמְעוּ כָּל מַלְכֵי אֱדוֹם וְיִנְקְמוּ נִקְמָתָם מִכָּל אַחֵינוּ שֶׁבַּגּוֹלָה חָלִילָה. לָכֵן אִם הִיא גְּזֵרָה מִן הַשָּׁמַיִם נְקַבֵּל בְּשִׂמְחָה דִינֵנוּ, לֹא טוֹבִ[ים] אֲנַחְנוּ מֵאַחֵינוּ שֶׁבְּק"ק נֶמרוֹב וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָנוּ רַחֲמִים לִפְנֵי שׁוֹנְאֵינוּ, אוּלַי יִקְחוּ כָּל מַחֲמַד עֵינֵינוּ כֹּפֶר נַפְשֵׁנוּ". וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבִיאוּ כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ אֶל תּוֹךְ הֶחָצֵר שֶׁל הַמְּבְצָר. מִיָּד נִכְנְסוּ הַיְּוָנִים הַצּוֹרְרִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רֹאשׁ הַשָּׂרִים הַדֻּכָּס טְשֶׁוֶרְטְשִׁינְסְקִי: הֵא לָכֶם בַּקָּשָׁתְכֶם. וַיִּקְחוּ כָּל שְׁלַל הַיְּהוּדִים וַיֹּאמְרוּ הַיְּוָנִים הַצּוֹרְרִים אֶל הַדֻּכָּס הנ"ל, שֶׁיִּתֵּן כָּל הַיְּהוּדִים בְּמִשְׁמָר וְהָיוּ חַיֵּיהֶם תְּלוּיִים מִנֶּגֶד, שֶׁלֹּא יֵדְעוּ מַה יַּעֲשׂוּ בְּדִינָם אִם יִקָּמוּ הַבְּטָחָתָם וְאִם לָאו. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כּוֹאֲבִים בָּאוּ הַיְּוָנִים וַיֹּאמְרוּ אֶל הַשָּׂרִים שֶׁיִּתְּנוּ לָהֶם הַיְּהוּדִים כֻּלָּם. מִיָּד דָּחֲפוּ

הַשָּׂרִים לַיְהוּדִים שֶׁיֵּצְאוּ מִן הַמִּבְצָר שֶׁלֹּא יִכְווּ בָּנַחֲלָתָם. וַיֵּצְאוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה, וַיְשִׂימוּ הַיְוָנִים לַיְהוּדִים בַּמִּשְׁמָר בְּתוֹךְ גַּן אֶחָד סָגוּר וּמְסֻגָּר שֶׁלֹּא יִבְרְחוּ אֶנָה וָאֶנָה, וַיִּתְמַהְמְהוּ עַד בּוֹשׁ. וְהָיוּ שָׁם עוֹד שִׁלְשָׁה גְּאוֹנִים: הַגָּאוֹן מוֹהר"ר אֱלִיעֶזֶר וְהַגָּאוֹן מוֹהר"ר שְׁלֹמֹה וְהַגָּאוֹן מוֹ"ה חַיִּים וְהָיוּ מַזְהִירִים לְעַם קֹדֶשׁ שֶׁיְקַדְּשׁוּ שֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא יָמִירוּ דָּתָם וְנַעֲנוּ כֻּלָּם: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, – כְּשֵׁם שֶׁבִּלְבָבְכֶם אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד כָּךְ בְּלִבֵּנוּ אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד. וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בָּא אֲלֵיהֶם אִישׁ הַבִּינִים וְנַעַץ דֶּגֶל בַּקַּרְקַע וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בְּקוֹל גָּדוֹל: מִי שָׁרוֹצֶה לְהָמִיר דָּתוֹ יִהְיֶה בַּחַיִּים וְיֵשֵׁב תַּחַת הַדֶּגֶל הַזֶּה. וְלֹא עָנָהוּ שׁוּם אָדָם. וְכָךְ הָיָה מַכְרִיז שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְלֹא עָנוּהוּ דָּבָר. מִיָּד פָּתַח שַׁעַר הַגַּן וְנִכְנְסוּ כֻּלָּם בָּחֳרִי אַף וְהָרְגוּ בָּהֶם הֶרֶג רָב, כְּאֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת נְפָשׁוֹת בְּכָל מִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת בָּעוֹלָם כנ"ל וְגַם שְׁלֹשָׁה גְּאוֹנִים הנ"ל נָפְלוּ בֶּחָרֶב, הי"ד. וַיִּקְחוּ מֵהֶם עֲשָׂרָה רַבָּנִים חַיִּים וַיָּשִׂימוּ כַּבְלֵי בַרְזֶל עַל רַגְלֵיהֶם וַיָּשִׂימוּ אוֹתָם בַּמִּשְׁמָר עַד שֶׁיִּפְדּוּ עַצְמָם בְּעַד י' אֲלָפִים זְהוּבִים וּבְתוֹכָם הַגָּאוֹן מוֹהר"ר אַהֲרֹן הַנ"ל בֶּן הַגָּאוֹן מוֹהר"ר מֵאִיר נֵר"ו רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה דְק"ק לְבוּב. וְהַיְוָנִים הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא עָשִׁיר גָּדוֹל מְאֹד וְיִפְדֶּה אֶת בְּנוֹ בְּכָל מָמוֹן שֶׁפּוֹסְקִים עָלָיו.

אַחַר הֶרֵיגַת הַיְהוּדִים קָרְבוּ לְגֶשֶׁת אֶל הַמִּבְצָר לַמִּלְחָמָה וַיֹּאמְרוּ לָהֶם הַשָּׂרִים: הֲלֹא כְּרַתֶּם בְּרִית אִתָּנוּ וְלָמָּה הֵפַרְתֶּם אֶת בְּרִיתְכֶם? וַיַּעֲנוּ הַיְוָנִים לַשָּׂרִים: כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם הַיְהוּדִים וְהֵפַרְתֶּם אֶת בְּרִיתְכֶם, כֵּן נַעֲשֶׂה לָכֶם, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. וַיּוֹרוּ הַמּוֹרִים לָהֶם מִן הַחוֹמָה. וַיַּעֲשׂוּ הַיְוָנִים בְּעֶרְמָה וַיִּשְׁרְפוּ אֶת הַמִּבְצָר עַל תִּלּוֹ וַיַּהַרְגוּ בָהֶם, כָּל הַשָּׂרִים, הֶרֶג רַב וּשְׁלֵלָם לָבֹז. וְהַדָּכֵּא הַנ"ל, קֹדֶם מוֹתוֹ עִנּוּ גְּבִרְתּוֹ וּשְׁתֵּי בְנוֹתֶיהָ לְפָנָיו. וְהוּא הָיָה אִישׁ בָּרִיא מְאֹד וְיֵשֵׁב עַל כִּסֵּא וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד. וּבָא אֵלָיו פּוֹחֵז אֶחָד שֶׁהָיָה עַבְדּוֹ וְטוֹחֵן בָּרַחַיִם וְהֵסִיר כּוֹבָעוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ בְּפָנֵי הַדֶּכֶס וְאָמַר לוֹ דֶּרֶךְ לֵצָנוּת וּשְׂחוֹק: מָה אֲדוֹנִי מְצַוֶּה אֶל עַבְדּוֹ? וְאַחַר כָּךְ הָיָה מַזְכִּיר לְפָנָיו, אֵיךְ הָיָה מְעַנֶּה לַעֲבָדָיו וּמַכֶּה אוֹתָם וּמְשַׁעְבֵּד אוֹתָם בְּשִׁעְבּוּד קָשֶׁה. וְאָמַר לוֹ: עָמוֹד מִכִּסְאֲךָ וַאֲנִי יוֹשֵׁב תַּחְתֶּיךָ לִהְיוֹת מוֹשֵׁל עָלֶיךָ. וְלֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמוֹד. וּגְרָרוּהוּ מֵעַל הַכִּסֵּא וַיִּכְרוֹת רֹאשׁוֹ בְּמַגֵּרָה עַל מִפְתַּן הַבַּיִת בְּאַכְזְרִיּוּת. וְכַאֲשֶׁר עָשׂוּ כֵּן שִׁלֵּם לָהֶם אֱלֹהִים עַל שֶׁהֵפְרוּ בְּרִית עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכָל הַשָּׂרִים הַשּׁוֹמְעִים אֶת הַדָּבָר הִצְדִּיקוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין וּמֵהַיּוֹם הַהוּא וְהָלְאָה הָיוּ הַשָּׂרִים מַחֲזִיקִים יָדָם עִם הַיְהוּדִים וְלֹא מְסָרוּם בְּיַד הַפּוֹשְׁעִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁבָּעוּ לָהֶם הַיְוָנִים כַּמָּה פְּעָמִים שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ לַשָּׂרִים שׁוּם דָּבָר, רַק לַיְהוּדִים, לֹא הָיוּ מַאֲמִינִים לָהֶם עוֹד. לוּלֵא זֹאת לֹא הָיְתָה פְּלֵיטָה לִשְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל חָלִילָה. וַיְהִי אַחַר ג' יָמִים לַהֲרִיגָה, שָׁלְחוּ הַיְוָנִים לְהַכְרִיז בֵּין הֲרוּגִים: מִי שֶׁנִּשְׁאַר חַי לֹא יִירָא וְיַעֲמוֹד, כִּי כְּבָר עָבַר עֲלֵיהֶם הַחֶרֶב. וַיַּעַמְדוּ כִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת נְפָשׁוֹת, אוֹתָן שֶׁנָּפְלוּ בֵּין הַפְּגָרִים לְהַצִּיל נַפְשָׁם, וְהָיוּ עֲטוּפִים בְּרֹעַב וּבְצָמָא וּקְצָת הָיוּ בָהֶם פְּצָעִים הַרְבֵּה וְלֹא הָיוּ

כְּדֵי לְהָמִית, עוֹד הָיָה קְצָת רוּחַ בָּהֶם, וְהָלְכוּ לָעִיר הנ"ל כּוֹאֲבִים וַחֲלוּשִׁים, עֲיֵפִים וְיוֹשְׁבִים וַעֲרֵמִים, וְהֵיטִיבוּ עִמָּהֶם אַנְשֵׁי הָעִיר הַיְוָנִים וּשְׁלָחוּם לְנַפְשָׁם.

וַיְהִי אַחַר שֶׁמִּלְאוּ רָעָתָם בְּק"ק טוּלְטְשִׁין חָזְרוּ הַפּוֹחֲזִים לְבֵיתָם בְּשָׁלֵל גָּדוֹל שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיוֹת שֶׁל הַשָּׂרִים וְהַיְהוּדִים וְשִׁבְיָה רַבָּה שֶׁל נָשִׁים יָפוֹת וּבְתוּלוֹת יָפוֹת מֵעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵעַם פּוֹלִין וְלָקְחוּ גַם עֲשָׂרָה רַבָּנִים עִמָּהֶם.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ הַדֶּכְסִים וְהַשָּׂרִים הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה, מַה שֶּׁעָשׂוּ הַיְוָנִים בְּק"ק נֶמְרוֹב וְק"ק טוּלְטְשִׁין, נִבְהֲלוּ כָּל שָׂרֵי פּוֹלִין וְנִכְנְסָה קִנְאַת בְּנֵי עַמָּם בְּלִבָּם כְּאֵרֶשׁ שֶׁל עַכְנַאי (עכנאי-נחש) וְנִגְמְרָה עֲצָתָם לֶאֱסוֹף עֲלֵיהֶם כָּל שָׂרֵי פּוֹלִין לִנְקוֹם מֵהֶם נִקְמַת אֲחֵיהֶם. וַיִּצָּו שַׂר הַצָּבָא, וּבְצַוּוּי הַקַּרְדִּינַל, לְהַכְרִיז בְּכָל מְדִינַת פּוֹלִין: מִי שֶׁהוּא שַׂר וְכָתַב שְׁמוֹ בְּאִיסְטָרַטְיָא שֶׁל מֶלֶךְ (בחיל המלך, עפ"י איכ"ר ב), יֵלֵךְ לַמִּלְחָמָה אוֹ יִשְׁלַח עַבְדּוֹ בְּמְקוֹמוֹ.

וְגַם הַדֶּכֶס וִישְׁנֶוִצְקִי זֶכֶר לִבְרָכָה הָיָה עִם חֵילוֹ בַּמְּדִינָה לִיטָא. כְּשָׁמְעוֹ הַדָּבָר הָיָה צַעַר לוֹ עַל הַיְהוּדִים שֶׁבְּק"ק נֶמְרוֹב, כִּי נֶמְרוֹב הָיְתָה תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ. וַיֶּאֱזוֹר חֲלָצָיו, הוּא וְעַמּוֹ כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ, לֵילֵךְ לְנֶמְרוֹב לִנְקוֹם מֵהֶם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְנִשְׁבַּע הַדֶּכֶס שֶׁלֹּא יַשְׁקִיט לִבּוֹ עַד כִּי יִרְחַץ בְּדַם הַיְוָנִים אוֹיְבָיו, שֶׁהֶחֱרִיבוּ גַּם כֵּן הָרַבִּה מִן מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ שֶׁבָּאֶחוֹרֵי הַנָּהָר נֵיפּוּר וְגֶרְשׁוּ[הוּ] מֵהַסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלָתוֹ. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב סָמוּךְ לְנֶמְרוֹב, שָׁלַח מִן עַמּוֹ כַּמָּה מֵאוֹת אִישׁ לְנֶמְרוֹב וְהָרְגוּ מֵאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם הֶרֶג רָב. אַחַר כָּךְ הֶעֱרִימוּ הַיְוָנִים וְשָׁלְחוּ הַנִּשְׁאָרִים אֶל הַדֶּכֶס הַנ"ל, שֶׁיִּשְׁלַח לָהֶם כַּמָּה מֵאוֹת מֵעַמּוֹ לִשְׁמוֹר הָעִיר מִן הַקּוֹזַקִין וְהַקַּדְרִים וְהַמָּה יִהְיוּ בְּעֶזְרָם לְהִלָּחֵם נֶגֶד הָאוֹיְבִים בְּכָל כֹּחָם וּלְעָבְדוֹ בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים מֵהַיּוֹם הַהוּא וָהָלְאָה, וְנִשְׁבְּעוּ לוֹ. וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַדֶּכֶס וְשָׁלַח אֲלֵיהֶם שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים וְעִמָּהֶם שֵׁשׁ מֵאוֹת גִּבּוֹרֵי חָיִל. וְיִקַּבְּלוּ אוֹתָם אַנְשֵׁי הָעִיר בְּכָבוֹד גָּדוֹל. אַחַר כַּמָּה יָמִים שָׁלְחוּ לַקּוֹזַקִין: מַהֲרוּ וּבוֹאוּ הֵנָּה בַּלַּיְלָה וַאֲנַחְנוּ נִפְתַּח לָכֶם הַשְּׁעָרִים. וְכֵן עָשׂוּ, וְהָרְגוּ כָּל הַשָּׂרִים שׁוֹכְבִים עַל מִטָּתָם וְנָתְנוּ מָמוֹן הַרְבֵּה לְהַקּוֹזַקִין, שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ שָׁם לִשְׁמוֹר הָעִיר שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ עוֹד אֲלֵיהֶם שָׂרֵי עַם פּוֹלִין. וְכֵן עָשׂוּ.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַדֶּכֶס הנ"ל הַדָּבָר הַזֶּה וַיֶּחֱרַד לִבּוֹ מְאֹד וַיִּמָּנַע מִלִּשְׁלוֹחַ אֲלֵיהֶם עוֹד מֵעַמּוֹ וְהָלַךְ מִשָּׁם לִנְקוֹם נִקְמַת עַמּוֹ מִן הַקּוֹזַקִין שֶׁבְּשָׁאר מְקוֹמוֹת. וְהָלַךְ לְק"ק מַחְנוֹוְקִי (פלך קייֶב, מדרום לברדיטשב) וַיַּהֲרוֹג שָׁם מֵהַקּוֹזַקִין הֶרֶג רַב גַּם בְּכָל סְבִיבוֹתֶיהָ.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ חְמֶיל ימ"ש, שֶׁהַדֶּכֶס וִישְׁנֶוִצְקִי הוֹלֵךְ וְקָרֵב אֶל מַחֲנֵהוּ וְהִכָּה בְּעַמּוֹ מַכָּה רַבָּה, וְהוּא בְּמִתֵי מְעַט, רַק שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ, שָׁלַח לְנֶגְדּוֹ שַׂר הַצָּבָא שֶׁלּוֹ הַצוֹרֵר קְרִיוֹונוֹס ימ"ש עִם עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי אִישׁ גִּבּוֹרֵי חַיִל וְצָוָה לָהֶם, אִם יִגְבְּרוּ יָדָם, שֶׁיִּתְפְּסוּ לְהַדֶּכֶס הַנ"ל חַי. אֲבָל הַשֵּׁם הָיָה בְּעֶזְרוֹ וַיַּצִּילֵהוּ מִיָּדָם. וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַדֶּכֶס הַנ"ל וְעַמּוֹ שֶׁחַיִל גָּדוֹל שֶׁל

קוֹזַקִין בָּאִים עֲלֵיהֶם וְגַם בְּכָל מְקוֹמוֹת סְבִיבוֹתָיו מִפָּנִים וּמֵאָחוֹר הָיוּ מֵעַם הַיָּוְנִים וְנִתְקוּ מִן הָעִיר, שֶׁלֹּא יְתַוְכוּ לָהֶם עַם הַיָּוְנִים, וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם לְבֶרְדִּיטְשׁוֹב, כִּי שָׁם הָיָה יוֹשֵׁב שַׂר הָעִיר הַוּוֶוֹוֹדָה (שר הגליל) טִישְׁקֶוִיץ, וְעִמּוֹ אֶלֶף אִישׁ גִּבּוֹרֵי חַיִל, וַיִּתְחַבְּרוּ שְׁנֵיהֶם, הַדֻּכֵּס וְהַוּוֶוֹוֹדָה הַנ"ל, וְעִמָּהֶם אַרְבָּעָה אֲלָפִים אִישׁ וַיָּשִׂימוּ פְּנֵיהֶם לְהִתְקָרֵב יוֹתֵר אֶל מְדִינַת פּוֹלִין, כִּי הָיוּ כּוֹתְבִים אֶל שַׂר הַצָּבָא הַדֻּכֵּס וְלַדִּיסְלַב דּוֹמִינָק שֶׁיִּשְׁלַח לָהֶם מֵעַם פּוֹלִין לַעֲזוֹר אוֹתָם וְהוּא עִכֵּב בְּכִוּוּן עִם פּוֹלִין, שֶׁלֹּא יֵלְכוּ לַעֲזוֹר אוֹתָם, כִּי הוּא הָיָה שׂוֹנֵא לְהַדֻּכֵּס וְיִשְׁנְוֶצְקִי, מִפְּנֵי כִּי לֵב כָּל הָעָם הָיָה אַחַר הַדֻּכֵּס וְיִשְׁנְוֶצְקִי שֶׁיִּהְיֶה שַׂר צְבָא הָעָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אִישׁ חַיִל וְגִבּוֹר מִלְחָמָה וּשְׁמוֹ הָיָה הוֹלֵךְ בְּכָל הָאָרֶץ וְלוֹ אַךְ הַמְּלוּכָה וְהָיָה סוֹבֵר שֶׁיִּפּוֹל הַדֻּכֵּס וְיִשְׁנְוֶצְקִי בְּיַד אוֹיְבָיו. וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו, הַדֻּכֵּס הנ"ל עִם הַוּוֶוֹוֹדָה הַנ"ל עִם חֲיָלוֹת שֶׁלָּהֶם, עַד פַּרְסָה אֲחוֹרֵי ק"ק פּוֹלְנוֹאָה, וְהַקּוֹזַקִין וְהַקֻּדָרִים הָיוּ דּוֹחֲקִין אַחֲרֵיהֶם, וַיִּתְאַסְּפוּ עוֹד עֲלֵיהֶם מֵעַם הַיָּוְנִים כְּעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ וַיֵּלְכוּ הַקֻּדָרִים וְהַיָּוְנִים לָצוּר עַל ק"ק פּוֹלְנוֹאָה.

גְּזֵרָה דק"ק פּוֹלְנוֹאָה

וַיְהִי בְּיוֹם ג' יוֹם א' בְּחֹדֶשׁ אָב בָּאוּ הַקֻּדָרִים וְהַיָּוְנִים לָצוּר עַל ק"ק פּוֹלְנוֹאָה, וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה נֶגֶד הָעִיר, שֶׁהָיוּ בָּהּ הַשָּׂרִים וְהַיְּהוּדִים. וַיּוֹרוּ הַמּוֹרִים מִן הַחוֹמָה וְלֹא יָכְלוּ לָגֶשֶׁת אֶל הָעִיר, כִּי הָיוּ בָהּ שָׂרִים, עִם פּוֹלִין גִּבּוֹרֵי חַיִל, לְעֶרֶךְ שְׁנֵי אֲלָפִים, וְגַם מִן הַיְּהוּדִים הָיוּ לְעֶרֶךְ י"ב אֲלָפִים וְהָיוּ בָּהֶם גַּם כֵּן גִּבּוֹרֵי חַיִל, וְהָעִיר שֶׁהָיוּ בָּהּ הַשָּׂרִים וְהַיְּהוּדִים הָיְתָה עִיר חָזָקָה עַד מְאֹד בְּחוֹמָה כְּפוּלָה וּמַיִם סָבִיב לָהּ, וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים לִשְׁמוֹר אֶלָּא מִן אוֹתוֹ צַד הַסָּמוּךְ לִשְׁאָר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת (מקומות – שכונות. "מָקוֹם" בפי היהודים בני הדורות ההם – "העיר" הנוצרית, בניגוד ל"רחוב" היהודי) הַסָּמוּכִים לָהּ, שֶׁהָיוּ בָהֶם מֵעַם הַיָּוְנִים. וַיַּעֲמִידוּ הַשָּׂרִים אֶת עַבְדֵיהֶם הַגִּבּוֹרֵי חַיִל אֶל אוֹתוֹ הַצַּד שֶׁצָּרִיךְ שְׁמִירָה בְּיוֹתֵר לִשְׁמוֹר הָעִיר מִן הַשּׂוֹנֵא, וְאֵילֵין נָטוֹרֵי קַרְתָּא הָיוּ חָרוּבֵי קַרְתָּא (ואלה שומרי העיר היו מחריבי העיר), שֶׁהָיוּ אֵלּוּ עַבְדֵי הַשָּׂרִים הָעוֹמְדִים עַל הַחוֹמָה גַּם כֵּן מֵעַם הַיָּוְנִים, שֶׁקּוֹרִין בִּלְשׁוֹן פּוֹלִין "הֵידוּקִין", וְנַעֲשׂוּ גַּם כֵּן מוֹרְדִים. וַיְהִי בְּיוֹם ד' ב' בְּחֹדֶשׁ אָב לְכְדוּ הָאוֹיְבִים הַשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ בָּהֶם מֵעַם הַיָּוְנִים וְהִשְׁלִימוּ עִמָּהֶם גַּם אַנְשֵׁי הַמְּקוֹמוֹת לַעֲזוֹר אוֹתָם לִלְחוֹם נֶגֶד הָעִיר הַחֲזָקָה, שֶׁהָיוּ בָהּ הַשָּׂרִים וְהַיְּהוּדִים, וַיִּלָּחֲמוּ כְּנֶגְדָּהּ כָּל יוֹם ד' הנ"ל. וַיְהִי בְּיוֹם ה' הנ"ל קָרְאוּ הָאוֹיְבִים אֶל עַבְדֵי הַשָּׂרִים הָעוֹמְדִים עַל הַחוֹמָה: הֲלֹא אֲנַשִּׁים אַחִים אֲנַחְנוּ, לָמָּה אַתֶּם עוֹזְרִים לַשָּׂרִים לִלְחוֹם בָּנוּ? וְכִי לֹא טוֹב לָכֶם לַעֲבוֹד אוֹתָנוּ מִלַּעֲבוֹד לְאִישׁ אֶחָד אֲשֶׁר לֹא מִבְּנֵי עַמֵּנוּ? מִיָּד עַבְדֵי הַשָּׂרִים מָרְדוּ וְעָשׂוּ עַצְמָם כְּאִלּוּ נִלְחָמִים כְּנֶגְדָּם, וְהָיוּ מַנִּיחִים

לְהַיְוָנִים לְהַעֲמִיד סֶלְמוֹת עַל הַחוֹמָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר הַבְּצוּרָה בְּיוֹם ה' הַנ"ל, וּבְרֵגַע אֶחָד הָיוּ כַּמָּה אֲלָפִים יְוָנִים שׁוֹלְפֵי חֶרֶב בְּתוֹךְ הָעִיר וְהִתְחִילוּ לַהֲרוֹג בָּעָם. וְכַאֲשֶׁר רָאוּ הַשָּׂרִים וְהַיְהוּדִים שֶׁכָּלְתָה אֲלֵיהֶם הָרָעָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר – שָׂרִים רוֹכְבֵי סוּסִים בָּרְחוּ לְצַד אֶחָד, וְהַיְהוּדִים הָאֲבְיוֹנִים – שׁוֹמְרֵי הָעִיר לֹא הָיוּ מַנִּיחִים אוֹתָם לָנוּס וְנֶהֶרְגוּ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם כַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים נְפָשׁוֹת בְּכָל מִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת בָּעוֹלָם כנ"ל, וּפְשָׁטוּ צוָארָם לָטֶבַח: אִם בָּא יָוָן אֶחָד בְּבַיִת, שֶׁהָיוּ בּוֹ כַּמָּה מֵאוֹת נְפָשׁוֹת מִיהוּדִים, לֹא הָיוּ עוֹמְדִים כְּנֶגְדּוֹ וְיָוָן אֶחָד הָיָה הוֹרֵג לְכֻלָּם.

וְהָיָה בְּתוֹכָם אִישׁ אֶחָד חָכָם וְנָבוֹן וּמְקֻבָּל הָאֱלֹקִי וּשְׁמוֹ מוֹהר"ר שִׁמְשׁוֹן מק"ק אוֹסְטְרְפּוֹלִי (בן ר' פסח. מקצת כתביו בקבלה נדפסו, לאחר מותו, במקומות שונים. אוסטרפולי – היא עיירה בוולין, על נהר סלוטש, מדרום לפולנואה.) . וּבָא מַלְאָךְ הַמַּגִּיד אֵלָיו בְּכָל יוֹם וְלָמַד עִמּוֹ סִתְרֵי תוֹרָה וְעָשָׂה הַמְקֻבָּל הנ"ל פֵּרוּשׁ עַל הַזֹּהַר עַל פִּי קַבָּלָה מֵהָאֲר"י ז"ל וְלֹא זָכִינוּ שֶׁיָּבֹא לְהַדְפּוּס. וְאָמַר לוֹ הַמַּגִּיד לְפָנַי הַגְּזֵרָה, שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה, שֶׁלֹּא תָּבוֹא כָּךְ הַגְּזֵרָה רָעָה. וְדָרַשׁ כַּמָּה פְּעָמִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהִזְהִיר לָעָם שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הַצָּרָה שֶׁלֹּא תָּבוֹא. וְכֵן עָשׂוּ תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה בְּכָל הַקְּהִלּוֹת וְלֹא הוֹעִילָה, כִּי כְּבָר נֶחְתְּמָה הַגְּזֵרָה הָרָעָה. וְכַאֲשֶׁר בָּאוּ הָאוֹיְבִים וְצָרִים עַל הָעִיר, נִכְנַס הַמְקֻבָּל הנ"ל לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת בַּעֲלֵי-בָּתִּים עִמּוֹ, כֻּלָּם חֲכָמִים גְּדוֹלִים וְכֻלָּם מְלֻבָּשִׁים בְּתַכְרִיכִים וּבְטַלִּיתוֹת עַל רָאשֵׁיהֶם וְעָסְקוּ בִּתְפִלָּה גְּדוֹלָה, עַד שֶׁבָּאוּ הָאוֹיְבִים לָעִיר וְנֶהֶרְגוּ שָׁם כֻּלָּם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עַל אַדְמַת קֹדֶשׁ הי"ד.

וְכַמָּה מֵאוֹת, שֶׁלֹּא הֲרָגוּם, הֶכְרִחוּ לְהָמִיר דָּתָם, וְכַמָּה מֵאוֹת הָלְכוּ בַּשְּׁבִי אֶל הַקְּדָרִים.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ בְּק"ק זַסְלַב, שֶׁהַקְּדָרִים וְהַיְוָנִים מְצָרִים לְק"ק פּוֹלְנוֹאָה כִּי בְּכָל יוֹם שָׁלְחוּ שְׁלוּחִים לְק"ק פּוֹלְנוֹאָה וּבְיוֹם ג' הַנ"ל לֹא הָיָה יָכוֹל הַשָּׁלִיחַ לִקְרֹב אֶל הָעִיר, מִפְּנֵי הָאוֹיְבִים הַמְצָרִים וּבָא אֵלֵינוּ הַשָּׁלִיחַ בְּיוֹם ד' וְאָמַר לָנוּ הַבְּשׂוֹרָה רָעָה, שֶׁהָאוֹיְבִים מְצָרִים לְק"ק פּוֹלְנוֹאָה. וְק"ק זַסְלַב רַק שֵׁשׁ פַּרְסָאוֹת מִק"ק פּוֹלְנוֹאָה, וּבֵרַחְנוּ בְּיוֹם ה' הנ"ל, מִי שֶׁהָיָה יָכוֹל לִבְרוֹחַ, וְהִנַּחְנוּ לַבָּתִּים שֶׁלָּנוּ מְלֵאִים כָּל טוּב: בִּסְחוֹרָה וּבִסְפָרִים וּבִשְׁאָר דְּבָרִים טוֹבִים, וְלֹא חַסְנוּ עַל מָמוֹנֵנוּ, רַק לְהַצִּיל נַפְשֵׁנוּ וְנֶפֶשׁ בָּנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ. וּבָרְחוּ קְצָת לק"ק אוֹסְטְרָא הַבִּירָה, שֶׁהָיְתָה מֶטְרוֹפּוֹלִין בְּמִדִּינַת רוּסְיָא וְהִיא עִיר גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים שֶׁל חֲכָמִים וְסוֹפְרִים, וְתוֹרָה וּגְדֻלָּה הָיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד. וַאֲנִי עִם בְּנֵי בֵיתִי וְחוֹתְנִי כה"ר אַבְרָהָם מק"ק זַסְלַב עִם בְּנֵי בֵיתוֹ וּבְנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ בָּרְחוּ לְק"ק מָזִרִיטְשׁ, הַסְּמוּכָה לְק"ק אוֹסְטְרָא הַבִּירָה תְּחוּם שַׁבָּת. וְהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּק"ק אוֹסְטְרָא וּבק"ק מָזִרִיטְשׁ הַסְּמוּכָה לָהּ יוֹתֵר מֵעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּעֲלֵי-בָּתִּים, וְכָל אֶחָד עִם בְּנֵי בֵיתוֹ. וְהָיוּ רוֹצִים לֵישֵׁב שָׁם בְּשַׁבַּת חֲזוֹן וּבְתוֹךְ כָּךְ יְוַדַּע הַדָּבָר מֵהַמַּעֲמָד שֶׁל פּוֹלְנוֹאָה, אֵיךְ יִפּוֹל דָּבָר. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּאנוּ בָּעֶרֶב

שַׁבָּת לְעֵת הַצָּהֳרַיִם בְּק"ק מָזְרִיטְשׁ וּבָא הַמַּגִּיד אֵלֵינוּ וְאָמַר לָנוּ שֶׁהַדַּכְּס שֶׁל ק"ק זַסְלַב, שַׂר הַצָּבָא דּוֹמִינָק, יָבֹא בְּיוֹם זֶה עִם חֵיל גָּדוֹל וְיֵלֵךְ לִקְרַאת הַדַּכְּס וִישְׁנֶוָצְקִי לַעֲזוֹר לק"ק פּוֹלְנוֹאָה מִן הַצּוֹרְרִים הַמְצָרִים אוֹתָם. וַיְהִי כֵּן. וַיָּבֹא הַדַּכְּס וְעִמּוֹ אֶלֶף גִּבּוֹרֵי חֵיל וְגַם עִמּוֹ הַגִּבּוֹר חַיִל וּשְׁמוֹ לַשְׁטָשׁ וּשְׁאָר חֵילוֹ הוֹלְכִים אַחֲרָיו וְהָיְתָה לָנוּ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה וְאָמַרְנוּ, בָּזֹאת אַחַר שַׁבַּת חֲזוֹן נַחֲזוֹר לְבָתֵּינוּ, כִּי לֹא הָיָה רָחוֹק מִן ק"ק זַסְלַב רַק ד' פַּרְסָאוֹת, וְגַם אָמַרְנוּ שֶׁיִּגְאַל לְאַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּק"ק פּוֹלְנוֹאָה מִן צָרוֹתָם.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא סָמוּךְ לְהַכְנָסַת כַּלָּה (סמוך לקבלת שבת, ביום ו' לפנות ערב), אָחֲזָה לָנוּ חַלְחָלָה עַל הַבְּשׂוֹרָה הָרָעָה שֶׁבָּא הַשַּׂר וישְׁוַוטָא [?], שֶׁהָיָה שַׂר וּמוֹשֵׁל עַל ק"ק פּוֹלְנוֹאָה, שֶׁבָּרַח מִשָּׁם עִם כַּמָּה שָׂרִים וְאָמַר: נִלְכְּדָה הָעִיר פּוֹלְנוֹאָה וְהָרְגוּ לְכָל הַשָּׂרִים וְהַיְּהוּדִים שֶׁבְּתוֹכָהּ וְהָאוֹיְבִים מִתְפַּשְׁטִים בִּגְדוּד עַד ק"ק זַסְלַב. וְהַדַּכְּס וישְׁנֶוָצְקִי עִם חֵילוֹ בָּרְחוּ לְק"ק קוֹסְנַטִין (קונסטאנטין-ישן, דרומית-מזרחית מאוסטרא, על נהר סלוטש) וְהַקֻּדָּרִים וְהַיְּוָנִים אַחֲרָיו וּקְצָתָם הוֹלְכִים לְכָאן ק"ק אוֹסְטְרָא וְק"ק מָזְרִיטְשׁ. אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם וּפַחַד גָּדוֹל נָפַל עַל הַיְּהוּדִים וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ וְהַכֹּל הָיוּ רוֹאִים עַל הַשַּׂר הַצָּבָא הַדַּכְּס דּוֹמִינָק, מַה יֵּעָשֶׂה. וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, הַשַּׂר הַצָּבָא הַדַּכְּס דּוֹמִינָק נָסַע לַאֲחוֹרָיו בְּזֶה הַשַּׁעַר שֶׁבָּא מִן פּוֹלִין, כִּי הָיָה מִתְיָרֵא לֵילֵךְ דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ לְק"ק קוֹסְנַטִין דֶּרֶךְ ק"ק זַסְלַב, כִּי שָׁם הָיוּ הַקֻּדָּרִים וְהַיְּוָנִים עִם רֹב וְהוּא הָיָה מִתֵּי מִסְפָּר וְסָבַב הַדֶּרֶךְ וְהָלַךְ לְק"ק קְרֶמְנִיץ (דרומית-מערבית לאוסטרא), ט' פַּרְסָאוֹת דֶּרֶךְ הַיְּעָרוֹת, וְהִמְתִּין שָׁם עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עוֹד עִם שֶׁל פּוֹלִין וְיֵלֵךְ מִשָּׁם לְק"ק קוֹסְנַטִין. אֲבָל הֲמוֹן הָעָם הָיוּ סְבוּרִים, שֶׁשַּׂר הַצָּבָא בָּרַח לְמִדִּינַת פּוֹלִין, אָמְרוּ כֻּלָּם: אִם בָּאֳרָזִים נָפְלָה שַׂלְהֶבֶת מַה יַּעֲשׂוּ אֲזוֹבֵי הַקִּיר, אִם שַׂר הַצָּבָא בָּרַח, אָנוּ מַה נַּעֲשֶׂה? הִכְרִיזוּ הַפַּרְנָסִים בְּק"ק אוֹסְטְרָא הַבִּירָה, לְמַעַן הַיִּחוּד (למען השם), שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר שׁוּם יְהוּדִי בַּקְּהִלָּה וְכֵן בְּק"ק מָזְרִיטְשׁ (הסמוכה לאוסטרא) , כִּי הַשּׁוֹנֵא לֹא הָיָה רָחוֹק מֵאִתָּנוּ רַק ב' פַּרְסָאוֹת וְגַם לֹא הָיִינוּ בְּטוּחִים מֵאַנְשֵׁי הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ כֻּלָּם יְוָנִים, שֶׁלֹּא יִפְגְּעוּ הֵם בְּעַצְמָם בָּנוּ. וְכָל הָעָם נָסוּ לְקוֹלָם: מִי שֶׁהָיוּ לוֹ סוּס וַעֲגָלָה, נָסַע בְּסוּס וַעֲגָלָה, וּמִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ סוּס וַעֲגָלָה אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לוֹ מָמוֹן לִקְנוֹת סוּס וַעֲגָלָה לֹא הָיָה מַמְתִּין לִקְנוֹת וְלָקַח אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו בְּיָדוֹ וְנָס בְּרַגְלָיו וְהִשְׁלִיךְ כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּבֵיתוֹ, וְגַם מִי שֶׁהָיָה לוֹ סוּס וַעֲגָלָה וְהָיָה לוֹ מַשָּׂא כָּבֵד שֶׁל סְחוֹרָה אוֹ סְפָרִים אוֹ שְׁאָר מַטַּלְטְלִים הִשְׁלִיךְ מִן הָעֲגָלָה בַּמָּלוֹן וְנָתַן לְבַעַל אֶשְׁפִּיזוֹ, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לָנוּס בָּקָל. וְהָיוּ הוֹלְכִים בְּאוֹתָהּ שַׁבַּת חֲזוֹן שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת סוּסִים וַעֲגָלוֹת זֶה אֵצֶל זֶה בָּרֹחַב וְעַל שֶׁבַע פַּרְסָאוֹת מִק"ק אוֹסְטְרָא עַד ק"ק דּוּבְּנָא גְּדוֹלָה (צפונית-מערבית לאוסטרא, על נהר סטיר) בְּאֹרֶךְ הָיוּ הוֹלְכִים סוּסִים וַעֲגָלוֹת סְמוּכִים זֶה אַחַר זֶה. וַאֲשֶׁר הוֹלְכִים בְּרַגְלַיִם אֵין מִסְפָּר. וּבִשְׁתֵּי שָׁעוֹת, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת חֲזוֹן הַנִּזְכָּר, רָצוּ אַחֲרֵינוּ

שְׁלֹשָׁה רוֹכְבֵי סוּסִים, אֶחָד יְהוּדִי וּשְׁמוֹ רַבִּי מֹשֶׁה צוֹרֵף מִק"ק אוֹסְטְרָא וּשְׁנֵי שָׂרִים עִמּוֹ, וְאָמְרוּ לָנוּ: לָמָּה אַתֶּם הוֹלְכִים כָּל כָּךְ לְאַט, הִנֵּה הַשּׁוֹנְאִים גַּם הֵם אַחֲרֵינוּ וְעַתָּה הֵם בְּק"ק מֶזְרִיטְשׁ. וַאֲנַחְנוּ בְּקֹשִׁי נִמְלַטְנוּ מֵהֶם. מִיָּד הָיָה כָּל כָּךְ בֶּהָלָה וְעֵת צָרָה לְאַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר אֵין כָּמוֹהָ, וְכָל אֶחָד זָרַק מִן הָעֲגָלָה שֶׁלּוֹ כְּלֵי כֶסֶף וְזָהָב, שְׁמָלוֹת, סְפָרִים, כָּרִים וּכְסָתוֹת, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִבְרוֹחַ מְהֵרָה לְהַצִּיל נְפָשׁוֹת שֶׁלּוֹ. וְהָיָה מַשְׁלֵךְ עַל הַשָּׂדֶה כֶּסֶף וְזָהָב, שְׁמָלוֹת, וְלֹא הָיָה שׁוּם יְהוּדִי שֶׁיִּקַּח אוֹתָם. בְּאוֹתָהּ פַּעַם נִתְקַיְּמָה בָּנוּ הַתּוֹכֵחָה: כַּסְפָּם וּזְהָבָם בַּחוּץ יַשְׁלִיכוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת (יחזקאל ז' י"ט), וּקְצָת הִשְׁלִיכוּ הַכֹּל, סוּס וַעֲגָלָה עִם כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְעִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו בָּרַח לְנַפְשׁוֹ בַּיְּעָרוֹת. וְהָרַבֵּה נָשִׁים וַאֲנָשִׁים, שֶׁהוֹלִיכוּ בְּנֵיהֶם בִּידֵיהֶם, כְּשֶׁבָּאָה הַצָּעָקָה הַזֹּאת, הִשְׁלִיכוּ בְּנֵיהֶם מִידֵיהֶם וּבָרְחוּ לְנַפְשָׁם בַּיְּעָרוֹת וּבַבּוֹרוֹת. בְּאוֹתָהּ פַּעַם נִתְקַיְּמָה בָּנוּ הַפָּסוּק: "וְנִסְתָּם וְאֵין רוֹדֵף אֶתְכֶם" (ויקרא כ"ו י"ז), כִּי הָיָה הַכֹּל שֶׁקֶר, שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹדְפִים אַחֲרֵינוּ הָאוֹיְבִים וְלֹא קֶדָרִים, רַק הַמּוֹרָא הָיָה כָּל כָּךְ גָּדוֹל עָלֵינוּ כָּל הַשַּׁבָּת חֲזוֹן עַד שֶׁכָּל אֶחָד הָיָה סוֹבֵר שֶׁרּוֹדְפִים הַיְוָנִים אַחֲרָיו.

וַיְהִי אַחַר הַשַּׁבָּת חֲזוֹן בְּיוֹם א' נוֹדַע לָנוּ הָאֱמֶת הַדָּבָר, שֶׁהַשֹּׁר הַצָּבָא לֹא בָרַח לְפוֹלִין רַק נָסַע לְק"ק קְרֶמְנִיץ כַּנ"ל, אָז נָחָה שְׁקֵטָה הָאָרֶץ וְכָל אֶחָד בָּרַח בְּמָתוֹן רַב מֵהַיּוֹם הַהוּא וָהָלְאָה. וְהָלַכְנוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּעָרִים וּכְפָרִים וְשָׁכַבְנוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת וְגַם שָׁם לֹא מָצָאנוּ מַרְגּוֹעַ לְנַפְשֵׁנוּ; זֶה חוֹמֵס וְזֶה רוֹמֵס, זֶה מוֹאֵס וְזֶה גּוֹעֵל, וְנִתְקַיְּמוּ בָּנוּ הַפְּסוּקִים: "וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ וְלֹא יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלֶךָ וְגוֹ' וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלוּאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ" (דברים כ"ח ס"ה-ס"ו), כִּי בְּכָל לַיְלָה הָיִינוּ בְּאֶשְׁפִּיזָא אֲצֶל יְוָנִים וְהָיִינוּ סְבוּרִים שֶׁהַיָּוָן יַהֲרוֹג אוֹתָנוּ בַּלַּיְלָה, כִּי כֻּלָּם הָיוּ מוֹרְדִים. וּכְשֶׁקָּמְנוּ לְמָחָר בַּחַיִּים, אָנוּ מְבָרְכִים: בָּרוּךְ מְחַיֶּה מֵתִים, שֶׁנִּשְׁאַרְנוּ בַּחַיִּים.

גְּזֵרָה דְּק"ק אוֹסְטְרָא וּדְק"ק זַסְלַב

וַיְהִי אַחַר שֶׁכָּבְשׁוּ הָאוֹיְבִים לְק"ק פּוֹלְנוֹאָה וְעָשׂוּ בָהֶם כִּרְצוֹנָם, הָלְכוּ מִשָּׁם לְק"ק זַסְלַב וּבָזְזוּ כָּל שְׁלַל הַקְּהִלָּה וְהָרְגוּ שָׁם כְּמֵאתַיִם נְפָשׁוֹת הַנִּשְׁאָרִים שָׁם, לְסִבַּת שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִים לִבְרוֹחַ מֵחֲמַת חֹלִי. וּקְצָתָם שָׂמוּ בִּטְחוֹנָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם יְוָנִים אוֹהֲבִים שֶׁיַּצִּילוּם, וַיִּחָבְאוּ בַּיְּעָרוֹת עַד כִּי יַעֲבוֹר זַעַם, וַיֵּשְׁבוּ שָׁם זְמַן רַב עַד שֶׁכִּמְעַט פָּרְחָה נִשְׁמָתָם מִפְּנֵי הָרָעָב וְהַצָּמָא. וּבָאוּ לָהֶם מָוֶת מֵחַיִּים וְאָמְרוּ: נָבוֹא הָעִיר וּמַתְנוּ שָׁם, כִּי טוֹבִים חַלְלֵי חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב. וְכַאֲשֶׁר בָּאוּ אֶל הָעִיר תִּפְשׂוּם אוֹהֲבִים שֶׁלָּהֶם אַנְשֵׁי הָעִיר לַהֲרוֹג אוֹתָם, וּבִקְּשׁוּ מֵהֶם שֶׁיַּהַרְגוּ אוֹתָם עַל בֵּית הַחַיִּים כְּדֵי שֶׁיְּבוֹאוּ לִקְבוּרָה, וּמִלְּאוּ בַקָּשָׁתָם וְהוֹלִיכוּם עַל בֵּית הַחַיִּים וְנִכְנְסוּ הַיְּהוּדִים בַּבַּיִת שֶׁיֵּשׁ עַל בֵּית הַחַיִּים וְהָרְגוּ אוֹתָם שָׁם וְאַחַר כָּךְ

שָׂרְפוּ לַבַּיִת עִם הַיְּהוּדִים בָּאֵשׁ, וְנָדוֹנוּ בִּשְׁתֵּי מִיתוֹת: הֶרֶג וּשְׂרֵפָה. וְהַכְּמָרִים שֶׁהָיוּ שָׁם (הכמרים הקאתולייים) בק"ק זַסְלַב – הִפְשִׁיטוּ עוֹרָם מֵעַל בְּשָׂרָם חַיִּים. וְהַדֻּכְסִים שֶׁהָיוּ שׁוֹכְבִים שָׁם מִזְּמַן רָב הִשְׁלִיכוּ מִן קִבְרֵיהֶם כְּפֶגֶר מוּבָס וּבָתֵּי קִבְרֵיהֶם שֶׁהָיָה מִן כֶּסֶף וְזָהָב בָּזְזוּ וּבָתֵּי-כְּמָרִים הֶחֱרִיבוּ וּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׂלָּנוּ הֶחֱרִיבוּ וְעָשׂוּ לְאֻרְוֹת סוּסִים. וְכֵן עָשׂוּ בק"ק אוֹסְטְרָא הַבִּירָה וַיַּהַרְגוּ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת נְפָשׁוֹת הַנִּשְׁאָרִים שָׁם כנ"ל.

גְּזֵרָה דק"ק קוֹסְנַטִין

וּמִשָּׁם חָזְרוּ וְהָלְכוּ לק"ק קוֹסְנַטִין עִם כָּל חֲיָלוֹת שֶׁלָּהֶם. וַיֵּלֶךְ הַדֻּכָּס וישְׁנְוֶצְקִי לִקְרָאתָם וַיַּךְ בָּהֶם מַכָּה רַבָּה וְחָזַר בְּעִיר קוֹסְנַטִין. וְהֵם נִתְקָרְבוּ אֶל הָעִיר וְהָיָה מִתְיָרֵא הַדֻּכָּס מֵאַנְשֵׁי הָעִיר, שֶׁהָיוּ גַּם בֶּן יְוָנִים, שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בּוֹ, מֵאַחַר שֶׁהָאוֹיְבִים הַיְוָנִים נַמֵּי מְבַחוּץ. וַיֵּצֵא מִן הָעִיר כָּל הַדָּרָה, הַדֻּכָּס וישְׁנְוֶצְקִי עִם חֵילוֹ, וְהַיְּהוּדִים מִי שֶׁהָיָה לוֹ סוּס וַעֲגָלָה הָלַךְ אַחֲרָיו וּמִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ סוּס וַעֲגָלָה, שֶׁלֹּא הֵכִין לוֹ, עַל יְדֵי שֶׁהָיָה בְּטָחוֹנוֹ עַל הַדֻּכָּס הַנ"ל עִם חֵילוֹ שֶׁיָּשַׁב בְּעִיר זוֹ, הוּא נִשְׁאַר בָּעִיר, וְהָיָה שָׁם קִבּוּץ גָּדוֹל שֶׁל יְהוּדִים הַנִּשְׁאָרִים. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִרְחִיק הַדֻּכָּס מִן הָעִיר כְּשִׁעוּר מַהֲלַךְ פַּרְסָה וְהָאוֹיְבִים הָלְכוּ לָעִיר בְּיוֹם שִׁלִישִׁי, שֶׁהָיָה תִּשְׁעָה בְּאָב, וְנֶהֶרְגוּ שְׁלֹשָׁה אֲלָפִים נְפָשׁוֹת מִיהוּדִים וּשְׁלָלָם לָבֵז. וּבְתוֹכָם נֶהֱרַג הַגָּאוֹן מוהר"ר אָשֵׁר שֶׁהָיָה אב"ד ור"מ בק"ק פּוֹלְנוֹאָה וְגַם שְׁאָר הַרְבֵּה גְּאוֹנִים שֶׁלֹּא נוֹדַע לִי שְׁמָם.

וַיְהִי אַחַר שֶׁבָּזְזוּ לְעִיר קוֹסְנַטִין, שָׁלַח לָהֶם הַדֻּכָּס וישְׁנְוֶצְקִי: עַד כַּמָּה יַחֲרִיבוּ מְקוֹמוֹת וַיַּהַרְגוּ נְפָשׁוֹת חִנָּם, אִם הֵם חֲזָקִים לַמִּלְחָמָה וְעִם רַב, יַעַרְכוּ עִמּוֹ מִלְחָמָה עַל הַשָּׂדֶה. וְיִבְרְרוּ לָהֶם הַשָּׂדֶה אֵצֶל ק"ק לִיפְּוֶיץ (רוצה לומר פילאוויץ, דרומית-מזרחית מקוסנטין) אֵצֶל אַמַּת הַמַּיִם (הנהר איקווא), חֲמֵשׁ פַּרְסָאוֹת מִן קָהָל קָדוֹשׁ קוֹסְנַטִין, וַיַּעַרְכוּ מַעֲרָכָה מַחֲנֶה מוּל מַחֲנֶה, הַקוֹזַקִין וְהַקֻּדְרִים מִן צַד אֶחָד שֶׁל אַמַּת הַמָּיִם, וְהַדֻּכָּס וישְׁנְוֶצְקִי עִם עַמּוֹ מִצַּד אַחֵר שֶׁל אַמַּת הַמַּיִם. וַיִּתְאַסְּפוּ אֲלֵיהֶם עוֹד חֲיָלוֹת מִצַּד זֶה וּמִצַּד זֶה וַיָּבֹא גַּם חֹמֶל ימ"ש עִם כָּל חֵילוֹ הַקוֹזַקִין וּשְׁאָר יְוָנִים, לְעֶרֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ. וַיָּבֹא גַּם שַׂר הַצָּבָא הַדֻּכָּס דוֹמִינָק עִם כָּל חֵילוֹ, רֶכֶב וּפָרָשִׁים דְּעַם פּוֹלִין, לְעֶרֶךְ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא. וַיִּתְאַסְּפוּ עוֹד לָזֶה וְלָזֶה וּכְמוֹ שְׁנֵי חֳדָשִׁים עָמְדוּ זֶה כְּנֶגֶד זֶה. וַיִּהְיוּ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף עִם הַיְוָנִים וּבְרֹאשָׁם חֹמֶל ימ"ש וּקְרִיוּוֹנוֹס ימ"ש. וְעַם פּוֹלִין הָיוּ שְׁמוֹנִים אֶלֶף, כֻּלָּם גִּבּוֹרֵי חַיִל מִלְחֲמֵי מִלְחָמָה, וּבְרֹאשָׁם הַדֻּכָּס דּוֹמִינָק וְהַדֻּכָּס וישְׁנְוֶצְקִי וְלֹהֶם מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף מֶרְכָּבוֹת וַעֲגָלוֹת טְעוּנוֹת אָכְיְלָה וּשְׁתִיָּה וּכְלֵי כֶסֶף וְזָהָב וּשְׁמָלוֹת וְגִנְזֵי מְלָכִים עַד אֵין שִׁעוּר. וְלֹא הָיוּ שְׁקוּלִין אֵלּוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף עִם הַיְוָנִים, כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים אֶלֶף מֵעַם פּוֹלִין, כִּי עִם הַיְוָנִים הָיוּ

כֻּלָּם בְּנֵי כְּפָרִים וְעָרִים וְהָלְכוּ בְּמַקְלוֹת וּבְאִתֵּיהֶם וְלֹא נִסּוּ לָלֶכֶת בַּמִּלְחָמָה, רַק מִלְחָמָה שֶׁלָּהֶם הִיא בְּצָעָקוֹת גְּדוֹלוֹת וּמָרוֹת, כֻּלָּם יַחַד צוֹעֲקִים לְהַפְחִיד הָעָם. וְכָל מִלְחָמָה שֶׁלָּהֶם הִיא בְּמִרְמָה גְּדוֹלָה וְלֹא הָיוּ בָהֶם מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה, רַק מֵהַקּוֹזַקִּין וּקְצָת מֵהַקֻּדָּרִים לְעֶרֶךְ עֶשְׂרִים אֶלֶף מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַם פּוֹלִין – הָיוּ כֻּלָּם שָׂרִים גְּדוֹלִים וּמְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה.

וַיְהִי בְּיוֹם א' ד' תִּשְׁרֵי ת"ט לפ"ק, עָרְכוּ מִלְחָמָה זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וַיִּגְבְּרוּ עַם פּוֹלִין וַיַּכֶּה מֵהֶם הַדֻּכֵּס וישְׁנְוֶצְקִי מַכָּה רַבָּה כָּל יוֹם א' הנ"ל. וְיוֹם ב' הנ"ל הָיָה הוֹלֵךְ וְגוֹבֵר וּמַכֶּה מֵעַם הַיְוָנִים אֲלָפִים וּרְבָבוֹת, אֲלוּ הִנִּיחוּ הַשָּׂרִים לְהַכּוֹת מֵהֶם גַּם בְּיוֹם ג', לֹא הִנִּיחוּ לְשׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל שְׂרִיד וּפָלִיט, עַד שֶׁכְּמְעַט הָיָה עֵצָה בֵּין הַיְוָנִים לְמָסוֹר הָרָאשִׁים שֶׁלָּהֶם לַאֲדוֹנֵיהֶם שָׂרֵי עַם פּוֹלִין וּלְהַשְׁלִים עִמָּהֶם לַעֲבוֹד אוֹתָם כְּבַתְּחִלָּה.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש, עָשָׂה תַּחְבּוּלָה וְשָׁלַח סְפָרִים אֶל שַׂר הַצָּבָא דּוֹמִינָק שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ קְצָת רְוָחָה בְּיוֹם ג' וְלָנוּחַ בְּיוֹם ג' וּבְיוֹם ד' יִגְמְרוּ הַמִּלְחָמָה, כִּי כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה לְעַכֵּב אוֹתָם עַד יוֹם ה', כִּי שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא שֶׁל הַקֻּדָּרִים הָיוּ בָּאִים אֲלֵיו לַעֲזוֹר אוֹתוֹ, שֵׁם הָאֶחָד בֵּיא, וְהַשֵּׁנִי טוּהַאי בֵּיא, וְעִמָּהֶם מֵאָה אֲלָפִים קֻדָּרִים גִּבּוֹרֵי חַיִל וְהָיוּ מִמֶּנּוּ מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד. וַיְמַלֵּא הַדֻּכֵּס דּוֹמִינָק רְצוֹנוֹ לָנוּחַ בְּיוֹם ג'. וַיֹּאמְרוּ הַדֻּכֵּס דּוֹמִינָק וְהַוִּיווֹדָה טִישְׁקֶוִיץ אֶל הַדֻּכָּס וישְׁנְוֶצְקִי: עַד מָתַי אַתָּה מַשְׁחִית בְּעַם הַיְוָנִים, שֶׁהֵם עֲבָדֵינוּ? וּמִי יַחֲרוֹשׁ לָנוּ בַּשָּׂדֶה וּשְׁאָר מְלָאכָה בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה וְעַל מִי נִהְיֶה שָׂרִים, אִם לֹא יִהְיוּ לָנוּ עֲבָדִים, אִם אָנוּ הוֹרְגִים לְכֻלָּם? וַיִּחְמְלוּ עַם פּוֹלִין עַל הַיְוָנִים וַיָּנוּחוּ בְּיוֹם ג' מִלְּהַכּוֹת אוֹתָם. אֲבָל הֵם לֹא חָמְלוּ עֲלֵיהֶם כְּשֶׁנָּפְלוּ עַם פּוֹלִין בְּיָדָם.

וַיְהִי בְּיוֹם ג' לְעֵת עֶרֶב בָּאוּ הַקֻּדָּרִים מֵאָה אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא אֶל מַחֲנֵה הַיְוָנִים, וַתַּעֲבוֹר הָרִנָּה בְּמַחֲנֵה הַקֻּדָּרִים וְהַיְוָנִים, בְּתֻפִּים וְכִנּוֹרוֹת וַחֲצוֹצְרוֹת, וַתֵּהֹם כָּל הַמַּחֲנֶה וַתִּבָּקַע הָאָרֶץ לְקוֹלָם. וְהַמַּחֲנֶה עַם פּוֹלִין לֹא הָיוּ יוֹדְעִים מָה הַשִּׂמְחָה הַזֹּאת, וַיִּשְׁבּוּ עַם פּוֹלִין מֵעַם הַיְוָנִים אִישׁ אֶחָד וַיְבִיאוּהוּ אֶל הַדֻּכְּסִים, וַיֹּאמֶר לָהֶם: בָּאוּ אֵלֵינוּ לְעֶזְרָה קֻדָּרִים מֵאָה אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא וּפְנֵי לְהָבִים פְּנֵיהֶם, מִי יָכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש כָּתַב סְפָרִים אֶל שַׂר הַצָּבָא הַדֻּכֵּס דּוֹמִינָק כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: שָׁלוֹם לְךָ אֲדוֹנֵנוּ הַדֻּכֵּס הַגָּדוֹל וְלַדִּיסְקַלַב דּוֹמִינָק, שַׂר הַצָּבָא עַל עַם פּוֹלִין! הִנֵּה אֲנִי וְעַמִּי מַחֲזִיקִים לְךָ טוֹבָה עַל הַטּוֹב שֶׁגָּמַלְתָּ לָנוּ וְחָמַלְתָּ עָלַי וְעַל עַמִּי לָנוּחַ בְּיוֹם ג' כנ"ל, וְנֶגֶד זֶה אֲנִי מַזְהִירְךָ וְנוֹתֵן לְךָ עֵצָה טוֹבָה שֶׁתִּמָּלֵט בַּלַּיְלָה הַזֶּה, אַתָּה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרִגְלֶיךָ, כִּי בָּאוּ אֵלַי הָעָם הַקֻּדָּרִים עִם רֹב כְּחוֹל הַיָּם, אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לָכֶם לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם וּבִפְנֵי עַמִּי וְשֶׁלֹּא תִּפּוֹל מַלְכוּת פּוֹלִין חָלִילָה בְּיַד הַקֻּדָּרִים. וְנֶגֶד שֶׁחָמַלְתָּ עָלֵינוּ נִגְמָלְךָ טוֹבָה, כָּל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתְּךָ לֹא נַחֲרִיבֵם כְּמוֹ שְׁאָר מְקוֹמוֹת שָׂרֵי פּוֹלִין.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַדַּיְכִים וְהַשָּׁרִים אֶת הַדָּבָר הַזֶּה חָרְדוּ חֲרָדָה גְדוֹלָה עַד מְאֹד. וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה בָּרְחוּ כָּל הַדַּיְכִים וְהַשָּׁרִים מִן הַמַּחֲנֶה.

וַיְהִי בְּיוֹם ד' כַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר וְהִנֵּה רָאוּ שְׁאָר עַם פּוֹלִין שֶׁבָּרְחוּ כָּל הַדַּיְכִים וְהַשָּׁרִים הָרִאשִׁים שֶׁלָּהֶם וַיִּבְרְחוּ גַּם הֵם מִי שֶׁהָיָה יָכוֹל לִבְרוֹחַ, וְהִנִּיחוּ כָּל הַקְּרוֹנוֹת וְהָעֲגָלוֹת עִם הָאוֹצָרוֹת שֶׁלָּהֶם אֲצֶל שׁוֹמְרֵי הַכֵּלִים בַּמַּחֲנֶה, וַיָּקוּמוּ וַיָּנוּסוּ כֻּלָּם, וַיַּעַזְבוּ אֶת אָהֳלֵיהֶם אֶת סוּסֵיהֶם וְאֶת חֲמוֹרֵיהֶם, וַיַּשְׁלִיכוּ עַל הַדֶּרֶךְ כֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לִבְרוֹחַ בְּקַל. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּאוּ הַקְּדָרִים וְהַיְוָנִים אֶל הַמַּחֲנֶה עִם פּוֹלִין וְרָאוּ שֶׁאֵין שָׁם אִישׁ לֹא הֶאֱמִינוּ שֶׁבָּרְחוּ. אָמְרוּ בְּוַדַּאי הַמָּה מַעֲרִימִים עָלֵינוּ לְשׁוּם מַאֲרָב בַּשָּׂדֶה וְלִבְאֹ עָלֵינוּ מֵאָחוֹר בְּפֶתַע פִּתְאוֹם, וַיִּשְׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם וְרָאוּ וְהִנֵּה כָּל הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְּגָדִים וּכְלֵי מִלְחָמָה אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ בְּחָפְזָם, וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵיהֶם. וַיִּתְפַּשְּׁטוּ הַיְוָנִים וְהַקְּדָרִים בְּכָל מְדִינוֹת פּוֹלִין וְרוּסְיָא וְלִיטָא. וּבְכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, כְּשֶׁשָּׁמְעוּ הַדָּבָר, הָיוּ מוֹרְדִים הַיְוָנִים מִיָּד בַּאֲדוֹנֵיהֶם וְהָיוּ הוֹרְגִים לְכָל הַשָּׂרִים וְהַיְהוּדִים שֶׁנִּמְצְאוּ שָׁם בְּמִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת. וְעֵת צָרָה הָיְתָה לַיְהוּדִים אֲשֶׁר כָּמוֹהָ לֹא הָיְתָה עוֹד. וּכְשָׁמְעָם הַדָּבָר הַזֶּה בָּרְחוּ קְצָתָם לַמְּקוֹמוֹת הַחֲזָקִים, לק"ק בַּאר וּלְקַמְיֶנֶץ פּוֹדוֹלְסְקִי (על נהר סמוטריטש, הנופל לתוך הדניסטר) ולק"ק בְּרוֹד ולק"ק לְבוּב הַבִּירָה ולק"ק בו[וְט]שַׁטָשׁ ולק"ק יַזְלוֹוִיץ (דרומית-מזרחית מבוטשאטש) ולק"ק זוֹלְקְוִי (זולקוי – פולנית Zólkiew, מצפון ללבוב) ולק"ק נָרוֹל (צפונית-מערבית מזולקווי) ולק"ק פְּרֶמִיסְלָא ולק"ק בֶּלְז ולק"ק סְקַל בְּבֵית-הַכְּמָרִים ולק"ק זַמוֹשְׁטָשׁ וּקְצָתָם בָּרְחוּ לְמְדִינַת וולְחַי (רומניה דהאידנא) וְהָרְבֵּה בָּרְחוּ אֶל הַמְּקוֹמוֹת אֲחוֹרֵי הַנָּהָר וַיִּסְיל (הויסלה) .

גְּזֵרָה דִּמְדִינַת לִיטָא

וְאַנְשֵׁי מְדִינוֹת לִיטָא (בכלל ליטא נמנתה גם רוסיה-הלבנה) בָּרְחוּ לק"ק וילְנָא ולק"ק הוֹרוֹדְנָה גְּדוֹלָה (הורודנא גדולה – פולנית Grodno, אחת הקהילות הראשיות בליטא) וְשָׁם לֹא רָאוּ הָאוֹיְבִים. וְכַמָּה קְהִלוֹת, שֶׁנִּתְאַסְּפוּ אֲלָפִים יְהוּדִים שָׁם, וְנֶחֱרְבוּ הַקְּהִלוֹת וְהָרְגוּ לַיְהוּדִים שֶׁבְּתוֹכָם. בק"ק הוֹמְיֶה (הומל, על הנהר סוז' ממזרח לדניפר) נֶהֶרְגוּ כַּמָּה אֲלָפִים אֵין מִסְפָּר עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם. וּמִשָּׁם נָסְעוּ לק"ק סְטַרִידוּב (מזרחית-צפונית מהומל) וְהָרְגוּ בַּיְהוּדִים הֶרֶג רָב, גַּם בק"ק צֶרְנְיאוֹב (היא טשרניגוב, על נהר דֶסנה) ובק"ק בַּרְהִין (ברהין – פולנית Brahin, צפונית-מזרחית מצרניאוב) . ובק"ק וְלוֹדָוָה (דרומית-מזרחית מבריסק-דליטא) נֶאֶסְפוּ שָׁם יְהוּדִים הַרְבֵּה וְנֶהֶרְגוּ שָׁם כַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים נְפָשׁוֹת בְּכָל מִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת, וּבִשְׁאָר קְהִלוֹת גְּדוֹלוֹת בְּלִיטָא נֶהֶרְגוּ לָאֲלָפִים וְלִרְבָבוֹת יְהוּדִים, הי"ד. וְאַנְשֵׁי ק"ק סְלוּצְק וק"ק פִּינְצְק וק"ק בְּרִיסְק-דְּלִיטָא בָּרְחוּ קְצָתָם לְפוֹלִין-גָּדוֹל וּקְצָתָם לְדַנְצִק (דאנציג, פולנית Gdańsk.) עַל הַמַּיִם,

עַל הַנָּהָר וְיִסְל. וְדַלַּת עַם הַנִּשְׁאָרִים בק"ק בְּרִיסְק ובק"ק פִּינְצָק נֶהֶרְגוּ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם כַּמָּה מֵאוֹת נְפָשׁוֹת. וְגַם סָמוּךְ לק"ק פִּינְצָק עַל הַשָּׂדֶה, וְרָדְפוּ הָאוֹיְבִים אַחַר כַּמָּה מֵאוֹת עֲגָלוֹת שֶׁל יְהוּדִים שֶׁבָּרְחוּ וְהִשִּׂיגוּם בֵּין הַמְּצָרִים וְעָשׂוּ בָהֶם הֶרֶג רָב. אֲבָל בַּיְּוָנִים שֶׁבְּק"ק פִּינְצָק עָשׂוּ בָהֶם עַם פּוֹלִין נְקָמָה. כַּאֲשֶׁר שָׁמַע שַׂר הַצָּבָא שֶׁל מְדִינוֹת לִיטָא הַדֻּכָּס רַדְוִויל (רדוויל – Radziwil.), שֶׁאַנְשֵׁי פִּינְצָק מָרְדוּ וְהִכְנִיסוּ הַפּוֹחֲזִים בְּתוֹךְ הָעִיר, הָלַךְ הוּא וְכַמָּה אֲלָפִים עַם פּוֹלִין עִמּוֹ וְצָרוּ עַל הָעִיר וַיַּצִּיתוּ הָעִיר מֵאַרְבַּע פִּנּוֹתֶיהָ. וְהַפּוֹחֲזִים שֶׁבְּתוֹכָהּ רָצוּ לִבְרוֹחַ עַל הַמַּיִם בִּסְפִינוֹת וְטָבְעוּ כֻּלָּם בַּמַּיִם וּקְצָתָם נִשְׂרְפוּ וְנֶהֶרְגוּ, וְנָקָם מֵהֶם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

גַּם אַנְשֵׁי ק"ק סְלוּצְק עָשׂוּ בָּהֶם נְקָמָה, שֶׁשָּׁלְחוּ אֶל הַפּוֹחֲזִים שֶׁיְּבוֹאוּ לְשָׁם מְהֵרָה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלָם הַרְבֵּה יְהוּדִים וְשָׂרִים וְיִמְסְרוּ בְּיָדָם, וְלֹא הָיוּ שָׁם יְהוּדִים כִּי כְּבָר בָּרְחוּ וְלֹא הֶאֱמִינוּ לְאַנְשֵׁי מְקוֹמָם שֶׁיִּלָּחֲמוּ כְּנֶגְדָּם, וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרְבוּ אֶל שַׁעַר הָעִיר הַפּוֹחֲזִים וַיּוֹרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר מִן הַחוֹמָה וּמִן שַׁעַר הָעִיר בִּקְנֵי הַשַּׂרְפָה הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר לָהֶם וַיַּכּוּ בָּהֶם מַכָּה רַבָּה, וַיָּנוּסוּ מִפְּנֵיהֶם וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵיהֶם מִן הָעִיר וַיַּכּוּ אוֹתָם עַד חָרְמָה.

גְּזֵרָה דק"ק בַּאר

וַיְהִי אַחֲרֵי שֶׁבָּרְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה עַם פּוֹלִין, וַיָּבֹזּוּ הַקֻּדָּרִים וְהַיְּוָנִים כָּל הַמַּחֲנֶה כֶּסֶף וְזָהָב הַרְבֵּה מְאֹד וּקְרוֹנוֹת וְסוּסִים חֲשׁוּבִים מְאֹד. וַיֵּלֶךְ חְמֶיֶל ימ"ש עִם כָּל חֵיל שֶׁלּוֹ וְהַקֻּדָּרִים לִכְבּוֹשׁ עֲיָרוֹת הַחֲזָקוֹת שֶׁבְּמְדִינַת פּוֹלִין. וּקְצָת מֵעַמּוֹ שָׁלַח לִכְבּוֹשׁ ק"ק בַּאר, כִּי שָׁם הָיָה קִבּוּץ גָּדוֹל שֶׁל יְהוּדִים וְהַשָּׂרִים בָּעִיר הַחֲזָקָה. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרְבוּ אֶל הָעִיר וַיּוֹרוּ הַמּוֹרִים הָעוֹמְדִים עַל הַחוֹמָה וְלֹא יָכְלוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַחוֹמָה, וַיְצַוּוּ עַל הָעִיר כַּמָּה יָמִים. מָה עָשׂוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם הַיְּוָנִים? חָתְרוּ חֲתִירָה תַּחַת הָעִיר וְהִכְנִיסוּ הַפּוֹחֲזִים בָּעִיר בַּלַּיְלָה וְהִתְחִילוּ לַהֲרוֹג בָּעָם. וַיִּבְרְחוּ הַיְּהוּדִים וְהַשָּׂרִים אֶל הַמִּבְצָר הֶחָזָק וְיַחֲזִקוּ לַמִּבְצָר מְאֹד וְלֹא הָיוּ בָהֶם מֵעַם הַיְּוָנִים. וַיְצַוּוּ עַל הַמִּבְצָר כַּמָּה יָמִים וַיִּבְנוּ כְּנֶגְדּוֹ דָיֵק וְסוֹלְלוֹת וַיּוֹרוּ עֲלֵיהֶם בְּקִנֵי הַשַּׂרְפָה הַגְּדוֹלִים שְׁקוֹרִין בל"א רעדר בּיקסן עַד שֶׁלָּכְדוּ הַמִּבְצָר, וַיַּהַרְגוּ כָּל הַיְּהוּדִים וְהַשָּׂרִים שֶׁבְּתוֹכוֹ בְּכָל מִינֵי מִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת בָּעוֹלָם כנ"ל וּשְׁלָלָם לָבֹז. מִסִּפֵּר הַהֲרוּגִים בְּק"ק בַּאר לְעֶרֶךְ שְׁנֵי אֲלָפִים נְפָשׁוֹת הַיְּהוּדִים. וְהַצּוֹרֵר חְמֶיֶל ימ"ש הָלַךְ עִם חֵילוֹ עַל ק"ק קוֹסְנְטִין וּמִשָּׁם לק"ק זַסְלַב וּמִשָּׁם לק"ק אוֹסְטְרָא הַבִּירָה – וְאֵלּוּ קְהִלּוֹת כְּבָר נֶחֶרְבוּ מִן הַיְּוָנִים – וּמִשָּׁם הָלַךְ לק"ק דּוּבְּנָא-גְּדוֹלָה. גַּם שָׁם הָיָה מִבְצָר חָזָק, אֲשֶׁר אֵין כָּמוֹהוּ בְּכָל מְדִינוֹת פּוֹלִין, וְהוּא תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת שַׂר הַצָּבָא הַדֻּכָּס דּוֹמִינָק. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר בָּרְחוּ הַדֻּכְּסִים וְהַשָּׂרִים מִן הַמִּלְחָמָה נִשְׁאֲרוּ שָׁם כַּמָּה מֵאוֹת יְהוּדִים וְהָיוּ סְבוּרִים לְהִנָּצֵל בְּזֶה הַמִּבְצָר.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרְבוּ הַפּוֹחֲזִים אֶל הָעִיר דּוּבְנָא, נִכְנַס שַׂר אֶחָד עִם שְׁמוֹנִים גִּבּוֹרֵי חַיִל מֵעַם הַדֶּכֶס הנ"ל וְסָגְרוּ הַמִּבְצָר בִּדְלָתַיִם וּבְרִיחַ וְחִזְקוּ הַמִּבְצָר וְלֹא הִנִּיחוּ לְשׁוּם יְהוּדִי לִכָּנֵס שָׁם, וְנֶהֶרְגוּ כֻּלָּם לִפְנֵי הַמִּבְצָר, אֶלֶף וּמֵאָה נְפָשׁוֹת מִיהוּדִים. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר בָּא הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש לְק"ק דּוּבְנָא הָיָה מַתְמִיהַּ עַל חֹזֶק זֶה הַמִּבְצָר וְאָמַר שֶׁאִי-אֶפְשָׁר בָּעוֹלָם לְכִבּוֹשׁ זֶה הַמִּבְצָר וְהַשָּׂרִים הֵם שׁוֹטִים שֶׁבָּרְחוּ מִמֶּנּוּ. וְהָיוּ שָׁם בְּזֶה הַמִּבְצָר אוֹצָרוֹת גְּדוֹלִים שֶׁל יְהוּדִים וְשָׂרִים, וְלֹא בִקֵּשׁ לָצוּר עָלָיו מִפְּנֵי חֻזְקָתוֹ. וּמִשָּׁם הָלַךְ עִם כָּל חֵילוֹ לק"ק בְּרוֹד, שֶׁהִיא תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת הַשַּׂר חְרוֹנְזִי שֶׁהָיָה שׁוֹנֵא שֶׁל חְמֶיל ימ"ש, שֶׁבִּקֵּשׁ לְקַחַת נַפְשׁוֹ וְהֶחֱרִיב לוֹ כָּל הַמְּקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ, בִּפְרָט עִיר בְּרוֹד שֶׁהָיְתָה מֶטְרוֹפּוֹלִין שֶׁלּוֹ הֶחֱרִיב וְשָׂרַף אוֹתָהּ בָּאֵשׁ. וְהַיְהוּדִים וְהַשָּׂרִים בָּרְחוּ כֻּלָּם לַמִּבְצָר, כִּי הָיָה חָזָק עַד מְאֹד בְּחוֹמָה כְּפוּלָה וּמַיִם סָבִיב לוֹ. וְהָיוּ שָׁם כַּמָּה אֲלָפִים יְהוּדִים וְשָׂרִים, וַיָּצוּרוּ עַל הַמִּבְצָר יָמִים רַבִּים וְלֹא יָכְלוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַחוֹמָה כִּי יָרוּ אֲלֵיהֶם הַמּוֹרִים בִּקְנֵי הַשַּׁרְפָּה וְהָרְגוּ מֵהֶם עַם רָב וְלֹא יָכְלוּ הָאוֹיְבִים לִכְבּוֹשׁ אוֹתָם. אַף עַל פִּי כֵן הָיְתָה לָהֶם אֵימָה גְּדוֹלָה, מִפְּנֵי הַדֶּבֶר שֶׁהָיָה בִּפְנִים, מְחוּץ תִּשַּׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה. וּמֵתוּ בַּדֶּבֶר לְעֶרֶךְ אֶלֶף נְפָשׁוֹת יְהוּדִים, וְכֵן בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת הַחֲזָקִים שֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶם הָאוֹיְבִים הָיָה דֶּבֶר גָּדוֹל מִבִּפְנִים.

גְּזֵרָה דק"ק לְבוּב הַבִּירָה

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָלַךְ חְמֶיל ימ"ש עִם כָּל חֵילוֹ לָצוּר עַל ק"ק לְבוּב הַבִּירָה וְהִיא אַחַת מִן הָאַרְבַּע קְהִלּוֹת גְּדוֹלוֹת (הארבע קהלות גדולות – קראקא, פוזנא, לובלין, לבוב) שֶׁבִּמְדִינַת פּוֹלִין וְהִיא עִיר גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים. וְכַאֲשֶׁר בָּאוּ לְשָׁם הָאוֹיְבִים, הָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם בָּעֲרָבָה, לִפְנֵי הַמִּבְצָר הַגָּבוֹהַּ הָעוֹמֵד מִחוּץ לָעִיר לְבוּב, וְהָיוּ מוֹרִים לָהֶם מִן הַמִּבְצָר הַגָּבוֹהַּ וְהָרְגוּ מֵאַנְשֵׁי הַיְוָנִים וְהַקְּדָרִים אֲלָפִים. עַד שֶׁהָיוּ עַם פּוֹלִין מֻכְרָחִים לֵילֵךְ מִן הַמִּבְצָר הַגָּבוֹהַּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם מַיִם שָׁם. וַיֵּלְכוּ עַם פּוֹלִין מִן הַמִּבְצָר הַגָּבוֹהַּ אֶל הָעִיר לְבוּב, וַיַּצִּיתוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם כָּל הַבָּתִּים שֶׁסָּבִיב לַחוֹמָה בָּאֵשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵחָבְאוּ שָׁם הָאוֹיְבִים סָבִיב לָעִיר. אַף עַל פִּי כֵן לָכְדוּ הָאוֹיְבִים אֶת הַמִּבְצָר הַגָּבוֹהַּ וַיָּצוּרוּ אֶת הָעִיר מִסָּבִיב. וְהָיוּ יְרֵאִים בָּעִיר לַיְלָךְ מִן הַבַּיִת, מִפְּנֵי קְנֵי הַשַּׁרְפָּה הַמּוֹרִים מִן הַמִּבְצָר הַגָּבוֹהַּ לָעִיר. וְדֶבֶר וְרָעָב גָּדוֹל הָיָה בָּעִיר, מִחוּץ תִּשַּׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה. וּמֵתוּ בָּעִיר בָּרָעָב, בְּדֶבֶר כַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים נְפָשׁוֹת.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר אָרְכוּ לָהֶם שָׁם הַיָּמִים וְלֹא יָכְלוּ לִכְבּוֹשׁ הָעִיר, הָלְכוּ וְסָתְמוּ הַמַּעְיָנוֹת שֶׁמִּחוּץ לָעִיר, שֶׁכָּל בְּנֵי הָעִיר שׁוֹתִים מֵהֶם, וְלֹא הָיוּ מַיִם לָעֲדָה לִשְׁתּוֹת. וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֲדָה: לָמָּה נָמוּת בָּרָעָב וּבָצָמָא, נִשְׁלַח אֶל הָאוֹיְבִים, אוּלַי יִקְחוּ רְכוּשֵׁנוּ פִּדְיוֹן נַפְשֵׁנוּ? וְשָׁלְחוּ אַנְשֵׁי

הָעִיר שְׁלוּחִים אֵלָיו שֶׁיִּתְפַּשֵּׁר עִמָּהֶם וְיִתְּנוּ לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב פִּדְיוֹן נַפְשָׁם. וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינָיו וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו: מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרוֹג אוֹתָם, נִקַּח מָמוֹן שֶׁלָּהֶם פִּדְיוֹן נַפְשָׁם. וְשָׁלַח הוּא שַׂר הָאֶלֶף שֶׁלּוֹ וּשְׁמוֹ גְּלוֹנְצָקִי, שֶׁהָיָה אֶחָד מִשָּׂרֵי פּוֹלִין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ לוֹ וּמָרְדוּ בַּמַּלְכוּת כנ"ל, עִם כַּמָּה שָׂרִים מֵהַקּוֹזַקִין לָעִיר לְהִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם עַל עִנְיַן הַפֶּשֶׁר. וְאַחַר כָּךְ שָׁלְחוּ מִן הָעִיר אֶל חְמֶיל ימ"ש שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים וְעִמָּהֶם ר' שִׁמְעוֹן שְׁתַּדְלִין מִלְּבוּב שֶׁיִּתְוַכְּחוּ עִמּוֹ. וְנַעֲשָׂה הַפֶּשֶׁר שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ כָּל הָעִיר, בֵּין הַיְּהוּדִים וְהַשָּׂרִים, מָאתַיִם אֶלֶף זְהוּבִים פִּדְיוֹן נַפְשָׁם. וְלֹא הָיָה בְּיָדָם מִמּוֹן כַּסַּף הנ"ל וְנָתְנוּ לוֹ כֶּסֶף זָהָב וּשְׁאָר סְחוֹרוֹת בְּזוֹל גָּדוֹל כְּמוֹ שֶׁהָיָה שָׁוֶה בַּיָּמִים הָהֵם עוֹבֵר לַסּוֹחֵר וְשָׁקְלוּ הַכֶּסֶף וְזָהָב בְּמִשְׁקָלוֹת גְּדוֹלוֹת כְּמוֹ עוֹפֶרֶת וַחֲצִי בְּחִנָּם, וַיִּנָּצְלוּ ק"ק לְבוּב כְּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים. לוּלֵא ה' רְחֵם עַל עַמּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ שָׁם לָאֲלָפִים וְלִרְבָבוֹת, כֻּלָּם חֲכָמִים גְּדוֹלִים, וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה עַד שֶׁעָלְתָה צַעֲקָתָם לַמָּרוֹם וְנָתַן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּלֵב הַפּוֹחֲזִים לְהִתְפַּשֵּׁר עִמָּהֶם, לוּלֵא זֹאת שֶׁהָיוּ בְּמָצוֹר עוֹד שָׁבוּעַ אֶחָד – הָיוּ מֵתִים כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר בָּרָעָב וּבְצָמָא. וְנָסְעוּ מִשָּׁם וַיָּצוּרוּ עַל ק"ק זוֹלְקְוָא, וּבִקְשׁוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַחוֹמָה לְהַעֲמִיד סֻלָּמוֹת, וַיִּשְׁפְּכוּ עֲלֵיהֶם מַיִם רוֹתְחִים מִן הַחוֹמָה וַיְנוּסוּ הַפּוֹחֲזִים מִפְּנֵיהֶם וַיּוֹרוּ הַמּוֹרִים אַחֲרֵיהֶם בְּקַנֵי הַשְּׁרָפָה וַיַּהַרְגוּ מֵהֶם רַבִּים. וַיִּתְוַעֲדוּ הַפּוֹחֲזִים וַיֹּאמְרוּ: הֲלֹא טוֹב לָנוּ לִשְׁלוֹחַ אֶל הָאֲנָשִׁים הָעִירָה לְהִתְפַּשֵּׁר עִמָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂינוּ לק"ק לְבוּב הַבִּירָה. וַיִּשְׁלְחוּ אֶל אַנְשֵׁי הָעִיר וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם: לֹא טוֹבִים אַתֶּם מִלְּבוּב הַבִּירָה, שֶׁלֹּא יָכְלוּ לַעֲמוֹד כְּנֶגְדֵּנוּ וְעָשׂוּ פְּשָׁרָה עִמָּנוּ, לָכֵן אִם תִּתְפַּשְּׁרוּ עִמָּנוּ מוּטָב, וְאִם לָאו נָבוֹאָה כֻּלָּנוּ וְנָצוּרָה עֲלֵיכֶם וְנַעֲשֶׂה בָּכֶם שְׁפָטִים גְּדוֹלִים וּמִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת, כְּמוֹ שֶׁעָשׂינוּ בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם. וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁהַפּוֹחֲזִים רָצוּ לְהִתְפַּשֵּׁר עִמָּהֶם וְשָׁלְחוּ מִן הָעִיר כְּמֵר אֶחָד וְשַׂר אֶחָד וִיהוּדִי אֶחָד מֵאֶרֶץ רוּסְיָא מִטְּשֶׁרְנִיאוֹב שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה עִמָּהֶם. וְנִתְפַּשְּׁרוּ שֶׁיִּתְּנוּ לָהֶם אַנְשֵׁי הָעִיר עֶשְׂרִים אֶלֶף זְהוּבִים, וב' אֲלָפִים לְשַׂר הָאֶלֶף שֶׁלָּהֶם וּשְׁמוֹ גְּלוֹנְצָקִי הנ"ל, וַיִּסְעוּ מִשָּׁם. וַיִּשְׁאֲרוּ אֶצְלָם כְּמָה אֲלָפִים קוֹזַקִין לִשְׁמוֹר הָעִיר מִן שְׁאָר קוֹזַקִין שֶׁלֹּא יָצוּרוּ אֶת הָעִיר עוֹד פַּעַם אַחֶרֶת. וְכֵן עָשׂוּ לְכָל הַמְּבְצָרוֹת שֶׁבְּמְדִינוֹת פּוֹלִין-קָטָן ורוּסְיָא וּפּוֹדוֹלְיָה וְלִיטָא שֶׁהֵבִיאוּ אוֹתָם בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק.

וְהָעִיר הַחֲזָקָה קַמְיֶנֶץ-פּוֹדוֹלְסְקִי וק"ק יַזְלוֹוִיץ וק"ק בִּיטְשַׁטְש וק"ק קוֹמַרְנִי (דרומית-מערבית מלבוב) וק"ק בֶּלְז וק"ק סְקַל בְּבֵית-הַכְּמָרִים, עָמְדוּ כְּנֶגְדָּם כָּל הַשָּׂרִים וְהַיְּהוּדִים שֶׁבְּתוֹכָם וַיּוֹרוּ הַמּוֹרִים עֲלֵיהֶם בְּקַנֵי הַשְּׁרָפָה הַגְּדוֹלִים וַיַּהַרְגוּ מֵהַפּוֹחֲזִים עַם רָב וְלֹא יָכְלוּ הַפּוֹחֲזִים לִכְבּוֹשׁ אוֹתָם, לֹא שׁוּם אֶחָד מִן הַחֲזָקוֹת (המבצרים) הנ"ל וַיִּסְעוּ מֵהֶם

בְּחֶרְפָּה גְּדוֹלָה וְלֹא רָצוּ אֲפִלּוּ לְהִתְפַּשֵּׁר עִמָּהֶם בְּמָמוֹן, אֲפִלּוּ לָתֵת לָהֶם דָּבָר מֻעָט. אֶבָל דֶּבֶר וְרָעָב גָּדוֹל הָיוּ בְּאוֹתָם מְקוֹמוֹת הנ"ל וּמֵתוּ כַּמָּה אֲלָפִים וּרְבָבוֹת יְהוּדִים.
וְק"ק פְּרֶמִיסְלָא, הִיא עִיר גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים שֶׁל חֲכָמִים וְסוֹפְרִים הֵבִיאוּ גַּם כֵּן בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק וְכִמְעַט שֶׁלֹּא כָּבְשׁוּ אוֹתָהּ, וַה' מִן הַשָּׁמַיִם רִחֵם עֲלֵיהֶם וּבָא אֲלֵיהֶם שַׂר אֶחָד וּשְׁמוֹ קוֹרַנְקִי וְעִמּוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת גִּבּוֹרֵי חַיִל וּמִלֵּט אֶת כָּל הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ. אֲבָל עַד הַנָּהָר סַאן כָּל הָעֲיָרוֹת וּכְפָרִים שָׁהָיוּ שָׁם חָרְבוּ.

גִּזְרָה דק"ק נַרוֹל

וּמִשָּׁם נָסְעוּ לְק"ק נַרוֹל וְהֵבִיאוּ אֶת הָעִיר בְּמָצוֹר. שָׁם נִתְאַסְּפוּ רִבְבוֹת יְהוּדִים וַאֲלָפִים שָׂרִים וְלֹא הָיָה בָּהֶם אֶחָד מֵעַם הַיְוָנִים. וְהָיוּ שָׁם ג' מְקוֹמוֹת גְּדוֹלִים זֶה אַצֶל זֶה וְהַיְהוּדִים שָׁהָיוּ בְּתוֹכָם רָצוּ מִתְּחִלָּה לִבְרוֹחַ מִשָּׁם וְלֹא הִנִּיחָם שַׂר הָעִיר וְאָמַר לָהֶם: נַעֲמוֹד כְּנֶגְדָּם וְנִלָּחֲמָה עִמָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ שְׁאָר מְקוֹמוֹת הַחֲזָקִים. וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁהֵבִיאוּ אֶת הָעִיר בְּמָצוֹר בִּקְשׁוּ הָאוֹיְבִים לְהִתְפַּשֵּׁר עִמָּהֶם וְנִתְרַצּוּ הַיְהוּדִים לְהִתְפַּשֵּׁר עִמָּהֶם וְשַׂר הָעִיר לֹא רָצָה וַיִּלָּחֲמוּ כְּנֶגְדָּם שְׁלֹשָׁה יָמִים וַיַּהַרְגוּ מִן הָאוֹיְבִים עַם רָב. אַחַר כָּךְ שָׁלַח אֲלֵיהֶם הַצּוֹרֵר חֶמְיֶל ימ"ש עוֹד עַם רָב כְּחוֹל הַיָּם וְלָכְדוּ אֶת הָעִיר בַּיּוֹם י"ז חֶשְׁוָן ת"ט לפ"ק וְהָרְגוּ מִתְּחִלָּה לְשַׂר הָעִיר וּשְׁמוֹ לַשְׁטָשׁ וְהִפְשִׁיטוּהוּ חַי, וְעָשׂוּ לוֹ כָּל מִיתוֹת בָּעוֹלָם. אַחַר כָּךְ הָרְגוּ בַּיְהוּדִים יוֹתֵר מִשְּׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף נְפָשׁוֹת בְּכָל מִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת בָּעוֹלָם כנ"ל. וְהַרְבֵּה נִטְבְּעוּ בְּמַיִם וְכַמָּה מֵאוֹת סָגְרוּ עַצְמָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְשָׂבְרוּ הַדְּלָתוֹת וְהָרְגוּ בַּתְּחִלָּה הַיְהוּדִים שֶׁבְּתוֹכָהּ וְאַחַר כָּךְ שָׂרְפוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת בָּאֵשׁ עִם הָרוּגִים שֶׁבְּתוֹכָהּ. וְלֹא הָיְתָה הֲרִיגָה כְּמוֹתָהּ בְּכָל מְדִינוֹת פּוֹלִין כְּמוֹ בְּק"ק נַרוֹל. וְהַרְבֵּה לְקָחוּ הַקְּדָרִים בַּשְּׁבִיָּה וְאֶת הַשָּׁלֹשׁ עֲיָרוֹת שָׂרְפוּ וְעָשָׂאוּן כְּמַהְפֵּכַת סְדוֹם. וְסִפְּרָה לִי אִשָּׁה אַחַת, שֶׁנִּשְׁאֲרָה שָׁם בַּחַיִּים בֵּין הָרוּגִים, שֶׁנִּשְׁאֲרוּ כָּהֵנָה כַּמָּה מֵאוֹת נָשִׁים וְטַף וּמֵעַט אֲנָשִׁים, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם חֲמִשָּׁה יָמִים שׁוּם דָּבָר לְמַאֲכָל וְאָכְלוּ בְּשַׂר אָדָם וּמִן הָרוּגִים חָתְכוּ אֲבָרִים וְצָלוּ בָּאֵשׁ וְאָכְלוּ. וְכַמָּה אֲלָפִים הָרוּגִים שֶׁאָכְלוּ אוֹתָם הַכְּלָבִים וְהַחֲזִירִים, וְהַנִּשְׁאָרִים שָׁלְחוּ לק"ק פְּרֶמִיסְלָא אֲנָשִׁים לְשָׁם וְעִמָּהֶם בְּעֵד כַּמָּה מֵאוֹת זְהוּבִים בִּגְדֵי פִּשְׁתִּים לְתַכְרִיכִין וְהֵבִיאוּ אוֹתָם לִקְבוּרָה, הַשֵּׁם יְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּלָם.

גִּזְרָה דק"ק זַמוֹשְׁטְש

וַיִּסְעוּ מִשָּׁם הַצּוֹרֵר חֶמְיֶל ימ"ש עִם כָּל חֵילוֹ הַקְּדָרִים וְהַיְוָנִים עַם רַב כְּחוֹל הַיָּם, וַיָּצוּרוּ עַל ק"ק זַמוֹשְׁטְש, וְהִיא עִיר חֲזָקָה אֲשֶׁר אֵין כָּמוֹהָ בְּחוֹמָה כְּפוּלָה וַחֲפִירַת מַיִם סָבִיב לָהּ.

וּמִיָּד שֶׁבָּאוּ הָאוֹיְבִים לְשָׁם, שָׂרְפוּ אַנְשֵׁי הָעִיר כָּל הַבָּתִּים הַסְּמוּכִים לַחוֹמָה, שֶׁלֹּא יֵחָבְאוּ שָׁמָּה הָאוֹיְבִים, וְלֹא הִנִּיחוּ לָאוֹיְבִים לָגֶשֶׁת אֶל הָעִיר מֵהֶלֶךְ חֲצִי פַּרְסָה רָחוֹק מִן הָעִיר, וְעָשׂוּ כֵּן יָמִים רַבִּים.

וּבְתוֹךְ זֶה הַזְּמַן נִתְפַּשְׁטוּ בְּכָל קְהִלּוֹת סָבִיב לָהֶם וְעָשׂוּ הֶרִיגוֹת גְּדוֹלוֹת בק"ק טוֹמַשׁוֹב (דרומית-מערבית מזאמושטש) ובק"ק שֶׁבְּרָשִׁין (ממערב מזאמושטש) ובק"ק טוּרְבִּין (צפונית-מערבית מזאמושטש) ובק"ק רוּבְּשׁוֹב (צפונית-מזרחית מזאמושטש) ובק"ק טַרְנִיגְרוֹד (מזרחית-דרומית מזאמושטש) ובק"ק בִּילְגֹרַי (אף היא מזרחית-דרומית מזאמושטש) ובק"ק גוֹרַי (ממזרח לזאמושטש) ובק"ק קְרַשְׁנִיק (צפונית-מזרחית מזאמושטש) עָשׂוּ הֶרֶג רַב וּבְכַמָּה אֲלָפִים וּרְבָבוֹת יְהוּדִים, גַּם בִּמְדִינַת וולין, – בק"ק לוּדְמִיר (פולנית Włodzimierz Wolyński, אחת הקהילות הקדומות והחשובות שבוולין) ובק"ק לוּבֶּמְלָא (מקומה לא במדינת וולין, כי-אם בסביבות זאמושטש, צפונית-מזרחית לעיר זו) ובק"ק לוּיְצָק (פולנית Luck, בוולין, על נהר סטיר) ובק"ק קְרֶמֶנִיץ וַאֲגַפֵּיהֶן עָשׂוּ הֶרִיגוֹת גְּדוֹלוֹת כַּמָּה אֲלָפִים יְהוּדִים. ובק"ק קְרֶמֶנִיץ לָקַח צוֹרֵר אֶחָד סַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה וְשָׁחַט כַּמָּה מֵאוֹת יְלָדִים מִילְדֵי הָעִבְרִים וְשָׁאַל לַחֲבֵרוֹ אִם זֶה כָּשֵׁר אוֹ טְרֵפָה, וְאָמַר: זֶה טְרֵפָה, וְהִשְׁלִיךְ לַכְּלָבִים. וְאַחַר כָּךְ לָקַח אֶחָד וּפָרַע לְבֵית הַשְּׁחִיטָה, אָמַר: זֶה כָּשֵׁר, וּבָדְקוּ כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׁין לִגְדָיִים וּטְלָאִים וַיְשַׁאוּהוּ בְּמוֹט בְּכָל רְחוֹבוֹת הָעִיר וְהִכְרִיז: מִי רוֹצֶה לִקְנוֹת גְּדָיִים וּטְלָאִים. הַשֵּׁם יִנְקוֹם דָּמָם. גַּם בֵּין הַמְּצָרִים אֲצָל בִּיחַוֶ[ה] (צפונית-מערבית מזאמושטש, בסביבות לובלין, ממזרח לה) הִשִּׂיגוּ הַפּוֹחֲזִים כַּמָּה מֵאוֹת עֲגָלוֹת עִם יְהוּדִים וְהָרְגוּ לְכֻלָּם, גַּם בִּשְׁאָר קְהִלּוֹת אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹת הַכֹּל בִּכְתָב. וְהֶחֱרִיבוּ יוֹתֵר מִשְּׁבַע מֵאוֹת קְהִלּוֹת, כָּל הַמְּקוֹמוֹת עַד הַנָּהָר וַיְסֶל.

וַיָּצוּרוּ עַל הָעִיר זַמוֹשְׁטְשׁ יָמִים רַבִּים וְלֹא יָכְלוּ לָהֶם הָאוֹיְבִים לִכְבוֹשׁ, כִּי הָיָה שָׁם שַׂר רֹאשׁ אֶחָד מֵעַם אַשְׁכְּנַז וּשְׁמוֹ וַיְאֶר עִם שֵׁשֶׁת אֲלָפִים גִּבּוֹרֵי חַיִל מֵעַם אַשְׁכְּנַז וַיּוֹרוּ עֲלֵיהֶם מִן הַחוֹמָה בְּקֶנֵי הַשְּׁרָפָה וַיַּהַרְגוּ מֵהֶם עַם רָב, אֲבָל דֶּבֶר וְרָעָב גָּדוֹל הָיָה בְּתוֹךְ הָעִיר וּמֵתוּ כַּמָּה אֲלָפִים יְהוּדִים.

וַיְהִי כִּי אָרְכוּ לָהֶם שָׁם הַיָּמִים עָשׂוּ הָאוֹיְבִים תַּחְבּוּלָה וּבְמַעֲשֶׂה הַכְּשָׁפִים נָחֲשׁ שָׂרַף תַּחַת הַשָּׁמַיִם וְלָקְחוּ לָהֶם לְאוֹת: אִם יָשִׂים פָּנָיו אֶל הָעִיר וְנִכְבְּשָׁה הָעִיר לְפָנֵינוּ וְאִם יָשִׂים פָּנָיו אֵלֵינוּ – נָסִים בִּפְנֵיהֶם. וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה רָאוּ – עָלָה הַנָּחָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם וַיַּעֲמֹד כְּמוֹ חֲצִי שְׁעָה וּפָנָיו אֶל הָעִיר, אַחַר כָּךְ הָפַךְ אֶל מַחֲנֵה הַקּוֹזַקִין וְהַקֻּדָרִים וְרָאוּ שֶׁזֶּה סִמָּן רַע לָהֶם וְרָעָה כְּנֶגֶד פְּנֵיהֶם. מִיָּד שָׁלְחוּ אֶל יוֹשְׁבֵי הָעִיר וְאָמְרוּ לָהֶם: וְכִי לֹא טוֹב לָכֶם לְהִתְפַּשֵּׁר עִמָּנוּ, כְּמוֹ שֶׁעָשְׂתָה לְבוּב הַבִּירָה, מִלְּמוּת בָּרָעָב. וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ אַנְשֵׁי הָעִיר הַדָּבָר הַזֶּה, הִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע וְנִתְפַּשְׁרוּ עִמָּהֶם שֶׁיִּתְּנוּ לָהֶם יוֹשְׁבֵי הָעִיר עֶשְׂרִים אֶלֶף זְהוּבִים.

אַחַר כָּךְ קָרְבוּ הַקַּדְרִים וְהַיְוָנִים אֶל הַחוֹמָה וְהֵבִיאוּ הַרְבֵּה שְׁבוּיִים לִפְדּוֹת, וּפָדוּ הַיְּהוּדִים שֶׁבְּתוֹךְ הָעִיר כַּמָּה מֵאוֹת שְׁבוּיִים, הַשֵּׁם יְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּלָם.

וַיְסַע הַצוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש עִם מַחֲנֵהוּ הַיְוָנִים וְהַקַּדְרִים, וַיָּשֶׂם פָּנָיו לָלֶכֶת עַל ק"ק לוּבְלִין הַבִּירָה, וְהִיא אַחַת מֵאַרְבַּע קְהִלּוֹת גְּדוֹלוֹת בְּמְדִינוֹת פּוֹלִין וְאֵין כָּמוֹהָ בְּכָל מְדִינוֹת פּוֹלִין בְּתוֹרָה וּגְדֻלָּה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים. וּבְנֵי הָעִיר נָסוּ מִשָּׁם אֶל אֲחוֹרֵי נָהָר וַיִּסְלְ וְהִנִּיחוּ שָׁם כַּמָּה מֵאוֹת בַּעֲלֵי בָּתִּים דַּלַּת הָעָם עִם מָמוֹן הַרְבֵּה לִגְמוֹל חֶסֶד עִם עֲנֵיֵי עִיר וּבְיוֹתֵר עִם הַנִּמְלָטִים מִמְּקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נָסְעוּ כָּל הַשָּׂרִים וְהַדַּכְסִים שֶׁל מַלְכוּת פּוֹלִין לק"ק קְרַאקָא הַבִּירָה מֶטְרוֹפּוֹלִין שֶׁל מְדִינַת פּוֹלִין לְמַנּוֹת עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ שֶׁלֹּא תְהֵא הַמְּדִינָה כְּצֹאן בְּלִי רוֹעֶה. וַיִּתְוַעֲדוּ שָׁם הַשָּׂרִים וְהַדַּכְסִים וְלֹא יָכְלוּ לְהִשְׁתַּוּוֹת בֵּינֵיהֶם מִי יִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם. קְצָתָם הָיוּ רוֹצִים שֶׁיִּמְלוֹךְ הַקַּרְדִּינַל מִגְּנִיזְן קַזִימֶר יר"ה, וּקְצָתָם הָיוּ רוֹצִים קַרוֹלוּס אָחִיו, וּקְצָתָם הָיוּ רוֹצִים שֶׁיִּמְלוֹךְ הַשַּׂר שֶׁל זִיבֶן בִּירְגֶן בְּמְדִינַת אוּנְגַרִין וּשְׁמוֹ רַקוֹצִי. וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַצוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש הַדָּבָר שָׁלַח שְׁלוּחָיו לק"ק קְרַאקָא אֶל הַדַּכְסִים וְהַשָּׂרִים לֵאמֹר: אִם יַמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם לְמֶלֶךְ אֶת הַקַּרְדִּינַל מִגְּנִיזְן קַזִימֶר יר"ה אָז יָשׁוּב מֵעֲלֵיהֶם וְלֹא יִלָּחֵם עוֹד כְּנֶגְדָּם.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַדַּכְסִים וְהַשָּׂרִים וַיִּיטַב בְּעֵינֵיהֶם הַדָּבָר וַיַּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם לְמֶלֶךְ אֶת קַזִימֶר יר"ה, בֶּן שֵׁנִי שֶׁל הַמֶּלֶךְ זִיגְמוּנְד הנ"ל.

וַיְהִי בִּשְׁנַת חֲמַשֶּׁת אֲלָפִים ת"ט לפ"ק בְּחֹדֶשׁ חֶשְׁוָן (לא דק, קאזימר נבחר למלך בחודש כסליו והוכתר בחודש שבט) נִכְתַּר אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ קַזִימֶר יר"ה וַיִּגְדַּל מַלְכוּתוֹ וַיִּפֹּל שׁוֹנְאָיו תַּחְתָּיו וְרָאָה זֶרַע וַיַּאֲרִיךְ יָמִים, כִּי הוּא מֶלֶךְ כָּשֵׁר וְיִרֵא אֱלֹהִים וְאוֹהֵב יִשְׂרָאֵל, וְלָקַח לוֹ לְאִשָּׁה אֶת אֶשֶׁת אָחִיו וְלַדִּיסְלַב הַמֶּלֶךְ שֶׁמֵּת.

וַיְהִי כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, כָּתַב מִיָּד סְפָרִים אֶל הַצוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש שֶׁיֵּלֵךְ וְיָשׁוּב לְבֵיתוֹ עִם כָּל מַחֲנֵהוּ וּמַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ טַעֲנוֹת דְּבָרִים עִם מַלְכוּת פּוֹלִין הוּא יְפַשֵּׂר אוֹתָם שֶׁיִּהְיֶה מִלְתָא דְשַׁוְיָא לְתַרְוַיְהוּ. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר נָסַע הַצוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש עִם מַחֲנֵהוּ לִכְבּוֹשׁ ק"ק לוּבְלִין הַבִּירָה וְלֹא הָיָה רַק אַרְבַּע פַּרְסָאוֹת מק"ק לוּבְלִין, בָּא אֵלָיו כְּתָב הַמֶּלֶךְ שֶׁיָּשׁוּב לְאַרְצוֹ. מִיָּד קִבֵּל כְּתָב הַמֶּלֶךְ בְּשִׂמְחָה וְשָׁב לְאַרְצוֹ, וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ מִן הַמִּלְחָמָה כָּל יְמוֹת הַחֹרֶף. וּבְוַדַּאי הַזְּכוּת גָּדוֹל שֶׁל ק"ק לוּבְלִין, שֶׁנִּמְלוּ חֶסֶד עִם אֲחֵיהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל הַנִּמְלָטִים מִן הַחֶרֶב, עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים, הִיא שֶׁעָמְדָה אֲלֵיהֶם שֶׁנִּצְלוּ מִן חֶרֶב הָאוֹיֵב. אָבָל כָּל זְמַן שֶׁהָיָה הָאוֹיֵב סְבִיב לוּבְלִין, הָיְתָה הָעִיר סוֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת, אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא, וְהָיָה דָּבָר גָּדוֹל בָּעִיר וּמֵתוּ יוֹתֵר מֵעֲשָׂרֶת אֲלָפִים נְפָשׁוֹת יְהוּדִים.

גַּם בֵּין אוֹתָם יְהוּדִים הַנִּמְלָטִים אֲחוֹרֵי הַנָּהָר וַיְסֹל הָיָה דָּבָר גָּדוֹל בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְהָיוּ זוֹרְקִים אֶת מֵתֵיהֶם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה עַל בֵּית הַחַיִּים, שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ בָּהֶם הָאֻמּוֹת וְיִהְיוּ שְׁמֵחִים אֲלֵי גִיל וְיָשִׂישׁוּ כִּי יִמְצְאוּ קָבֶר. וְלֹא הָיָה כִּשְׁאָר דֶּבֶר, בַּר מִנַּן, רַק הָיוּ חוֹלִים שֶׁנִּקְרָא חוֹלֵי חֹם, מִפְּנֵי טִרְדַּת הַדֶּרֶךְ וּבֶהָלָה. וְהָרְבֵּה אֲבִיוֹנִים שֶׁלֹּא הִנִּיחוּם הָאֻמּוֹת לִכְנֹס לְבָתֵּיהֶם וְשָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת וּמֵתוּ מִפְּנֵי צִנָּה וּמִפְּנֵי רָעָב. וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֹא יַעֲזֹרוּ, וְאָב אֶת בְּנוֹ לֹא יְרַחֵם. וּמֵתוּ בְּאוֹתוֹ חֹלִי יוֹתֵר מִן מֵאָה אֲלָפִים נְפָשׁוֹת, הַשֵּׁם יִשְׁמְרֵנוּ וְיַצִּילֵנוּ. וְיִדַּל יִשְׂרָאֵל מְאֹד וְכֶסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים שֶׁהָיוּ לָהֶם מִיֶּתֶר הַפְּלֵיטָה מָכְרוּ, כֶּסֶף וְזָהָב בְּעַד חֲצִי שׁוֹר, וּבִגְדֵי מֶשִׁי וּשְׁאָר בְּגָדִים בְּעַד שְׁלִישׁ שׁוֹר. וּסְפָרִים לֹא הָיוּ נֶחְשָׁבִים לִכְלוּם, כִּי אֵין קוֹנֶה, הַתּוֹרָה הָיְתָה מָנַחַת בְּקֶרֶן זָוִית, כִּי כֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים הָיוּ קוֹנִים אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָאוֹיְבִים חָזְרוּ לְאַרְצָם וְהַשָּׂרִים הוֹלְכִים אַחֲרֵיהֶם לָשׁוּב לְבֵיתָם וְלִמְקוֹמָם, חָזְרוּ גַּם כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵיתָם אֶל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ שָׁם גַּם כֵּן שָׂרֵי פוֹלִין וְחָזְרוּ כָּךְ עַד ק"ק זַסְלַב. וּמִשָּׁם וָהָלְאָה לֹא הָיָה בְּאוֹתוֹ זְמַן לֹא שַׂר וְלֹא יְהוּדִי, כִּי הָיוּ בְּכָל מְקוֹמוֹת פּוֹחֲזִים הָרְבֵּה וְהָיוּ מִתְיָרְאִים הַשָּׂרִים לִסַּע לְשָׁם. ובק"ק אוֹסְטְרָא ובק"ק זַסְלַב ובק"ק קוֹרֶץ (צפונית-מזרחית מזאסלאב ומאוסטרא) הָיוּ מֵעַם הַדַּכְּס דּוֹמִינְק יר"ה וְעַם הַדַּכְּס קוֹרְצְקִי (הדוכס של קורץ) לְעֶרֶךְ ב' אֲלָפִים אַנְשֵׁי חַיִל וְהָיוּ בּוֹטְחִים הַיְּהוּדִים שָׁם עַל ה' וְאַחַר כָּךְ עֲלֵיהֶם וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁיִּמְצְאוּ טֶרֶף לְנַפְשָׁם וּלְנֶפֶשׁ בֵּיתָם וְאוּלַי יְשַׁלְּמוּ לָהֶם אַנְשֵׁי עִירָם מָה שֶׁחַיָּבִים לָהֶם.

גְּזֵרָה שְׁנִיָּה דק"ק אוֹסְטְרָא

וַיַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי הָעִיר ק"ק אוֹסְטְרָא בְּעָרְמָה וַיֵּיטִיבוּ עִם הַיְּהוּדִים בִּתְחִלָּה וְכָתְבוּ סְפָרִים בְּכָל מְקוֹמוֹת סְבִיבוֹתֵיהֶם אֶל הַיְּהוּדִים מִן הָעִיר אוֹסְטְרָא שֶׁיָּשׁוּבוּ לְבֵיתָם וְלֹא יִתְיָרְאוּ מִפְּנֵי הַקּוֹזַקִין, כִּי הַמֶּלֶךְ עָשָׂה שָׁלוֹם עִמָּהֶם. וְהַיְּהוּדִים הָאֲבִיוֹנִים הָיְתָה לָהֶם שִׂמְחָה גְּדוֹלָה, כִּי הָיוּ סְבוּרִים שֶׁהָאֱמֶת אִתָּם, וְנָסְעוּ לק"ק אוֹסְטְרָא לְעֶרֶךְ ג' מֵאוֹת נְפָשׁוֹת. וְכַאֲשֶׁר הָיוּ שָׁם ג' שָׁבוּעוֹת, מִן ר"ח אָדָר עַד יוֹם ג' ח"י אָדָר ת"ט לפ"ק, שָׁלְחוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אוֹסְטְרָא אֶל הַקּוֹזַקִין שֶׁסָּבִיב לָהֶם שֶׁיָּבוֹאוּ מְהֵרָה לְשָׁם, כִּי יֵשׁ אֶצְלָם הַרְבֵּה יְהוּדִים וְשָׂרִים מֵעַם פּוֹלִין וְהֵמָּה יִהְיוּ בְּעֶזְרָם. וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה דְּי"ט אָדָר הנ"ל בָּאוּ כַּמָּה אֲלָפִים קוֹזַקִין לק"ק אוֹסְטְרָא, וְהָרְגוּ שָׁם לְכָל הַשָּׂרִים וְהַיְּהוּדִים עַל מְטוֹתֵיהֶם וְלֹא נִמְלְטוּ מִשָּׁם רַק ג' יְהוּדִים וְרֹאשׁ אֶחָד מֵהַשָּׂרִים עִם שְׁמֹנִים אִישׁ אַנְשֵׁי חַיִל. וַיִּרְדְּפוּ הַקּוֹזַקִין אַחֲרֵיהֶם וְהַשָּׂרִים

נָסוּ לִפְנֵיהֶם עַד אֲשֶׁר נִתְקוּ מִן הָעִיר כַּמָּה אֶלְפִים יְוָנִים וְחָזְרוּ הַשָּׂרִים פְּנֵיהֶם אֶל הַיְוָנִים הָרוֹדְפִים וַיַּכּוּ בָהֶם עַם רָב וּמַעַט מֵהֶם שֻׁנְמְלְטוּ לָעִיר.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַשָּׂרִים וְהַיְהוּדִים שֶׁבְּק"ק זְסְלַב וּבִשְׁאָר קְהִלּוֹת סָבִיב לק"ק אוֹסְטְרָא, בָּרְחוּ כֻּלָּם לְנַפְשָׁם, קְצָתָם לק"ק דּוּבְנָא גְּדוֹלָה ולק"ק אוֹלִיק (פולנית Olyka, בוולין, צפונית-מזרחית מדובנא), וּקְצָתָם לק"ק קְרֶמֶנִיץ. וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַמֶּלֶךְ קָזִימֶר יר"ה וְהַשָּׂרִים, שֶׁהַיְוָנִים עָדַיִן עֹמְדוּ בְּמִרְדָּם, עָשָׂה שַׂר הַצָּבָא לְהַשֵּׂר פִּירְלֵי וְשָׁלַח עִמּוֹ כְּשִׁלְשִׁים אֶלֶף אִישׁ לֵילֵךְ לְהִלָּחֵם עַל הַיְוָנִים. וַיֵּלֶךְ שַׂר הַצָּבָא פִּירְלֵי וְכָל מַחֲנֵהוּ לק"ק אוֹסְטְרָא וְנָקָם נִקְמָתוֹ מֵאַנְשֵׁי הָעִיר וְעָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים גְּדוֹלִים. וּמִשָּׁם הָלַךְ לְק"ק זְסְלַב וַיַּעֲרוֹךְ מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה אֵצֶל הַמָּקוֹם חָדָשׁ שֶׁל ק"ק זְסְלַב, סָמוּךְ לְמַבְצָר, נֶגֶד הַיְוָנִים וְעָשָׂה כַּמָּה נְקָמוֹת בְּאַנְשֵׁי הָעִיר זַסְלַב. וַיִּתְחַבְּרוּ אֵלָיו שָׁם כַּמָּה מֵאוֹת דַּלַּת עַם הַיְהוּדִים גִּבּוֹרֵי חַיִל וַיֵּלְכוּ גַּם כֵּן לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבֵיהֶם. וַיִּשְׁלַח שַׂר הַצָּבָא פִּירְלֵי כַּמָּה אֲלָפִים מֵעַם פּוֹלִין וְכַמָּה מֵאוֹת מִיהוּדִים אֶל הַמָּקוֹמוֹת סְבִיבוֹתֵיהֶם, שֶׁהָיוּ שָׁם מֵעַם הַיְוָנִים הַמּוֹרְדִים, וַיִּלָּחֲמוּ כְּנֶגְדָּם וַיַּכּוּ בָּעָם הַיְוָנִים מַכָּה רַבָּה וַיִּלְכְּדוּ כָּל הַמָּקוֹמוֹת, בְּכָל אֲשֶׁר יִפְנוּ יַצְלִיחוּ. וְגַם הַוּוֹיְוֹדָה קַמִינֶצְקִי שר הגליל של קאמיניץ דפודוליה וּשְׁמוֹ לַנְצְקוֹרוֹנְסְקִי, הוּא גִּבּוֹר מִלְחָמָה, הָיָה עִם כַּמָּה אֲלָפִים גִּבּוֹרֵי חַיִל בק"ק אוֹזְהוֹוְיץ (פולנית Ozohowce דרומית-מערבית מזסלב) תֵּשַׁע פַּרְסָאוֹת מק"ק זַסְלַב, וַיַּךְ הוּא גַּם כֵּן בַּיְוָנִים מִצַּד אַחֵר מַכָּה רַבָּה. וְהָיְתָה לָהֶם הַצְלָחָה גְּדוֹלָה כָּל יְמֵי עָמְדָם בַּמַּעֲרָכָה בק"ק זַסְלַב. י"ב שָׁבוּעוֹת עָמְדוּ שָׁם בַּמַּעֲרָכָה, וְעָשׂוּ נְקָמוֹת גְּדוֹלוֹת בַּיְוָנִים, כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ, כֵּן שִׁלְּמוּ לָהֶם.

וַיֵּלֶךְ שַׂר הַצָּבָא פִּירְלֵי עִם כָּל מַחֲנֵהוּ מק"ק זַסְלַב לְהִקָּרֵב אֶל הַוּוֹיְוֹדָא לַנְצְקוֹרוֹנְסְקִי עִם מַחֲנֵהוּ, וַיֵּלֶךְ שַׂר הַצָּבָא פִּירְלֵי עִם מַחֲנֵהוּ עַד הָעִיר צִיהַיינְסְקִי קַמְיֶן וְשָׁם הִתְחַבֵּר אֵלָיו הַוּוֹיְוֹדִי לַנְצְקוֹרוֹנְסְקִי עִם מַחֲנֵהוּ. וַיַּעַרְכוּ שָׁם מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש, שֶׁעַם פּוֹלִין הָלְכוּ עָלָיו לַמִּלְחָמָה וְהֶחֱרִיבוּ כַּמָּה מְקוֹמוֹת מֵהַיְוָנִים וְהִכּוּ בָהֶם מַכָּה רַבָּה וַיְהִי כְּמַחֲרִישׁ, כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אָסַף הוּא כָּל חֵילוֹ וְשָׁלַח אֶל מֶלֶךְ הַקֻּדָרִים, שֶׁיָּבוֹא הוּא עִם כָּל חֵילוֹ.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע שַׂר הַצָּבָא פִּירְלֵי, שֶׁהַיְוָנִים וְהַקֻּדָרִים מִתְאַסְּפִים פַּעַם שְׁלִישִׁית, וַיִּשְׁלַח סְפָרִים וְהוֹדִיעַ אֶל הַמֶּלֶךְ קָזִימֶר יר"ה, שֶׁיִּגְזוֹר עַל כָּל מְדִינוֹת פּוֹלִין, שֶׁיָּבוֹאוּ כָּל הַשָּׂרִים לַעֲזוֹר לַאֲחֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה. וְכֵן עָשָׂה הַמֶּלֶךְ וְצִוָּה לְהוֹצִיא כְּרוּז בְּכָל מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ, מִי שֶׁהוּא שַׂר וְכָתַב שְׁמוֹ בְּאִיסְטַרְטָיָא שֶׁל מֶלֶךְ (בחיל המלך, עפ"י איכ"ר ב') יֵלֵךְ לַמִּלְחָמָה אוֹ יִשְׁלַח עַבְדּוֹ בְּמְקוֹמוֹ, בְּאַבּוּד שְׁרָרָה שֶׁלּוֹ מִי שֶׁלֹּא יֵלֵךְ לַמִּלְחָמָה. וַיִּתְמַהְמְהוּ הַשָּׂרִים לֵילֵךְ בְּמֶרְכַּבְתָּם, כַּנָּהוּג שֶׁלָּהֶם, וְהַקֻּדָרִים וְהַיְוָנִים הָיוּ כְּחוֹל הַיָּם וּמְהֻמָּרוּ לָלֶכֶת. וְכַאֲשֶׁר

קָרְבוּ הַיְוָנִים אֶל הַמַּחֲנֶה פּוֹלִין, נָסְעוּ מַחֲנֵה פּוֹלִין עוֹד שֵׁשׁ פַּרְסָאוֹת עַד ק"ק בזרמושט [?] וּזְבַרַ"שׁ (על גבול פודוליה) וְשָׁם בָּא אֲלֵיהֶם מק"ק לְבוּב הַדֶּכֶס וישְׁנֶוְצְקִי וְהַשַּׂר חְרוֹנְזִי גִיסוֹ (נושא-הדגל קוניצפולסקי) וְעִמָּהֶם כַּמָּה אֲלָפִים גִּבּוֹרֵי חָיִל. וַיַּעַרְכוּ מַחֲנֵה פּוֹלִין מַעֲרָכָה שֶׁלָּהֶם בְּעִיר זְבַרַ"שׁ, וַיְחַזְּקוּ הָעִיר מְאֹד וַיִּשְׁפְּכוּ סָבִיב לָעִיר סוֹלְלוֹת וְדֵיק וּמַיִם סָבִיב לָהֶם. וַיְהִי בְּר"ח אָב ת"ט לפ"ק בָּא צַר הָאַן הַמֶּלֶךְ שֶׁל הַקֻּדָרִים וְעִמּוֹ קֻדָרִים עַם רַב כְּחוֹל הַיָּם וְהַצּוֹרֵר חָמֵשׁ ימ"ש וְעַמּוֹ הַיְוָנִים עַם רַב כְּחוֹל הַיָּם וַיָּצוּרוּ עַל מַחֲנֵה פּוֹלִין סָבִיב מִנֶּגֶד, כִּי לֹא יָכְלוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַמַּחֲנֶה, כִּי יוֹרוּ הַמּוֹרִים מִן הַחוֹמָה בְּקַנֵי הַשַּׂרְפָה הַגְּדוֹלִים וַיַּהַרְגוּ בָהֶם לָאֲלָפִים וּרְבָבוֹת. וַיָּצוּרוּ כָּךְ עַל מַחֲנֵה פּוֹלִין שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת עַד שֶׁמַּתּוּ הָרְבֵּה שָׂרִים בְּרֹעַב, וְשַׂר צָבָא פִּירְלֵי גַּם כֵּן מֵת בַּמַּעֲרָכָה וַיְחַזֵּק הַדֶּכֶס וישְׁנֶוְצְקִי אֶת לֵב הָעָם וְעָשָׂה סְפָרִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַמֶּלֶךְ אֵלָיו שֶׁיָּבֹא לַעֲזוֹר לָהֶם וְעַם פּוֹלִין הָרְבֵּה עִמּוֹ, וְלֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, כִּי אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא אֲלֵיהֶם, וְהוּא עָשָׂה רַק לְחַזֵּק לֵב הָעָם, לוּלֵא זֹאת הָיוּ מוֹסְרִין אֶת עַצְמָם בְּיַד הָאוֹיֵב, מִפְּנֵי הָרָעָב הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה בְּמַחֲנֵה פּוֹלִין וְהָיוּ אוֹכְלִים הַסּוּסִים וְהַכְּלָבִים מִפְּנֵי הָרָעָב. וְלִפְעָמִים עָשָׂה הַדֶּכֶס וישְׁנֶוְצְקִי חֲפִירָה תַּחַת הָאָרֶץ וְהָלַךְ עִם חֵילוֹ וְגִיסוֹ הַשַּׂר חְרוֹנְזִי עִם חֵילוֹ, וַיִּפְלְטוּ בְּפֶתַע פִּתְאוֹם עַל מַחֲנֵה הַיְוָנִים וְהַקֻּדָרִים סָבִיב וַיַּךְ בָּהֶם מַכָּה רַבָּה אֲלָפִים וּרְבָבוֹת. וְהוּא הָלַךְ בְּרֹאשׁ כֻּלָּם, כְּדֵי לְחַזֵּק לֵב הָעָם, שֶׁלֹּא יָבֹא מֹרֶךְ בִּלְבָבָם.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַמֶּלֶךְ קַזִימֶר יר"ה שֶׁמַּחֲנֵה פּוֹלִין הוּא בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק מִן הַקֻּדָרִים וְהַיְוָנִים, וַיֶּאֱסוֹר הוּא מֶרְכַּבְתּוֹ וְהָלַךְ הַמֶּלֶךְ בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ לְמַלְחָמָה וְעִמּוֹ כְּעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ גִּבּוֹרֵי חָיִל. וְאַחֲרָיו הָיוּ מִתְאַסְּפִים כָּל שָׂרֵי פּוֹלִין וְלֹא הָיָה מַמְתִּין עֲלֵיהֶם וְהָלַךְ עִם עֶשְׂרִים אֶלֶף לַעֲזוֹר אֶת עַמּוֹ שֶׁהֵם בְּמָצוֹר. וְכַאֲשֶׁר בָּא סָמוּךְ לַמָּצוֹר שֶׁל הַקֻּדָרִים וְהַיְוָנִים וַיִּסַּבְּבוּ כַּמָּה מֵאוֹת אֶלֶף קֻדָרִים וְיוָנִים אֶת הַמֶּלֶךְ וּמַחֲנֵהוּ, וַתֶּחֱרַד כָּל הַמַּחֲנֶה וַיָּמָת לִבָּם בְּקִרְבָּם וְלֹא שָׁלַף אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ מִן מַחֲנֵה הַמֶּלֶךְ. וַיִּפֶּן הַמֶּלֶךְ כֹּה וְכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ מִלְחָמָה וַיִּקְצוֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד עַל עַמּוֹ וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ וְכִמְעַט שֶׁלֹּא תָּפְסוּ הַקֻּדָרִים אֶת הַמֶּלֶךְ חַי. וַיַּרְא הַמֶּלֶךְ כִּי כְלָתָה אֵלָיו הָרָעָה וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ פָּנָיו לָלֶכֶת לְעִיר זְבוֹרוֹב (ממערב לזבאראש) עִם מַחֲנֵהוּ, כִּי הָעִיר הַזֹּאת קִרְוָבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִיא מִצָּעָר וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל עַמּוֹ, אַמְלָטָה נָא הָעִיר הַזֹּאת הֲלֹא מִצָּעָר הִיא וּתְחִי נַפְשִׁי, וַיִּמָּלֵט שָׁמָּה הַמֶּלֶךְ וְכָל מַחֲנֵהוּ. וַיִּלָּחֵם עִם הַקֻּדָרִים וְהַיְוָנִים מִן הָעִיר זְבוֹרוֹב כְּמוֹ שְׁנֵי יָמִים וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת הַשַּׂר אוסט[ו]לִינְסְקִי, מִשְׁנֶה שֶׁלּוֹ, אֶל מֶלֶךְ הַקֻּדָרִים (איסלאם גיריי) לְהִתְפַּשֵּׂר עִמּוֹ וְלַעֲשׂוֹת עִמּוֹ שָׁלוֹם וְאַחַר כָּךְ הַצּוֹרֵר חָמֵשׁ ימ"ש בְּעַל כָּרְחוֹ יַעֲנֶה אָמֵן. מִיָּד פָּסְקוּ מִלְּחָמוֹם כְּנֶגֶד הַמֶּלֶךְ וְצַר הָאַן, הַמֶּלֶךְ שֶׁל הַקֻּדָרִים, נָסַע עִם כַּמָּה מֵאוֹת קֻדָרִים לְעִיר זְבוֹרוֹב, לְדַבֵּר עִם הַמֶּלֶךְ

בְּעַצְמוֹ וּלְהִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ עַל עִנְיַן הַפְּשָׁרָה. וְנִתְפַּשְׁרוּ, שֶׁהַמֶּלֶךְ יר"ה יִתֵּן לוֹ שְׁתֵּי מֵאוֹת אֶלֶף זְהוּבִים כְּנֶגֶד מַה שֶּׁחַיָּב לוֹ מִקֶּדֶמֶת דִּנָא לִתֵּן דָּבָר קָצוּב מַס בְּכָל שָׁנָה וְלֹא נָתַן לוֹ, וּבְתְנַאי שֶׁיִּתְּנוּ גַּם כֵּן שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא לִפְדּוֹת בְּעַד מֵאָה אַלְפֵי זְהוּבִים וְנָתַן לוֹ הַמֶּלֶךְ לְמַשְׁכּוֹן כַּמָּה שָׂרִים גְּדוֹלִים עַד שֶׁיִּשְׁלַח לוֹ הַמָּעוֹת.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע הַצּוֹרֵר חְמֵיל ימ"ש שֶׁהַקְּדָרִים נִתְפַּשְׁרוּ עִם הַמֶּלֶךְ, יָרֵא לְנַפְשׁוֹ וְנָסַע גַּם כֵּן לְעִיר זְבוֹרוֹב אֶל הַמֶּלֶךְ וְנָפַל לְרַגְלָיו שֶׁל הַמֶּלֶךְ וּבָכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ וְאָמַר: כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה, הַשָּׂרִים בְּעַצְמָם גָּרְמוּ לָהֶם, וְדִבֵּר עִם הַמֶּלֶךְ כַּמָּה עִנְיָנִים אֲשֶׁר לֹא נִתְגַּלָּה לְשׁוּם אָדָם, אֲבָל הַמֶּלֶךְ בְּעַצְמוֹ מִתְגָּאָה מִלְּדַבֵּר אִתּוֹ וְדִבֵּר עִמּוֹ עַל יְדֵי מֵלִיץ וְנִתְפַּשֵּׁר עִמּוֹ שֶׁיֵּלֵךְ וְיָשׁוּב לְבֵיתוֹ עִם כָּל מַחֲנֵהוּ וּלְשָׁם יִשְׁלַח הַמֶּלֶךְ חֲמִשָּׁה שָׂרִים גְּדוֹלִים שֶׁנִּקְרְאוּ בְּלָשׁוֹן פּוֹלִין קוֹמִיסָרִי וְיִתְוַכְּחוּ עַל עִנְיַן הַפֶּשַׁע בֵּין עַם הַיְוָנִים וְעַם פּוֹלִין, כִּי בַקָּשָׁתוֹ שֶׁל חְמֵיל ימ"ש הָיְתָה שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף קוֹזַקִין, שֶׁלֹּא יִתְּנוּ מַס הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִקֶּדֶמֶת דִּנָא, וְאוֹתָן ל' אֲלָפִים יִהְיֶה רְשׁוּת בְּיָדוֹ לִבְרֹר מֵאֵיזֶה מְקוֹמוֹת שֶׁיִּיטַב בְּעֵינָיו, הֵן מִמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵם תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת הַמֶּלֶךְ, הֵן תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת הַשָּׂרִים, וְהָעִיר טְשֶׁהְרִין עִם כָּל אֲגַפֶּיהָ יִהְיֶה שָׁלוֹ לְעוֹלָם וָעֶד לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו. גַּם הוּא, אוֹ אַחֵר מִן הַקּוֹזַקִין, יִהְיֶה אֶחָד מִן הַשִּׁבְעָה וּוַיְוֹדֶ (ריבוי באידיש מוויוודא, כלומר, שרי הגלילות) וְיֵשֵׁב בְּכָל פַּעַם בְּבֵית וַעַד (בבית-הנבחרים הפולני) עִם הַמֶּלֶךְ. וְכֵן הַמֶּלֶךְ יִגְזוֹר עַל הַיְהוּדִים, שֶׁלֹּא יָדוּרוּ בְּאוֹתָם מְקוֹמוֹת שֶׁיִּדּוּרוּ שָׁם קוֹזַקִין מֵאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף. וְכֵן שְׁאָר תְּנָאִים הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא הָיָה אֶפְשָׁר בָּעוֹלָם, וְדָחָה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ בְּאוֹתָהּ הַפַּעַם שֶׁיָּשׁוּב לְבֵיתוֹ וַחֲמִשָּׁה שָׂרִים קוֹמִיסָרִי יְפַשְּׁרוּ אִתּוֹ.

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָזְרוּ הַקֶּדָרִים וְהַיְוָנִים לְבֵיתָם, וְעַל הַדֶּרֶךְ עָשׂוּ הַקֶּדָרִים נְקָמוֹת גְּדוֹלוֹת בְּעַם הַיְוָנִים שֶׁבַּעֲיָרוֹת וּכְפָרִים שֶׁמָּרְדוּ בַּמֶּלֶךְ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהַמֶּלֶךְ נָתַן לָהֶם רְשׁוּת שֶׁיַּחֲרִיבוּ אוֹתָם מְקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ שָׁם מוֹרְדִים. וְשָׁרְפוּ לק"ק אוֹסְטְרָא וַאֲגַפֶּיהָ וק"ק זַסְלַב וַאֲגַפֶּיהָ וק"ק קְרֶמְנִיץ עִם אֲגַפֶּיהָ וק"ק בַּזַלְיָאה (על נהר סלוטש, דרומית-מזרחית מקרמניץ) וַאֲגַפֶּיהָ וק"ק סַטִּינוֹב (בפודוליה) וַאֲגַפֶּיהָ עַד קַמְיֶנֶץ-פּוֹדוֹלְסְקִי, עַל עֶשְׂרִים פַּרְסָאוֹת אֹרֶךְ וְרֹחַב, הַכֹּל חֻרְבּוּ וְשָׁרְפוּ הַמְּקוֹמוֹת. וְהָעָם הַיְוָנִים הַיּוֹשֵׁב בָּהֶם קָצַת מֵהֶם הָרְגוּ בַּחֶרֶב, וּרְבָבוֹת יְוָנִים לָקְחוּ הַקֶּדָרִים בַּשִּׁבְיָה, וְלֹא נִשְׁאֲרוּ רַק אוֹתָם הַנֶּחְבָּאִים בַּיְּעָרוֹת וּבָאֲגַמִּים. וְנָקַם הַשֵּׁם מֵהֶם נְקַמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵם בְּעַצְמָם הִצְדִּיקוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין. וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ מִן הַמִּלְחָמָה כָּל שְׁנַת ת"י לפ"ק וּשְׁנַת תי"א לפ"ק עַד חַג הַפֶּסַח.

וַיְהִי אַחַר חַג הַסֻּכּוֹת ת"י לפ"ק חָזְרוּ לְבֵיתָם וְעַל מְקוֹמָם הַשָּׂרִים שֶׁל פּוֹלִין, וְגַם כֵּן שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל יַתְמֵי דְיַתְמֵי וַיִּהְיוּ חֲסֵרִים וְדַלִּים וְגַם שָׁם לֹא מָצְאוּ מָנוֹחַ, כִּי הָיָה יְקָר גָּדוֹל וְלֹא הָיְתָה שׁוּם מִחְיָה בָּעוֹלָם, כִּי הָאֻמּוֹת בְּנֵי הַיְוָנִים הַדַּלִּים מֵתוּ לַאֲלָפִים וְלִרְבָבוֹת בָּרָעָב.

וְלֹא הָיָה כָּל כָּךְ רָעָב לְלֶחֶם רַק הָיוּ נְפִישֵׁי נְפִיחֵי כָּפָן דְּלֵית אִיסָר(מרובים נפוחי רעב, כיוון שאין פרוטה), מִפְּנֵי שֶׁגָּזְלוּ מֵהֶם הַקוֹזַקִין וְהַקֻּדָרִים כָּל מְמוֹנָם וּרְכוּשָׁם. וְהַיְוָנִים הָעֲשִׁירִים, קְצָתָם בּוֹרְחִים אֶל אֶחוֹרֵי הַנָּהָר נֵיפּוּר אֶל הַקוֹזַקִין, כִּי הָיוּ מִתְיָרְאִים מִן הַשָּׂרִים שֶׁלֹּא יִנְקְמוּ מֵהֶם נִקְמָתָם, וּקְצָתָם אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לוֹ מָמוֹן חָפַר בַּקַּרְקַע שֶׁלֹּא יִגְזְלוּ הַשָּׂרִים מִמֶּנּוּ וְעָשָׂה עַצְמוֹ כְּעָנִי. וְהַיְהוּדִים הָאֲבְיוֹנִים, אַף שֶׁהָיוּ בְּדַלֵּי דַלּוּת הָיוּ נִרְאִין בְּעֵינֵי הֶמּוֹן עַם וְהַשָּׂרִים שֶׁהֵם עֲשִׁירִים וְכָל אֶחָד קָאָמַר: הַב הָב. הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים הָיוּ רוֹצִים מַס וְלֹא הָיָה לָהֶם מָמוֹן שׁוּם פְּרוּטָה וְהָיוּ נוֹתְנִים הַמַּעֲשֵׂר מִן כָּל מַה שֶּׁנִּשְׁאַר לָהֶם יֶתֶר הַפְּלֵיטָה מִכֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים וְהָיוּ נוֹתְנִין לָהֶם בַּחֲצִי שׁוֹוִי. וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ הוֹצָאוֹת אֲחֵרוֹת, כְּמוֹ לְאַנְשֵׁי מִלְחָמָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנוֹתְנִין הַמַּעֲשֵׂר כְּמוֹ עִשּׂוּרֵיתָא דְּרַבָּי (עישור של רבי יהודה הנשיא. רומז לברייתא (כתובות ס"ח ב'): "רבי אומר: בת הניזונת מן האחים נוטלת עישור נכסים. אמרו לו לרבי: לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן, אין לו לבן במקום בנות כלום? אמר להם: כך אני אומר: ראשונה נוטלת עישור נכסים, שניה במה ששיירה ושלישית במה ששיירה" וכו') עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בְּיָדָם הַמַּעֲשֵׂר, וְהַדַּלּוּת הוֹלֵךְ וְחָזָק. אַף עַל פִּי כֵן הָיוּ נוֹתְנִים שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לְהַקב"ה שֶׁהָיָה שָׁלוֹם. וּבְמָקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ דָּרִים הַקוֹזַקִין, הָיָה שָׁם מַשָּׂא וּמַתָּן טוֹב כִּי הָיוּ הַכֹּל עֲשִׁירִים וּמְלָכִים מִן גְּזֵלוֹת יְהוּדִים וְשָׂרִים, רַק שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל שׁוּם שַׂר אוֹ יְהוּדִי לָבֹא שָׁמָּה, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה הַפֶּשֶׁר עִמָּהֶם וְלֹא הָיוּ דָּרִים שָׁם יְהוּדִים וְשָׂרִים רַק עַד ק"ק פַּוְלוֹוִיטְשׁ (על נהר רוס, בין שדה-לבן וברדיטשב) וְעַד בְּכָלָל וְלֹא יוֹתֵר. וְהָיוּ תּוֹפְסִין הַקוֹזַקִין כָּל מְדִינוֹת רוּסְיָא עַל מֵאָה פַּרְסָה אֹרֶךְ וְרוֹחַב לְמַשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּתְפַּשְּׁרוּ עִמָּהֶם הַשָּׂרִים כנ"ל.

בַּיָּמִים הָהֵם עָשָׂה הַמֶּלֶךְ יר"ה פֶּסֶק בְּכָל מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ, מִי שֶׁהֵמִיר דָּתוֹ מֻחֲמַת אָנְסוֹ רַשַׁאי לַחֲזוֹר לְדָתוֹ. וְחָזְרוּ כָּל הָאֲנוּסִים לִהְיוֹת יְהוּדִים וְהָיוּ דָּרִים בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵמִירוּ וְנַעֲשׂוּ יְהוּדִים בְּפַרְהֶסְיָא בְּכָל מְקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ יְהוּדִים דָּרִים שָׁם. וּבְמָקוֹמוֹת הַקוֹזַקִין, שֶׁלֹּא הָיוּ יְהוּדִים דָּרִים שָׁם בְּאוֹתָהּ פַּעַם, כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם, נָסוּ הָאֲנוּסִים מִשָּׁם וְנָשִׁים שֶׁנִּשְׁאוּ הַקוֹזַקִין לְנָשִׁים בָּרְחוּ גַּם כֵּן לְאוֹתָם מְקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ יְהוּדִים דָּרִים שָׁם. וְנַעֲשׂוּ יְהוּדִים כַּמָּה מֵאוֹת אֲנוּסִים. וּבְכָל מְקוֹמוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהֶם הֲרִיגוֹת נִשְׁאֲרוּ כַּמָּה מֵאוֹת נְעָרִים קְטַנִּים וְתִינוֹקוֹת קְטַנּוֹת שֶׁהֵמִירוּ, וְלָקְחוּ אוֹתָם הַיְהוּדִים מִיַּד הָעַכּוּ"ם בְּיָד חֲזָקָה וְכָתְבוּ לְכָל אֶחָד קֶמֵעַ מֵאֵיזֶה מִשְׁפָּחָה הוּא, עַל יְדֵי דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה, וְתָלוּ הַקֶּמֵעַ עַל צַוָּארוֹ. וְהַרְבֵּה נָשִׁים נַעֲשׂוּ עֲגוּנוֹת וְהַרְבֵּה אַלְמָנוֹת נַעֲשׂוּ עֲגוּנוֹת בְּשִׁבְיל שֶׁנִּפְלוּ לִפְנֵי הַיָּבָם שֶׁהָלַךְ לִמְדִינָה אֲחֶרֶת וְעָשׂוּ לָהֶם גְּאוֹנֵי אֶרֶץ דְּאַרְבָּע אַרְצוֹת יצ"ו (הרבנים שבועד ד' הארצות – המוסד האבטונומי העליון של יהודי פולין. ארבעת הארצות: פולין-גדול, פולין-קטן, וולין רוסיא (האדומה) ופודוליה). הַרְבֵּה תַּקָּנוֹת הֲגוּנוֹת. וְתִקְּנוּ תַּעֲנִית

צְבִוּר (בדור שעבר עוד היתה תענית כ' סיון נוהגת בכמה קהילות באוקראינה ובמקומות אחרים) לְכָל מְדִינַת פּוֹלִין בְּיוֹם עֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ סִיוָן לְדוֹרוֹת, בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ הֲרִיגוֹת נֶמְרוֹב כַּיָּדוּעַ לַכֹּל, שֶׁהָיְתָה קְהִלָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁמָּסְרוּ עַצְמָם לַהֲרִיגָה עַל קִדֻּשַׁת הַשֵּׁם, זְכוּתָם תַּעֲמוֹד לָנוּ וְהַשֵּׁם יִנְקוֹם דָּמָם.

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדֵּל הַמֶּלֶךְ אֶת הַדֶּכֶס וישְׁנְוֶצְקִי עַל כָּל הַשָּׂרִים וְעָשָׂהוּ שַׂר צָבָא עַל כָּל מַחֲנֵה פּוֹלִין. וְלֹא קִבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת שַׂר צָבָא, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַגְּוֶרֶלָה כָּל יְמֵי חַיָּיו, אַף כְּשֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא שֶׁנִּשְׁבּוּ בְּיַד הַקֻּדָּרִים לֹא יִקָּחוּ מִמֶּנּוּ הַגְּוֶרֶלָה, אָז יֵלֵךְ הוּא עִם כָּל מַחֲנֵה פּוֹלִין אֶל אֲחוֹרֵי הַנָּהָר נֶיפּוּר וְיַכְנִיעַ לַקּוֹזַקִין תַּחַת יָדוֹ כְּיַד ה' הַטּוֹבָה עָלָיו וְיָשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ.

וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש אֶת הַדָּבָר, הָיָה מִתְיָרֵא לְנַפְשׁוֹ שֶׁמָּא יִתְרַצֶּה לוֹ הַמֶּלֶךְ, וְלֵב כָּל הָעָם הָיָה אַחַר הַדֶּכֶס וישְׁנְוֶצְקִי. מִיָּד שָׁלַח חְמֶיל ימ"ש אֶל מֶלֶךְ הַקֻּדָּרִים שֶׁיּוֹצִיא שְׁנֵי שָׂרֵי צָבָא שֶׁל מְדִינַת פּוֹלִין מִבֵּית כֶּלֶא וְהוּא יִתֵּן לוֹ הַמּוֹתָר דְּמֵי פִּדְיוֹן נַפְשָׁם מַה שֶּׁנִּשְׁאֲרוּ חַיָּבִים, לֹא מִפְּנֵי אַהֲבָתָם אֶלָּא מִפְּנֵי שִׂנְאַת הַדֶּכֶס וישְׁנְוֶצְקִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה שַׂר צָבָא. וְכֵן עָשָׂה מֶלֶךְ הַקֻּדָּרִים וְהוֹצִיאָם לְחֵרוּת אֶת שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא, אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד פּוֹטוֹצְקִי, וְשֵׁם הַשֵּׁנִי קַלִינוֹפְסְקִי. וַיִּתְמְהוּ הַמֶּלֶךְ וְכָל הַשָּׂרִים עַל שֶׁהוֹצִיאָם מֶלֶךְ הַקֻּדָּרִים לֶחֵרוּת וְלֹא יָדְעוּ מֵאֵיזֶה סִבָּה [וֶהֱ]שִׁיבָם הַמֶּלֶךְ עַל כַּנָּם כְּבָרִאשׁוֹנָה.

בַּיָּמִים הָהֵם עָלָה הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש עִם כָּל מַחֲנֵהוּ עַל מְדִינוֹת וולִיחַי וְהֶחֱרִיבָם עַל שֶׁהֶחְבִּיאוּ כַּמָּה שָׂרִים וִיהוּדִים וְעַל שֶׁלָּקְחוּ הַוולְחִין מִיָּד הַקֻּדָּרִים בְּיָד חֲזָקָה כַּמָּה מֵאוֹת שְׁבוּיִים וְהוֹצִיאוּם לְחֵרוּת. וּבַחֲזָרָתָם מִמְּדִינוֹת וולִיחַי הֵבִיאוּ שָׁלָל גָּדוֹל וּמָכְרוּ הַרְבֵּה לִיְהוּדִים, אֲבָל לֹא נִזּוֹק שׁוּם יְהוּדִי כִּי הָיָה שָׁלוֹם עִם הַיְּהוּדִים בְּאוֹתָהּ פַּעַם.

וּבַיָּמִים הָהֵם מָרְדוּ גַּם הַיְוָנִים אֲשֶׁר בְּמְדִינַת מוֹסְקְוִי בְּמֶלֶךְ פּוֹלִין וַיִּתְלַקְּטוּ אֲלֵיהֶם אֲנָשִׁים רֵיקִים מִן הַקּוֹזַקִין. וְהַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש כָּתַב סְפָרִים אֶל הַמֶּלֶךְ, שֶׁאַל יִדְאַג עֲבוּר מְרִידַת הַמ[וֹ]סְקְוִיטֶר שֶׁהוּא יֵלֵךְ עִם הַקּוֹזַקִין שֶׁלּוֹ וְיִלָּחֵם עִמָּהֶם וַיַּכְנִיעֵם תַּחַת הַמֶּלֶךְ. אֲבָל הַמֶּלֶךְ הֵבִין בְּחָכְמָתוֹ, כִּי תּוֹאֲנָה הוּא מְבַקֵּשׁ וְעָשָׂה שָׁלוֹם עִם הַמּוֹסְקְוִיטֶר בְּעַל כָּרְחוֹ.

בַּיָּמִים הָהֵם שָׁלַח מֶלֶךְ פּוֹלִין שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים שְׁקוּרִין בִּלְשׁוֹן פּוֹלִין קוֹמִיסָרִי לְהִתְפַּשֵּׁר עִם הַקּוֹזַקִין וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְפַּשֵּׁר עִמָּהֶם, כִּי בִקְּשׁוּ דְּבָרִים רַבִּים שֶׁהָיוּ נֶגֶד הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וְהַמְשִׁיכוּ הַדְּבָרִים עַד חַג הַפֶּסַח תי"א לפ"ק. וַיְהִי קֹדֶם פֶּסַח הנ"ל הִתְאַסְפוּ הַקֻּדָּרִים וְהַיְוָנִים פַּעַם רְבִיעִית וְשָׁתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחַג הַפֶּסַח אַרְבַּע כּוֹסוֹת הַתִּרְעֵלָה וְהָרְגוּ כַּמָּה מֵאוֹת יְהוּדִים וְכַמָּה מֵאוֹת הָלְכוּ בַּשִּׁבְיָהּ אֶל הַקֻּדָּרִים וְצָרוֹת אֲחֵרוֹנוֹת מְשַׁכְּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. וַיִּבְרַח יַעֲקֹב פַּעַם רְבִיעִית וַיָּנוּסוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד ק"ק לְבוּב הַבִּירָה. וְהָלַךְ

הַמֶּלֶךְ יר"ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ נֶגְדָּם לַמִּלְחָמָה וְעִמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אֲנָשִׁים גִּבּוֹרֵי חַיִל שֶׁל עַם פּוֹלִין וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף אִישׁ אַשְׁכְּנַזִּים וְצָרְפַתִּים וּסְפָרַדִּים (חיילים שכירים). גַּם אֶלֶף אַנְשֵׁי חַיִל יְהוּדִים. וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ מֵעַם פּוֹלִין נִשְׁאֲרוּ סָבִיב לוּבְּלִין, שֶׁלֹּא יִהְיוּ עַם פּוֹלִין בִּכְנוּפְיָא אַחַת מִפְּנֵי הָרָעָב. וּמִיּוֹם הִוָּסְדָה מְדִינַת פּוֹלִין עַד עַתָּה לֹא הָיָה כָּל כָּךְ הַרְבֵּה עַם פּוֹלִין בְּיַחַד כְּמוֹ בַּיָּמִים הָהֵם. וְהַקֻּדָּרִים וְהַיְוָנִים הָיוּ עַם רַב כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב. וַיַּעֲרוֹךְ הַמֶּלֶךְ מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה וְתֶקַע אָהֳלוֹ בְּבֵית-הַכְּמָרִים בְּק"ק סְקַל וּשְׁאָר עִם הַמֶּלֶךְ עָרְכוּ מַעֲרָכָה בֵּין ק"ק סְקַל וק"ק בֶּרֶסְטֶצְקָא (בוולין, על נהר סטיר), וְעִמָּהֶם שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא וְהַדֻּכֵּס וִישְׁנֶוֶצְקִי. וַיָּבוֹאוּ הַקֻּדָּרִים וְהַיְוָנִים בְּפֶתַע פִּתְאוֹם עֲלֵיהֶם בִּצְעָקוֹת גְּדוֹלוֹת וּבְקוֹלוֹת מְשֻׁנִּים כְּמִנְהָגָם וְאָמְרוּ: נִפּוֹל עַל עַם פּוֹלִין וְנַכֶּה אוֹתָם כְּפַעַם בְּפַעַם, וְהֵם לֹא יֵדְעוּ כִּי ה' אִתָּנוּ וְעִם הַמֶּלֶךְ יר"ה, וַיִּכּוּ בַּתְּחִלָּה בְּעַם פּוֹלִין, אַחַר כָּךְ נָבְרָה יַד עַם פּוֹלִין וְחִזְקוּ עַם הָאַשְׁכְּנַזִּים אֶת יָדָם וְאָזְרוּ חַיִל וַיַּכּוּ בַּקֻּדָּרִים וְהַיְוָנִים מַכָּה רַבָּה וַיַּכּוּם וַיִּרְדְּפוּם עַד חָרְמָה. וּמֶלֶךְ הַקֻּדָּרִים בָּרַח לְאַרְצוֹ בְּחֶרְפָּה גְּדוֹלָה וּבִמְתֵי מְעַט וְלָקַח עִמּוֹ בַּשְּׁבְיָה אֶת הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש, עַל שֶׁלֹּא הוֹדִיעַ לוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ פּוֹלִין יֵשׁ לוֹ כָּל כָּךְ עַם רַב וְחֶרְפָּה הוּא לוֹ עַל שֶׁבָּרַח בִּמְתֵי מְעַט וְאָבַד כָּל עַמּוֹ. וְכָל שָׂרָיו הַגְּדוֹלִים הָלְכוּ בַּשְּׁבְיָה אֲצֶל הַמֶּלֶךְ פּוֹלִין וּבְתוֹכָם בֶּן אֲחִיו שֶׁל מֶלֶךְ הַקֻּדָּרִים, וּשְׁאָר עַם הַקּוֹזַקִין הָיוּ בְּמָצוֹר כַּמָּה יָמִים מֵעַם פּוֹלִין, וַיָּקוּמוּ וַיָּנוּסוּ בַּנֶּשֶׁף, וַיַּעַזְבוּ אֶת אָהֳלֵיהֶם וְאֶת סוּסֵיהֶם וַעֲגָלוֹת מְלֵאוֹת כָּל טוּב וְכָל הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר הִיא, וַיָּנוּסוּ לְנַפְשָׁם. וְהַמֶּלֶךְ יר"ה שָׁב לְבֵיתוֹ עִם שָׂרָיו וַעֲבָדָיו בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה וְלֵב טוֹב בְּיוֹם טו"ב לְמָנַחֶם תי"א לפ"ק. וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ הַקֻּדָּרִים סְפָרִים אֶל הַמֶּלֶךְ יר"ה, שֶׁיּוֹצִיא לְחֵרוּת בֶּן אָחִיו וְיִתֵּן לוֹ תְּמוּרָתוֹ הָאוֹיֵב שֶׁלּוֹ הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש, שֶׁהָיָה בַּיָּמִים הָהֵם בַּשְּׁבְיָה אֶצְלוֹ, וְגַם אַרְבָּעָה אֲלָפִים שָׂרִים גְּדוֹלִים מֵעַם פּוֹלִין הַנְּתוּנִים בַּשְּׁבְיָה אֶצְלוֹ יִתֵּן לוֹ תְּמוּרַת בֶּן אָחִיו. וְלֹא רָצָה הַמֶּלֶךְ, וְהֵשִׁיב לְמֶלֶךְ הַקֻּדָּרִים בְּנַאֲוָתוֹ שֶׁיַּחֲזִיק לַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש מְאֹד וְהוּא יִקַּח אוֹתוֹ מִיָּדוֹ בְּבֵיתוֹ, לְהוֹדִיעַ, שֶׁגַּם עַל הַקֻּדָּרִים יָבֹא מֶלֶךְ פּוֹלִין וְעִמּוֹ לַמִּלְחָמָה. וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא שֶׁלּוֹ וְהַדֻּכֵּס וִישְׁנֶוֶצְקִי וְעִמָּהֶם ק"ן אֶלֶף אִישׁ גִּבּוֹרֵי חַיִל לְכִבּוּשׁ עָרֵי הַיְוָנִים שֶׁבִּמְדִינַת רוּסְיָא וְאַחַר כֵּן יֵלְכוּ לַמִּלְחָמָה עַל הַקֻּדָּרִים, וְכֵן עָשׂוּ וְהָלְכוּ וְכָבְשׁוּ הֶעָרִים שֶׁבִּמְדִינַת רוּסְיָא מָתוֹן מָתוֹן.

בָּעֵת הַהִיא נִתְקַנְּאוּ הַשָּׂרִים בְּהַדֻּכֵּס וִישְׁנֶוֶצְקִי שֶׁהוֹלֵךְ וְגָדוֹל וְנָתְנוּ לוֹ סַם הַמָּוֶת לְהַשְׁקוֹתוֹ, וּמֵת הַדֻּכֵּס וִישְׁנֶוֶצְקִי זֶכֶר לִבְרָכָה, וְהִנִּיחַ אַחֲרָיו בְּנוֹ בֶּן ט"ז שָׁנִים וְהוּא גַּם כֵּן גִּבּוֹר מִלְחָמָה וַיִּמָּלֵא מְקוֹם אָבִיו. וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ מֶלֶךְ הַקֻּדָּרִים שֶׁמֵּת הַגִּבּוֹר חַיִל הַדֻּכֵּס וּשְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא בָּאִים עָלָיו לַמִּלְחָמָה הִתְפַּשֵּׂר עִם הַצּוֹרֵר חְמֶיל ימ"ש וְנָתַן חְמֶיל ימ"ש פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר מִלְיוֹן שֶׁהֵם שְׁמֹנָה עָשָׂר פְּעָמִים ק' אֲלָפִים זְהוּבִים וְחִזֵּק יָדוֹ, וַיִּתְאַסְּפוּ הַקֻּדָּרִים

וְהַיְוָנִים עִם רב כֹּחוֹל הַיָּם פַּעַם חֲמִישִׁית לְהִלָּחֵם נֶגֶד מֶלֶךְ פּוֹלִין. וְנִתְחַזְּקָה מִלְחָמָה גְּדוֹלָה בְּפוֹלִין אַחַר יָמִים טוֹבִים תי"ב לפ"ק, וְהִמְשִׁיךְ הַמִּלְחָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה (הספר נגמר בשנת תי"ג), פַּעַם הַשּׁוֹנֵא גּוֹבֵר, וּפַעַם גָּבַר יַד הַמֶּלֶךְ, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים וְדַלִּים. וְנוֹסָף לָזֶה יֵשׁ דֶּבֶר גָּדוֹל בְּכָל מְדִינַת פּוֹלִין וּמֵתוּ בק"ק קְרַאקָא וּבִשְׁאַר קְהִלּוֹת בְּמְדִינַת פּוֹלִין בְּקֵיץ תי"ב לפ"ק יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים אֶלֶף נְפָשׁוֹת, הַשֵּׁם יְרַחֵם עָלֵיהֶם. וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה יֵשׁ בְּמְדִינַת פּוֹלִין חֹרֶב וְרָעָב וְדֶבֶר גָּדוֹל בְּכָל הָאָרֶץ וְצָרוֹת אֲחֵרוֹנוֹת מְשַׁכְּחוֹת לְרִאשׁוֹנוֹת וּבְכָל יוֹם וָיוֹם צָרָתוֹ מְרֻבָּה מֵחֲבֶרְתּוֹ, בָּעֶרֶב יֹאמְרוּ מִי יִתֵּן בֹּקֶר וּבַבֹּקֶר יֹאמְרוּ מִי יִתֵּן עֶרֶב, וְנִתְקַיֵּם בָּהֶם הַפָּסוּק "גַּם כָּל חֳלִי וְכָל (מַדְוֶה) [מַכָּה] אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת וגו' וְנִשְׁאַרְתֶּם בִּמְתֵי מְעָט תַּחַת אֲשֶׁר הֱיִיתֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב וגו' וֶהָפִיץָךְ ה' בְּכָל הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ" (דברים כ"ח, סא, סב, סד). וּמַה נֹּאמַר מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק אִם נֹאמַר שֶׁלֹּא חָטָאנוּ הֲלֹא עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ שֶׁחָטָאנוּ וֵאלֹקִים מָצָא אֶת עֲוֹן עֲבָדָיו, וְכִי הקב"ה עֲבִיד דִּינָא בְּלָא דִינָא? אֶבָל נוּכַל לוֹמַר אֶת מִי אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ, גַּם נוּכַל לוֹמַר עֲלֵיהֶם מִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלּוּ(יחזקאל ט' ו'), אַל תִּקְרֵא מִמִּקְדָּשִׁי אֶלָּא מִמְּקַדְּשַׁי וכו' (עפ"י איכ"ר ב') וּמִיּוֹם שֶׁנֶּחֱרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צַדִּיקִים נִתְפָּסִים בַּעֲוֹן הַדּוֹר.

הנהגת מדינת פולין

וְעַתָּה אַתְחִיל לִכְתּוֹב הַנְהָגָה שֶׁל מְדִינַת פּוֹלִין שֶׁהָיְתָה כֵּלָּה עַל דֶּרֶךְ צֶדֶק וְיֹשֶׁר וְנָכוֹן וְקַיָּם.

דְּאָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת אָבוֹת (פרק א'): שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר: עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים. רשב"ג אוֹמֵר עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם קַיָּם. עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשָּׁלוֹם. כָּל אֵלּוּ שִׁשָּׁה עַמּוּדִים, שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, נִתְקַיְּמוּ בִּמְדִינַת פּוֹלִין.

"הקונא" ליד בית-הכנסת בלבוב.

עַמּוּד הַתּוֹרָה, הַמְפֻרְסָמוֹת אֵין צְרִיכִין רְאָיָה, שֶׁלֹּא הָיָה כָּל כָּךְ הַרְבֵּה תּוֹרָה בְּכָל תְּפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ בִּמְדִינַת פּוֹלִין. בְּכָל קְהִלָּה וּקְהִלָּה הָיוּ תּוֹפְסִין יְשִׁיבוֹת, וְהָיוּ מַרְבִּין שָׁכָר לְרֹאשׁ יְשִׁיבָה שֶׁלָּהֶם, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְתְפּוֹס יְשִׁיבָה בְּלֹא דְאָגָה וְלִהְיוֹת תּוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ, וְלֹא יָצָא הָר"י כָּל הַשָּׁנָה מִפֶּתַח בֵּיתוֹ לַחוּץ, אִם לֹא מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וְיָשַׁב תָּמִיד יוֹם וָלַיְלָה וְעָסַק בְּתוֹרָה. וְכָל קְהִלָּה וּקְהִלָּה הָיוּ מַחֲזִיקִים בַּחוּרִים וּמַסְפִּיקִים לָהֶם מָמוֹן דָּבָר קָצוּב בְּכָל שָׁבוּעַ שֶׁיִּלְמְדוּ אֵצֶל רֹאשׁ יְשִׁיבָה. וְהָיוּ מַחֲזִיקִין לְכָל בָּחוּר לְפָחוֹת שְׁנֵי נְעָרִים, שֶׁיִּלְמְדוּ אֶצְלוֹ שֶׁיּוֹצִיא גפ"ת מִן הַפֶּה מַה שֶּׁלָּמַד וְיִהְיֶה רָגִיל בָּהּ לְסַלְפֵּל, וְהָיוּ נוֹתְנִים

לַנְּעָרִים אֲכִילָה מִקֻּפָּה שֶׁל צְדָקָה אוֹ מִן הַתַּמְחוּי. וְאִם הָיְתָה קְהִלָּה שֶׁל חֲמִשִּׁים בַּעֲלֵי בָתִּים הָיוּ מַחֲזִיקִין לֹא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים בַּחוּרִים וּנְעָרִים, וְהָיָה בָּחוּר אֶחָד עִם שְׁנֵי נְעָרָיו אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד, וְלִפָּחוֹת שֶׁהָיָה אוֹכֵל הַבָּחוּר תָּמִיד עַל שֻׁלְחָנוֹ כְּאֶחָד מִבָּנָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לַבָּחוּר הַסְפָּקָה מִן הַקָּהָל הָיָה בַּעַל-הַבַּיִת מְוַתֵּר לוֹ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה מַה שֶּׁצָּרִיךְ. וּקְצָת בַּעֲלֵי-בָּתִּים הַנִּדְיבִים הָיוּ נוֹתְנִים גַּם לַנְּעָרִים לִהְיוֹת מֵאוֹכְלֵי שֻׁלְחָנוֹ תָּמִיד ג' נְפָשׁוֹת וְהָיוּ נוֹתְנִים אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כָּל הַשָּׁנָה. וְכִמְעַט שֶׁלֹּא הָיָה בַּיִת בְּכָל מְדִינוֹת פּוֹלִין שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹמְדִים בּוֹ תּוֹרָה, אוֹ הַבַּעַל-הַבַּיִת בְּעַצְמוֹ הָיָה לַמְּדָן אוֹ בְּנוֹ, אוֹ חָתָנוֹ הָיוּ לוֹמְדִים, אוֹ בָּחוּר אֶחָד מֵאוֹכְלֵי שֻׁלְחָנוֹ, וְלִפְעָמִים הָיוּ כֻּלָּם יַחַד בְּבַיִת אֶחָד. וְהָיוּ מְקַיְּמִין כָּל ג' דְּבָרִים שֶׁאָמַר רָבָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת פ"א (צ"ל פרק ב', דף כ"ג, ע"ב) אָמַר רָבָא דְּרָחֵים רַבָּנָן הֲווֹ לֵיהּ בְּנִין רַבָּנָן, דְּמוֹקִיר רַבָּנָן הֲווֹ לֵיהּ חַתְנָנָתָא רַבָּנָן, דְּדָחֵיל מֵרַבָּנָן הוּא גּוּפֵיהּ הֲוֵי צוּרְבָא מֵרַבָּנָן. וְלָכֵן הָיוּ בְּכָל קְהִלָּה וּקְהִלָּה הַרְבֵּה חֲכָמִים, אִם הָיְתָה קְהִלָּה מֵחֲמִשִּׁים בַּעֲלֵי-בָּתִּים הָיוּ שָׁם עֶשְׂרִים חֲכָמִים שֶׁנִּקְרְאוּ בְּשֵׁם מוֹרֵינוּ (תואר כבוד שניתן על ידי הרב לבעלי-בתים בני תורה ובני חשיבות. תקנות הקהילות הגדירו את התנאים השונים לקבלת התואר.), אוֹ בְּשֵׁם הֶחָבֵר (אף הוא תואר כבוד שניתן על ידי הרב. כנ"ל, אלא שהתואר מורינו עולה על התואר החבר), וְהָרֹאשׁ יְשִׁיבָה הָיָה עַל כֻּלָּן וְכָל הַחֲכָמִים הָיוּ נִכְנָעִים תַּחְתָּיו וְהָיוּ הוֹלְכִין אֵצֶל הר"י עַל הַיְשִׁיבָה. וְכָךְ הָיָה סֵדֶר הַלִּמּוּד בְּמְדִינַת פּוֹלִין: הַזְּמַן הָיָה מַה שֶּׁהַבַּחוּרִים וְהַנְּעָרִים הָיוּ מְחֻיָּבִים לִלְמוֹד אֵצֶל הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה, בַּקִּיץ מֵר"ח אִיָּר עַד ט"ו בְּאָב, וּבַחֹרֶף מר"ח חֶשְׁוָן עַד ט"ו בִּשְׁבָט, וְאַחַר ט"ו בִּשְׁבָט אוֹ ט"ו בְּאָב הָיְתָה רְשׁוּת בְּיַד הַבַּחוּרִים אוֹ הַנְּעָרִים שֶׁיֵּלְכוּ לִלְמוֹד בְּכָל מְקוֹמוֹת שֶׁיִּרְצוּ. וּמֵר"ח אִיָּר עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וּבַחֹרֶף מֵר"ח חֶשְׁוָן עַד חֲנֻכָּה, הָיוּ לוֹמְדִים כָּל בְּנֵי יְשִׁיבָה גְּמָרָא, פרש"י וְתוֹסָפוֹת בְּהַתְמָדָה גְּדוֹלָה וְלוֹמְדִין בְּכָל יוֹם הֲלָכָה, דְּהַיְנוּ עַמּוּד אֶחָד גְּמָרָא עִם פֵּרוּשׁ רש"י וְתוֹסָפוֹת נִקְרָא הֲלָכָה.

התפיסה היהודית בלבוב

וְהָיוּ הוֹלְכִין כָּל הַחֲכָמִים וְהַבַּחוּרִים שֶׁבַּקְּהִלָּה וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֵיחַ תּוֹרָה עַל הַיְשִׁיבָה אֵצֶל הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה, וְהָרֹאשׁ יְשִׁיבָה לְבַד יָשַׁב עַל כִּסֵּא וְכָל הַחֲכָמִים וּשְׁאָר בְּנֵי יְשִׁיבָה נִצָּבִים עָלָיו סָבִיב לוֹ. וְהָיוּ מְפַלְפְּלִין זֶה עִם זֶה בַּהֲלָכָה קֹדֶם שֶׁבָּא הר"י עַל הַיְשִׁיבָה. וּכְשֶׁבָּא הר"י עַל הַיְשִׁיבָה, כָּל אֶחָד הָיָה מַקְשֶׁה לְר"י מַה שֶּׁקָּשָׁה לוֹ בַּהֲלָכָה וְהוּא מְתָרֵץ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. אַחַר כָּךְ שְׁתָקוּ כֻּלָּם וְהר"י אָמַר מַה שֶּׁחִדֵּשׁ בַּהֲלָכָה וְאַחַר שֶׁאָמַר כָּל הַחִדּוּשִׁים, אָמַר הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה חִלּוּק, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּקְשֶׁה בַּגְּמָרָא אוֹ בְּרש"י אוֹ בְּתוֹסָפוֹת שֶׁדִּבְרֵיהֶם סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה, מַקְשֶׁה קְצוּרִים אוֹ סְתִירוֹת בְּגפ"ת וּמְתָרֵץ אוֹתָם וְהַתְּרוּצִים גַּם כֵּן סוֹתְרִים זֶה אֶל זֶה וְאָמַר עַל קֻשְׁיָא אַחַת תֵּרוּץ שֵׁנִי וְכַדּוֹמֶה לָזֶה עַד שֶׁהֲלָכָה עוֹמֶדֶת

עַל בֶּרֵיהּ. וְלַפָּחוֹת אֵינָם הוֹלְכִין מִן הַיְשִׁיבָה עַד אַחַר צָהֳרַיִם בַּקֵּיץ. וּמֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת אוֹ מֵחֲנֻכָּה וְאֵילָךְ עַד חַג הַפֶּסַח אוֹ עַד ר"ה, הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה אֵינוֹ מֻרְבֶּה כָּל כָּךְ בְּחִלּוּקִים וְהוּא לוֹמֵד עִם הַחֲכָמִים פּוֹסְקִים אַרְבָּעָה טוּרִים בְּבֵאוּרָם, וְעִם הַבַּחוּרִים הוּא לוֹמֵד רַב אַלְפַּס אוֹ שְׁאָר סְפָרִים וְעַל כָּל פָּנִים עוֹסְקִין גַּם כֵּן בִּגְמָרָא, פֵּרוּשִׁ"י וְתוֹסָפוֹת עַד ט"ו בְּאָב אוֹ ט"ו בִּשְׁבָט וּמִכָּאן וְאֵילָךְ עוֹסְקִין, עַד הַפֶּסַח אוֹ עַד רֹאשׁ-הַשָּׁנָה, בְּפוֹסְקִים אוֹ בִּשְׁאָר סְפָרִים לְבָד. וְכַמָּה שָׁבוּעוֹת לִפְנֵי ט"ו בְּאָב אוֹ ט"ו בִּשְׁבָט הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה הַזֶּה מְכַבֵּד לִבְנֵי יְשִׁיבָה שֶׁלּוֹ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁיֹּאמְרוּ חִלּוּקִים עַל הַיְשִׁיבָה בִּמְקוֹמוֹ, הֵן לַחֲכָמִים הֵן לַבַּחוּרִים, וְהֵם הָיוּ אוֹמְרִים הַחִלּוּקִים וְהָרֹאשׁ יְשִׁיבָה שׁוֹמֵעַ אֲלֵיהֶם וְהָיָה מְפַלְפֵּל עִמָּהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּתְחַדְּדוּ הַבְּנֵי-יְשִׁיבָה. וְהָיוּ לוֹמְדִים בְּכָל מְדִינוֹת פּוֹלִין מַסֶּכֶת אַחַת כְּסֵדֶר הַשִּׁשָּׁה סְדָרִים. וּלְכָל רֹאשׁ יְשִׁיבָה הָיָה שַׁמָּשׁ אֶחָד, שֶׁהָלַךְ מִדֵּי יוֹם וְיוֹם מֵחֶדֶר לְחֶדֶר שֶׁיִּלְמְדוּ הַנְּעָרִים, הֵן עֲנִיִּים הֵן עֲשִׁירִים, וְהִזְהִיר לָהֶם כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ שֶׁיִּלְמְדוּ וְשֶׁלֹּא יְטַיְּלוּ בָּרְחוֹב. וּבְיוֹם ה' בַּשָּׁבוּעַ הָיוּ מְחֻיָּבִים לֵילֵךְ כָּל הַנְּעָרִים בְּקִבּוּץ יַחַד אֶל הַגַּבַּאי הַמְמֻנֶּה עַל ת"ת וְשָׁאַל אוֹתָם הַגַּבַּאי מַה שֶּׁלָּמְדוּ בְּכָל הַשָּׁבוּעַ, וּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שׁוּם דָּבָר מַה שֶּׁלָּמַד אוֹ שֶׁטָּעָה בְּדָבָר אֶחָד, הַשַּׁמָּשׁ הִכָּה אוֹתוֹ בְּשִׁבְטִים גְּדוֹלִים בְּצִוּוּי הַגַּבַּאי וְעָשָׂה לוֹ גַּם שְׁאָר חֲרָפוֹת גְּדוֹלוֹת בִּפְנֵי הַנְּעָרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ לוֹ זְכָרוֹן שֶׁיִּלְמְדוּ בְּשָׁבוּעַ אַחֵר יוֹתֵר טוֹב. וְכֵן בְּעֶרֶב שַׁבַּת הוֹלְכִין כָּל הַנְּעָרִים בְּקִבּוּץ יַחַד אֶל הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה לִשְׁאוֹל אוֹתָם מַה שֶּׁלָּמְדוּ בְּכָל הַשָּׁבוּעַ כנ"ל. בְּזֶה הָיָה מוֹרָא וּפַחַד גָּדוֹל עַל הַנְּעָרִים וְלָמְדוּ בִּתְמִידוּת. גַּם בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי הַגְּבָלָה אוֹ בַּחֲנֻכָּה הָיוּ מְחֻיָּבִים הַבַּחוּרִים וְהַנְּעָרִים לַחֲזוֹר לִמּוּדָם, כָּל מַה שֶּׁלָּמְדוּ בְּאוֹתוֹ זְמַן, וּכְנֶגֶד זֶה נָתְנוּ לָהֶם פַּרְנְסֵי הַקְּהִלָּה מַתָּנוֹת מָמוֹן דָּבָר קָצוּב. כָּךְ הָיָה הַמִּנְהָג עַד ט"ו בְּאָב אוֹ ט"ו בִּשְׁבָט. וְאַחַר כָּךְ נָסְעוּ הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה עִם כָּל בְּנֵי יְשִׁיבָה שֶׁלּוֹ, הַבַּחוּרִים וְהַנְּעָרִים, עַל הַיָּרִיד שֶׁהוּא יוֹמָא דְּשׁוּקָא. בַּקֵּיץ הָיוּ נוֹסְעִין עַל הַיָּרִיד זַסְלַב וְעַל הַיָּרִיד יֶרְיסְלַב (על נהר סאן. הירייד בירסלב היה מתקיים בחדשי אב-אלול). וּבַחֹרֶף עַל הַיָּרִיד לְבוּב וְעַל הַיָּרִיד לוּבְלִין. וְשָׁם הָיְתָה רְשׁוּת בְּיַד הַבַּחוּרִים וּנְעָרִים שֶׁיֵּלְכוּ לִלְמוֹד בְּאֵיזֹה יְשִׁיבָה שֶׁיִּרְצוּ לִלְמוֹד שָׁם וְהָיוּ בְּכָל יָרִיד וְיָרִיד כַּמָּה מֵאוֹת רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת וְכַמָּה אֲלָפִים בַּחוּרִים וְכַמָּה רְבָבוֹת נְעָרִים וְסוֹחֲרִים יְהוּדִים, וְעַכּוּ"ם לְהַבְדִּיל הָיוּ כְּחוֹל הַיָּם, כִּי מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ הָיוּ בָּאִים עַל הַיָּרִיד. וּמִי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן אוֹ בַּת לְהִתְחַתֵּן נָסַע עַל הַיָּרִיד וְשָׁם עָשָׂה חִתּוּן, כִּי כָּל אֶחָד מָצָא שָׁם דְּמְיוֹנוֹ וְזִוּגוֹ. וְנַעֲשָׂה כַּמָּה מֵאוֹת חִתּוּנִים בְּכָל יָרִיד וְיָרִיד וְלִפְעָמִים אֲלָפִים חִתּוּנִים, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁים וְנָשִׁים הָיוּ הוֹלְכִין בַּיָּרִיד בְּבִגְדֵי מַלְכוּת, כִּי הָיוּ חֲשׁוּבִים בְּעֵינֵי מַלְכוּת וּבְעֵינֵי הָעַכּוּ"ם. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ רַבִּים כְּחוֹל הַיָּם, וְעַכְשָׁו נִתְמַעֲטוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ, הַשֵּׁם יְרַחֵם עָלֵיהֶם. וְכָבוֹד גָּדוֹל הָיָה לְרֹאשׁ יְשִׁיבָה בְּכָל קְהִלָּה, וּדְבָרָיו נִשְׁמָעִין הֵן לָעֲנִיִּים הֵן לָעֲשִׁירִים וְלֹא הִמְרוּ

אִישׁ אֶת פִּיו וּבִלְעָדָו לֹא הֵרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ וְתִגְזוֹר אֹמֶר וְיָקוּם (עפ"י איוב כ"ב, כ"ח), וְהָיָה בְּיָדוֹ מַקֵּל וּרְצוּעָה לְהַכּוֹת וּלְ[הַ]לְקוֹת וְלִקְנוֹס וְלַעֲשׂוֹת חֲרָפוֹת לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה וּלְתַקֵּן תַּקָּנוֹת וְלִגְדּוֹר גָּדֵר וּלְהַפְרִישׁ מֵאִסּוּרֵי. וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ אוֹהֲבִים לִרְאֹשׁ יְשִׁיבָה וּמִי שֶׁהָיָה לוֹ מָנָה יָפָה כְּגוֹן תַּרְנְגוֹלִים פְּטוּמִים וּבַרְבּוּרִים (המחבר מתכון, כנראה, לתרנגולים שסורסו, כדי שישמנו וייטב טעמם, "קאפהאן" באידיש) אֲבוּסִים וְדָגִים טוֹבִים הָיָה מְכַבֵּד בּוֹ לִר"י בְּמֻחֱצָה אוֹ בַּכֹּל וּשְׁאָר מַתָּנוֹת מָמוֹן אוֹ כֶּסֶף וְזָהָב אֵין שִׁעוּר. גַּם בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת רֹב מִי שֶׁקּוֹנֶה מִצְווֹת הָיוּ מְכַבְּדִים לר"י, וּלְרֹאשׁ יְשִׁיבָה הָיָה חִיּוּב לִהְיוֹת שְׁלִישֵׁי מִן הָעוֹלִין לְקְרוֹת בַּתּוֹרָה בְּשַׁבָּת וְיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל יוֹם טוֹב עַל כָּל פָּנִים. וְאִם הָיָה הָר"י כֹּהֵן אוֹ לֵוִי הָיָה חִיּוּב שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת כֹּהֵן אוֹ לֵוִי אוֹ אַחֲרוֹן אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ הַרְבֵּה כֹּהֲנִים אוֹ לְוִיִּם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְלֹא יָצָא אָדָם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, עַד שֶׁהָלַךְ מִתְּחִלָּה הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה וְאַחֲרָיו בְּנֵי יְשִׁיבָה שֶׁלּוֹ וְאַחַר כָּךְ כָּל הַקָּהָל וְהָיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. וּבְיוֹם טוֹב הָלַךְ כָּל הַקָּהָל אַחֲרָיו בְּנֵי יְשִׁיבָה שֶׁלּוֹ וְאַחַר כָּךְ כָּל הַקָּהָל וְהָיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. וּבְיוֹם טוֹב הָלַךְ כָּל הַקָּהָל אַחֲרָיו לְבֵיתוֹ, לְהַקְבִּיל פָּנָיו בְּרֶגֶל. וּמִזֶּה נִתְקַנְּאוּ כָּל הַחֲכָמִים וְהָיוּ לוֹמְדִים בְּתָמִידוּת, שֶׁיְּבוֹאוּ גַּם כֵּן לִידֵי מַעֲלָה זוֹ לִהְיוֹת רֹאשׁ יְשִׁיבָה בְּאֵיזֹה קְהִלָּה וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ וּמֵלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה.

עַמּוּד עֲבוֹדָה. יֵשׁ בַּזְּמַן הַזֶּה תְּפִלָּה בְּמָקוֹם עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ" (הושע י"ד ג). וְהָיָה הַתְּפִלָּה מְיֻסָּד עַל אַדְנֵי פָּז, בְּרֹאשׁ הָיוּ חֲבֻרָה שֶׁמַּשְׁכִּימִין לִפְנֵי עֲלוֹת הַשַּׁחַר "לַשּׁוֹמְרִים לַבֹּקֶר" (כך נקראו ע"פ תהילים ק"ל, ו'), לְהִתְפַּלֵּל וּלְקוֹנֵן עַל חֻרְבַּן הַבַּיִת. וְכַעֲלוֹת הַשַּׁחַר הָיוּ מַשְׁכִּימִין בְּנֵי הַחֲבֻרָה שֶׁל תְּהִלִּים וְאָמְרוּ תְּהִלִּים כְּמוֹ שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי הַתְּפִלָּה וְסִימוּ תְּהִלִּים בְּכָל שַׁבּוּעַ. וְחָלִילָה שֶׁיַּעֲבוֹר אָדָם בְּבֹקֶר זְמַן תְּפִלָּה בְּשָׁנָה וְלֹא יֵלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אִם לֹא בְּאֹנֶס גָּדוֹל. וְאִם הָלַךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, לֹא יָצָא אָדָם מִשָּׁם לְמַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁלּוֹ עַד שֶׁשָּׁמַע דִּבְרֵי תוֹרָה מִפִּי שׁוּם חָכָם אוֹ פֵּרוּשׁ"י עַל הַתּוֹרָה אוֹ נְבִיאִים אוֹ כְּתוּבִים אוֹ מִשְׁנָיוֹת אוֹ דִינִים, מַה שֶּׁלִּבּוֹ הָיָה חָפֵץ לִלְמוֹד, כִּי הָיוּ בְּכָל בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת כַּמָּה כִּתּוֹת שֶׁל חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ מְלַמְּדִים לַאֲחֵרִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִיָּד אַחַר הַתְּפִלָּה עֶרֶב וּבֹקֶר וּמְקַיְּמִים "יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חַיִל יֵרָאֶה [אֶל] אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן" (תהלים פ"ד ז', ע"י ברכות ס"ד א').

עַמּוּד גְּמִילוּת חֲסָדִים. הָיָה אֵין שִׁעוּר לִגְמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבִּמְדִינַת פּוֹלִין. בְּרֹאשׁ, בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים. אִם בָּא חָכָם אוֹ דַּרְשָׁן אֶחָד אוֹרֵחַ אַף בַּקְּהִלּוֹת שֶׁהָיוּ פְּתָקִין (פתקאות לבעלי-בתים שיארחו את מקבליהן) בִּשְׁבִיל הָאוֹרְחִים, לֹא הָיָה צָרִיךְ ת"ח לָבָזוֹת כְּבוֹדוֹ לְקַבֵּל פֶּתֶק, רַק הָלַךְ אֶל אֵיזֶה פַּרְנָס מִקְּהִלָּה לְהִתְאָרֵחַ בַּאֲשֶׁר יִיטַב בְּעֵינָיו, וּבָא שַׁמָּשׁ הַקָּהָל וְלָקַח הַקִּבּוּץ (כתב הרשאה (או המלצה) לקבץ כסף) מֵאִתּוֹ וְהָרָאָה הַקִּבּוּץ אֶל הַגַּבַּאי אוֹ אֶל פַּרְנַס הַחֹדֶשׁ (ראשי הקהל היו מתחלפים במילוי תפקידם לפי תור, כל שלושה חדשים או כל חודש, ראש הקהל

בחדשו נקרא פרנס החודש.) אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְנָתְנוּ לוֹ מַתָּנָה כְּפִי רְאוּת עֵינֵיהֶם וְשׁוֹלְחִין לוֹ עִם הַשַּׁמָּשׁ דֶּרֶךְ כָּבוֹד. וְהִתְאָרַח אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד כַּמָּה יָמִים שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן שְׁאָר הָאוֹרְחִים שֶׁקִּבְּלוּ פִּתְקִין הָיוּ נוֹתְנִין לוֹ פֶּתֶק אֶחָד וְהִתְאָרַח אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד אֲשֶׁר עָלָה בְגוֹרָלוֹ כַּמָּה יָמִים שֶׁיִּרְצֶה הָאוֹרֵחַ. וּלְכָל הַפָּחוֹת הָיָה פֶּתֶק אֶחָד ג' יָמִים. וְנָתְנוּ לוֹ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה עֶרֶב וּבֹקֶר וְצָהֳרַיִם. וְאִם הָיוּ רוֹצִים לֵילֵךְ לְדַרְכָּם, הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם צֵידָה לַדֶּרֶךְ וְשׁוֹלְחִין אוֹתָם עַל סוּס וַעֲגָלָה מִן קְהִלָּה לִקְהִלָּה. וְאִם בָּאוּ מֵאֶרֶץ מֶרְחַקִּים אוֹ מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים בַּחוּרִים אוֹ נְעָרִים, אוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים, אוֹ בְּתוּלוֹת, הָיוּ מַלְבִּישִׁים אוֹתָם מִיָּד וּמִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה הָיוּ נוֹתְנִין לְבַעַל מְלָאכָה, וּמִי שֶׁרוֹצֶה לְשָׁרֵת הָיוּ נוֹתְנִין אֶל הַבַּיִת לְשָׁרֵת, וּמִי שֶׁיִּרְצֶה לִלְמוֹד הָיוּ שׂוֹכְרִים מְלַמֵּד שֶׁיִּלַּמֵּד אֶצְלוֹ, וְאַחַר כָּךְ, כְּשֶׁנַּעֲשָׂה בָּחוּר חָשׁוּב, לְקָחוֹ עָשִׁיר אֶחָד לְבֵיתוֹ וְנָתַן לוֹ בִּתּוֹ וְכַמָּה אֲלָפִים זְהוּבִים לִנְדוּנְיָה וְהִלְבִּישׁוֹ בִּגְדֵי מַלְכוּת, מַאן מַלְכֵי רַבָּנָן, וְשָׁלַח אוֹתוֹ לְאַחַר נְשׂוֹאִין לִלְמוֹד חוּץ לְבֵיתוֹ בִּישִׁיבוֹת גְּדוֹלוֹת. אַחַר כָּךְ כְּשֶׁבָּא לְבֵיתוֹ, אַחַר ב' אוֹ ג' שָׁנִים, הָיָה חֲמִיו שֶׁלּוֹ מַחֲזִיק לוֹ יְשִׁיבָה בְּבֵיתוֹ וְהָיָה מְפַזֵּר מָמוֹן לְבַעֲלֵי בָּתִּים חֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁיֵּלְכוּ אֵלָיו עַל הַיְשִׁיבָה כַּמָּה שָׁנִים עַד שֶׁנַּעֲשָׂה גַּם כֵּן רֹאשׁ יְשִׁיבָה בְּאֵיזֹה קְהִלָּה. וְאַף כְּשֶׁלֹּא הָיָה הַנַּעַר בָּחוּר חָשׁוּב בְּאוֹתוֹ זְמָן, רַק כְּשֶׁהָיָה לוֹ לֵב טוֹב לִלְמוֹד שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה חָכָם כְּשֶׁיִּלְמַד, בָּא לִפְעָמִים עָשִׁיר אֶחָד שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת קְטַנָּה וְנָתַן לוֹ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּמַלְבּוּשִׁים וְכָל צָרְכּוֹ כְּמוֹ לִבְנוֹ וְשָׂכַר לוֹ מְלַמֵּד עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כְּלִי מוּכָן, וְאַחַר כָּךְ נָתַן לוֹ בִּתּוֹ כנ"ל, אֵין לְךָ גְּמִילוּת חֶסֶד גָּדוֹל מִזֶּה, וְכֵן לִבְתוּלוֹת עֲנִיּוֹת הָיוּ תִּקּוּנִים יָפִים עַד מְאֹד בְּכָל מְדִינָה וְלֹא הִגִּיעָה שׁוּם בְּתוּלָה עֲנִיָּה לִבַּת י"ח שָׁנָה שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת לְאִישׁ, וְהָרְבֵּה נָשִׁים צְדָקָנִיּוֹת עוֹסְקוֹת בְּמִצְוָה זֹאת, הַשֵּׁם יְשַׁלֵּם לָהֶן גְּמוּלָן וִירַחֵם עַל שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל.

עַמּוּד הַדִּין הָיָה בִּמְדִינַת פּוֹלִין כְּמוֹ שֶׁהָיָה לִפְנֵי חֻרְבַּן הַבַּיִת בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ מוֹשִׁיבִין בָּתֵּי דִינִין בְּכָל עִיר וָעִיר, וְאִם לֹא הָיוּ רוֹצִים לָדוּן לִפְנֵי ב"ד שֶׁבְּעִירוֹ הָלְכוּ אֶל ב"ד הַסָּמוּךְ, וְאִם לֹא הָיוּ רוֹצִים לָדוּן לִפְנֵי ב"ד הַסָּמוּךְ הָלְכוּ לָדוּן לִפְנֵי ב"ד הַגָּדוֹל: כִּי בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה הָיָה ב"ד גָּדוֹל, כְּגוֹן ק"ק אוֹסְטְרָא הַבִּירָה הָיָה ב"ד הַגָּדוֹל בִּמְדִינַת וולין וּבְאוּקְרַיְנָא וק"ק לְבוּב הַבִּירָה הָיָה ב"ד הַגָּדוֹל בִּמְדִינַת רוּסְיָאָה (רוסיה האדומה-גאליציה המזרחית). וְכֵן הָיוּ הַרְבֵּה קְהִלּוֹת גְּדוֹלוֹת, כָּל אַחַת ב"ד הַגָּדוֹל בַּמְּדִינָה שֶׁלָּהֶם. וְאִם שְׁנֵי רָאשֵׁי קְהִלּוֹת (רוצה לומר קהילות ראשיות) מִתְדַּיְנִים זֶה עִם זֶה הוֹלְכִין לָדוּן לִפְנֵי פַּרְנָסִים דְּאַרְבָּע הָאֲרָצוֹת יצ"ו שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים ב' פְּעָמִים בַּשָּׁנָה בְּקִבּוּץ יַחַד מִכָּל רָאשֵׁי הַקְּהִלָּה פַּרְנָס אֶחָד וְצִרְפוּ לָהֶם שִׁשָּׁה גְּאוֹנִים מֵאֶרֶץ פּוֹלִין וְהֵם הֵם נִקְרָאִים אַרְבַּע הָאֲרָצוֹת. וְהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּכָל יְרִיד לוּבְּלִין בֵּין פּוּרִים לְפֶסַח, וּבְכָל יְרִיד יֶרִיסְלַב בְּחֹדֶשׁ אָב אוֹ אֱלוּל. וְהַפַּרְנָסִים דְּאַרְבַּע הָאֲרָצוֹת הָיוּ

כְּמוֹ סַנְהֶדְרִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית. וְהָיָה לָהֶם כֹּחַ לִשְׁפּוֹט כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּמַלְכוּת פּוֹלִין וְלִגְדּוֹר גָּדֵר וּלְתַקֵּן תַּקָּנוֹת וְלַעֲנוֹשׁ אָדָם לְפִי רְאוּת עֵינֵיהֶם. וְכָל הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּ אֲלֵיהֶם וְשָׁפְטוּ הֵם. וּפַרְנָסִים דְּאַרְבָּע הָאַרְצוֹת הָיוּ בּוֹרְרִין לָהֶם דַּיָּנִים מִן הַמְּדִינוֹת לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם הַמַּשָּׂא וְהַמָּה נִקְרָאִים דַּיָּנֵי מְדִינָה, וְכָל דִּינֵי מָמוֹנוֹת בָּא לִפְנֵי דַּיָּנֵי מְדִינָה. וְדִינֵי קְנָסוֹת וְדִינֵי חֲזָקוֹת וּשְׁאָר דִּינִים הַקָּשִׁים בָּא לִפְנֵי פַּרְנָסִים דְּאַרְבָּע הָאַרְצוֹת יצ"ו. וּמֵעוֹלָם לֹא בָּא דִּין יִשְׂרָאֵל לֹא לִפְנֵי דַּיָּנֵי עכו"ם וְלֹא לִפְנֵי שׁוּם שַׂר וְלֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יר"ה, וְאִלּוּ הָיָה הוֹלֵךְ בַּר יִשְׂרָאֵל לְדוּן לִפְנֵי דַּיָּנֵי עכו"ם הָיוּ מַעֲנִישִׁים אוֹתוֹ בַּחֲרָפוֹת גְּדוֹלוֹת לְקַיֵּם "וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים" (דברים ל"ב, לא).

עַמּוּד הָאֱמֶת. שֶׁהָיוּ בְּכָל קְהִלָּה מְמֻנִּים עַל הַמִּשְׁקוֹלוֹת וְעַל הַמִּדּוֹת וְעַל שְׁאָר מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בֶּאֱמֶת וֶאֱמוּנָה.

עַמּוּד הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם" (תהילים כ"ט, יא), וְהָיָה בְּפוֹלִין כָּל כָּךְ הַרְבֵּה תּוֹרָה שֶׁלֹּא הָיוּ ג' יוֹשְׁבִין בְּסָעוּדָה שֶׁלֹּא הָיוּ בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, כִּי הַכֹּל מְפַלְפְּלִין בַּהֲלָכָה אוֹ בְּמִדְרָשִׁים תְּמוּהִים כָּל זְמַן הָאֲכִילָה לְקַיֵּם "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי" (תהילים מ', ט). וְשֹׁלֵם לָהֶם הַקב"ה גְּמוּלָם הַטּוֹב וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא מָאַס אוֹתָם וְלֹא הֵפֵר בְּרִיתוֹ אִתָּם. וּבְכָל מָקוֹם אֲשֶׁר דָּרְכָה כַּף רַגְלָם בְּתוֹךְ אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גָּמְלוּ עִמָּהֶם חֶסֶד גָּדוֹל. בָּרֹאשׁ, אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּתוּנִים בְּצָרָה וּבַשְּׁבִיָּה בֵּין הַקֻּדָּרִים, הוֹלִיכוּ אוֹתָם הַקֻּדָּרִים לְקוֹנְסְטַנְטִינָא הַגְּדוֹלָה עִיר וְאֵם בְּיִשְׂרָאֵל ולק"ק סְלוֹנִיקִוֹ הַמְּהֻלָּלָה וְלִשְׁאָר קְהִלּוֹת בְּאֶרֶץ תּוֹגַרְמְיָא (תוגרמה, תורכיה) וּלְאֶרֶץ מִצְרַיִם וּלְאֶרֶץ בָּרְבָּרִיאָה (אפריקה) וּשְׁאָר מְדִינוֹת תְּפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל, וּפָדוּ אוֹתָן בְּדָמִים יְקָרִים כנ"ל. וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה לֹא פָּסְקוּ יְדֵיהֶם מִלְּפְדּוֹת שְׁבוּיִים הַמְּבִיאִים אֲלֵיהֶם בְּכָל יוֹם וְיוֹם, הַשֵּׁם יְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּלָם. וְהַנִּמְלָטִים מֵחָרֵב הָאוֹיֵב בְּכָל מְדִינָה אֲשֶׁר דָּרְכָה כַּף רַגְלָם, כְּגוֹן בִּמְדִינַת מָהֳרִין (מורביה) וּמְדִינַת אֵיסְטְרַייךְ (אוסטריה) וּמְדִינַת פֵּיהֶם (Böhmen, בוהמיה.) וּמְדִינַת אַשְׁכְּנַז וּמְדִינַת אִיטַלְיָא, הֵיטִיבוּ עִמָּהֶם בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְלִינָה וּבְמַלְבּוּשִׁים וּבְמַתָּנוֹת מְרֻבּוֹת לְכָל אֶחָד לְפִי חֶשְׁיבוּתוֹ וְעוֹשִׁין לָהֶם גַּם שְׁאָר טוֹבוֹת. וּבִיוֹתֵר בְּאֶרֶץ אַשְׁכְּנַז עָשׂוּ יוֹתֵר מִכְּדֵי יְכָלְתָּם. וְהָלַךְ לִפְנֵי ה' צִדְקָתָם לְהָגֵן עֲלֵיהֶם וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּמַקְהֲלוֹתָם וְיִשְׁבוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם בְּשַׁלְוָה בְּמוֹשְׁבוֹתָם וּזְכוּתָם תַּעֲמוֹד לָנוּ וּלְבָנֵינוּ שֶׁיִּשְׁמַע ה' צַעֲקָתֵנוּ, וְיַקְבֵּץ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ נִדָּחֵינוּ, וְיִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן סֶלָה.